

ØKT STORFEKJØTTPRODUKSJON I NORGE

- rapport fra ekspertgruppen, februar 2013

SAMMENDRAG	4	5 INNRETNING PÅ TILSKUDD	31
EKSPERTGRUPPENS RÅD	5	5.1 Tilskudd husdyr	32
1 INNLEDNING OG MANDAT	7	5.2 Driftstilskudd	33
2 STATUS OG UTVIKLINGSTREKK	9	5.3 Sideeffekter av distriktstilskudd på kjøtt	33
2.1 Markedsutvikling storfekjøtt	9	5.4 Vurdering av sumeffekten av gruppens anbefalinger om endringer i tilskuddsinnretning	34
2.2 Scenarier for utviklingen av melkekyr og ammekyr	10	5.5 Råd - innretning på tilskudd	34
2.3 Dyretall og besetningsstruktur	12	6 TILTAK FOR Å ØKE ANTALL DYR OG BESETNINGER 37	
2.4 Økonomi	13	6.1 Øke produksjonen i eksisterende ammeku- og melkekubesetninger	37
3 MARKEDSMESSIGE FORHOLD	17	6.2 Overgang fra melkeproduksjon til spesialisert storfekjøttproduksjon	37
3.1 Forbruk og import	17	6.3 Etablering av nye ammekubesetninger	38
3.2 Leveringsbetingelser, inkl. produsentpris	17	6.4 Etablering av besetninger med innkjøpt kalv	39
3.3 Pris i markedet, fôring og produktutvikling	17	6.5 Tiltak for bedre lønnsomhet	40
3.4 Innspill fra dagligvarehandelen	18	6.6 Livdyromsetning	43
3.5 Økologisk produksjon	19	6.7 Spesialisering, arbeidsdeling og organisert samarbeid	44
3.6 Råd - markedsmessige forhold	19	6.8 Kompetanseheving	45
4 PRODUKSJONSFAGLIGE MULIGHETER	21	6.9 Nytt fellesløft for ammekuproduksjon	45
4.1 Økte slaktevekter på ung okse	21	6.10 Regelverk for sektoren	46
4.2 Økte slaktevekter kvige	22	6.11 Råd - tiltak for å øke antall dyr og besetninger	46
4.3 Utnyttelse av kalven; kalvehelse og fôring til slaktemoden alder	22	LITTERATURLISTE	47
4.4 Flere fødte kalver per årsku	23	VEDLEGG 1	48
4.5 Påsett på planlagt utrangerte melkekyr	24	VEDLEGG 2	50
4.6 Avlsarbeid	24		
4.7 Krysningsavl	25		
4.8 Semin og seminteknologi	27		
4.9 Kastrater	27		
4.10 Grovfôrkvalitet, fôring og gårdens ressursgrunnlag	28		
4.11 Dyrehelse	29		
4.12 Råd - produksjonsfaglige muligheter	29		

Underdekningen av storfekjøtt i det norske markedet er på ca. 10 000 tonn etter kvoteimport. Gitt dagens produktivitet per morder er tilsvarende dette kjøttproduksjonen fra 35 000 – 40 000 morder. Underdekningen skyldes en vedvarende nedgang i antall melkekyr uten at antall ammekyr har økt tilsvarende. Dermed har antallet morder og antall fødte kalver gått ned. Ekspertgruppen slår fast at det er potensiale til å øke storfekjøttproduksjonen i dagens populasjon, men det trengs også flere morder for å dekke hele underskuddet.

Melkekyr utgjør i dag vel 75 % av morderne. Ut fra et samlet hensyn til energiutnyttelse av norskprodusert fôr og lavest mulig utslipp av klimagasser er kombinert mel- og kjøttproduksjon mest effektivt, og dette potensialet må utnyttes best mulig. Ammekubesetningene kan i større grad enn melkekubesetningene utnytte arealer som bare kan høstes gjennom beiting og ikke maskinelt. Et godt tollvern og tilfredsstillende økonomi i all mel- og storfekjøttproduksjon er viktige forutsetninger for å skaffe norsk storfekjøtt på en optimal måte.

Det forventes et økende underskudd av storfekjøtt framover. Uten tiltak for å motvirke den raske nedgangen i antall melkekyr er det estimert et behov for 40 000 – 80 000 flere ammekyr i løpet av neste tiårsperiode for at norsk storfekjøttproduksjon skal dekke innenlandsk etterspørsel.

Produksjonskvantumet av storfekjøtt bestemmes av to forhold: Antall fødte kalver og utnyttelsen av de kalvene som blir født. Antall fødte kalver er igjen avhengig av antall morder og utnyttelsen av mordera (antall kalver per ku per år).

De viktigste muligheter for å øke produksjonen av norsk storfekjøtt i dagens populasjon er:

På kort sikt:

- Økning av slaktevekt for lette okseslakt
- Oppføring av kalv som i dag ikke slaktes som kvalitetskalv

På litt lengre sikt:

- Flere kalver per årsku
- Økt anvendelse av bruksdyrkryssing og planmessig kryssing med kjøttfe

For å stimulere til dette er viktige tiltak:

- Faglig løft, som kan bidra til både økt produksjon og forbedret lønnsomhet
- Spesiell fokus på de tyngste kostnadsdriverne i produksjonen
- Innretning av tilskudd slik at det i sterkere grad fremmer produksjon av kjøtt framfor hold av dyr

For å øke populasjonen med flere dyr og flere besetninger er det i tillegg til ovenfor nevnte behov for:

- Utvikling av rimelige og rasjonelle bygningsløsninger
- Økt støtte til investering og finansiering av bygg og innkjøp av dyr

Bedret lønnsomhet er en forutsetning

En forutsetning for å øke produksjonen er at dagens og potensielt nye storfekjøttprodusenter vurderer at lønnsomheten er god nok til å starte/fortsette med produksjonen. Ekspertgruppen mener ut fra det materialet som den har hatt tilgjengelig at lønnsomheten må forbedres vesentlig for at dette skal bli en produksjon i vekst. Noe kan oppnås ved forbedringer i agronomien og innretningen av tilskudd. De muligheter det er til å ta ut en høyere pris på storfekjøtt i markedet må utnyttes, både for volum- og nisjesegmenter. Ekspertgruppen mener at summen av produksjons- og markedstiltakene ikke vil gi tilstrekkelig forbedring av lønnsomheten, slik at det i tillegg må tilføres friske tilskuddsmidler for å skape nødvendig grunnlag for satsing i storfekjøttet.

Marked

Formålet er primært å ta ut bedre priser i markedet for å styrke økonomien for storfekjøttproduserende bønder og dermed styrke produksjonsgrunnlaget.

1. Utvikle bedre, jevnere kvalitet og sterkere differensiering på volumprodukter
2. Videreutvikle nye konsepter og nisjer
3. Målrettet og sterk satsing på FoU og innovasjon innen kjøttkvalitet langs hele verdikjeden
4. Identifisere og utnytte ernæringsmessige fortrinn i norsk storfekjøttproduksjon.

De to første rådene er primært rettet til industrien.

Produksjon

Rådene har som hensikt å stimulere til å utnytte potensialet i dagens storfepopulasjon og øke antall dyr og besetninger. Viktigste tiltak er:

1. Satse på et bredt kompetanseløft i hele kjeden for å øke produksjon og lønnsomhet. Dette må skje gjennom å utvikle helhetlig rådgivningstilbud og økt forskning som omfatter husdyrfaglig kompetanse, utnyttelse av gårdens ressursgrunnlag og egnede bygningsløsninger.
2. Optimalisere produksjonen i både melkeku- og ammekubesetningene med hensyn til økt produksjon av kvalitetslakt, god ressursutnyttelse og forbedret lønnsomhet.
3. Fange opp melkeprodusenter som planlegger å avvikle melkeproduksjonen og bidra til at disse lykkes faglig og økonomisk i en eventuell omstilling til spesialisert storfekjøttproduksjon.
4. Utnytte potensialet i avlsmålet for kjøtt i NRF-populasjonen, og sikre bedre utnyttelse av de gode avlsverktøyene som nå foreligger i norsk kjøttfeavl for å oppnå en større avlsframgang.
5. Innretning og størrelse på tilskudd.
Ekspertgruppen mener en justering av innretningen på tilskuddsordningene i retning av å premiere kvalitet, produksjon og produktivitet har et stort potensiale for å bidra til økt storfekjøttproduksjon. Følgende endringer bør vurderes:
 - Overgang fra husdyrtilskudd per ammeku til tilskudd per levende kalv.
 - Innføring av et eget kalvetilskudd i melkeproduksjonen.
 - Innføring av et kvalitetstilskudd for slakt over en viss vekt og kvalitet. Dette tilskuddet må innføres med friske midler.
 - Gjennomgang av grenser og intervaller for utmåling av tilskudd til husdyr og driftstilskudd for ammekyr for å legge til rette for økt storfekjøttproduksjon og flere ammekyr.
6. Forbedre tilskudds- og finansieringsløsninger for investeringer til bygninger og til innkjøp av dyr. Det trengs strakstiltak for å ta vare på overskuddet av oksekalver.
7. Stimulere til nye samarbeidsformer for å skape forutsigbarhet i tilgang og avsetning av livdyr og kunne ta i bruk nye produksjonsopplegg.
8. Bevilge midler til et prosjekt over tre år for å skape nødvendig gjennomføringskraft for en strategi- og tiltaksplan for storfekjøttproduksjonen.
9. Gjennomføre en grundig analyse over utnyttelsen av tilgjengelige fôrressurser inkl. fôrkorn som grunnlag for en framtidig strategi for storfekjøttproduksjonen.

INNLEDNING OG MANDAT

Det er et felles ønske fra produsenter, næring, handel og myndigheter om å øke den norske produksjonen av storfekjøtt. Landbruks- og matdepartementet har derfor satt ned en ekspertgruppe som har fått i mandat å se på løsninger innenfor et bredt spekter av tiltak i hele verdikjeden, fra jord til bord.

MANDAT:

“Det nedsettes en ekspertgruppe med mandat å gi statsråden råd om hvordan produksjonen av storfekjøtt kan økes. Rådene skal gi grunnlag for videre arbeid med utarbeiding av strategi for hvordan målet kan nås.

Ekspertgruppen skal primært vurdere produksjonsfaglige og markedsmessige forhold i verdikjeden for storfekjøtt, og i mindre grad gå inn på rammebetingelser for sektoren.”

Det heter videre i mandatet at det er mange produksjonsfaglige og markedsmessige forhold som påvirker produksjonen av storfekjøtt, og en liste over flere aktuelle spørsmål innen disse temaene følger som vedlegg til mandatet. Se vedlegg 1.

Gruppen har bestått av følgende medlemmer:

Leder Tor Arne Ruud (Animalia), Hans Thorn Wittussen (Nortura), Bjørn-Ole Juul-Hansen (Kjøtt- og fjørfebransjens Landsforbund), Jan Ole Mellby (Geno), Erlend Rønnebak (TYR), Laila Aass (Universitetet for miljø- og biovitenskap), Lars Johan Rustad (Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning), Åse Marit Flittie Anderssen (TINE), Ola Nafstad (Animalia)

Sekretærer: Anne Mette Johnsen og Torkel Randem (Animalia)

Gruppen har hatt seks møter. Eksterne innledere har vært Norgesgruppen og Opplysningskontoret for egg og kjøtt. Skriftlig innspill er mottatt fra TYR. For øvrig har gruppen innhentet informasjon og faglige vurderinger fra et bredt nettverk.

Forutsetninger

Økonomien i ammekuproduksjon har bedret seg de siste årene, men er fremdeles den svakeste av de referansebrukene som har storfe/melk. En grunnleggende forutsetning for å opprettholde storfekjøttproduksjonen i landet er at lønnsomheten løftes betydelig. Gruppen kommer derfor også med råd om rammebetingelser som tilskuddsordninger og andre økonomiske ordninger i jordbruket der disse ordningene etter gruppens mening har avgjørende betydning for å få til en ønsket utvikling i storfekjøttproduksjonen.

I tråd med landbrukspolitiske mål, bl.a. uttrykt ved Stortingsflertallets behandling av Landbruks- og matmeldingen, har gruppen lagt til grunn at storfekjøttproduksjonen skal legge opp til god utnyttelse av grovfôrressursene i landet.

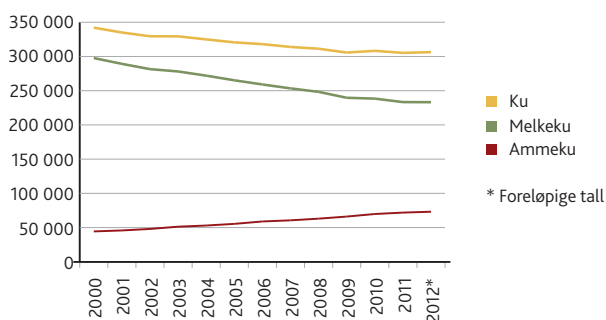
STATUS OG UTVIKLINGSTREKK

Produksjonskvantumet av storfekjøtt i Norge bestemmes av to forhold: Antall fødte kalver og utnyttelsen av de kalvene som blir født. Antall fødte kalver er igjen avhengig av antall mordyr og utnyttelsen av mordyra (antall kalver per mordyr per år).

Produksjonsformen i Norge har tradisjonelt bygd på kombinasjonsrasen Norsk Rødt Fe (NRF) som har gitt både melk og kjøtt. Dette er en effektiv produksjonsform, med god og bærekraftig ressursutnyttelse og et gunstig klimaregnskap sett for melk og kjøtt samlet. Arbeids- og ressursforbruket har blitt delt mellom melk- og kjøttproduksjonen, og en stor andel av de faste kostnadene er dekket av inntekter på melka. Kjøttproduksjon har vært og er en tilleggsproduksjon, og for mange en merverdi for gårdens ressurser, tross forskjellig arbeidsinnsats og prioritet. Melkebøndernes satsing og fokus på kjøttproduksjonen økte da melkekvoteene var veldig stramme på grunn av nedsatt produksjonsmål, og motsatt nå når tilleggskvoter på kumelk er lettere tilgjengelig.

Vi ser nå en utvikling i melkeproduksjonen med høyere ytelse, friere omsetning av melkekvoteer, større besetninger og mer spesialisert melkeproduksjon. Antall mordyr fra melkeproduksjonen går ned, og med det også antall fødte kalver som kan føres opp til slakt. Reduksjonen i antall melkekyr er i noen grad erstattet av ammekyr i spesialisert storfekjøttproduksjon.

Figur 2.1: Utvikling i antall kyr 2000-2012

Kilde Totalmarked kjøtt og egg

Basert på telledatoen i januar er antall melkekyr i perioden 2002 – 2012 redusert med knapt 50 000, mens veksten i antall ammekyr i samme periode har vært på snau 19 000. I sum gir dette et fall i kutallet på 30 000, tilsvarende 9 %. I januar 2012 var det 303 000 mordyr av storfe, disse fordelte seg med vel 237 000 melkekyr og vel 65 000 ammekyr. Fra 2011 til 2012 gikk tallet på melkekyr ned med 3 400, mens tallet på ammekyr økte med ca. 1 100.

Statistikken basert på tellingen i juli viser at antall ammekyr i 2012 er 73 000, økningen i perioden 2002 – 2012 er på 25 000 kyr og reduksjonen i antall mordyr totalt i perioden er 23 000 (7 %).

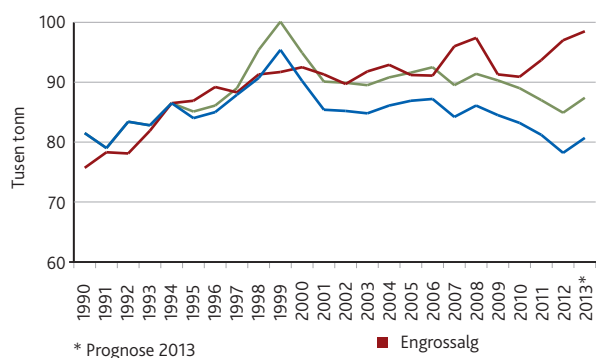
Antall mordyr totalt er 306 000. Fra juli 2011 til juli 2012 er antall melkekyr tilnærmet uendret, mens antall ammekyr økte med ca. 1 300. Det er naturlig at det er flere ammekyr ved telling i juli enn i januar

2.1 MARKEDSUTVIKLING STORFEKJØTT

Mens produksjonen av både svinekjøtt og fjørfekjøtt har økt til dels kraftig i Norge de siste årene, har produksjonen av storfekjøtt gått ned. Produksjonen i 2012 var den laveste på 20 år. Hovedgrunnen til produksjonsnedgangen er reduksjonen i antall mordyr. Prognosen for 2013 viser en liten økning i forhold til 2012 begrunnet i utsatt slaktning av ku.

Markedsunderskuddet på storfekjøtt har vært økende de siste årene, og økt import har vært nødvendig for å dekke etterspørselen i markedet. Prognosen for 2013 viser et underskudd på ca. 10 000 tonn etter kvoteimport på 6 900 tonn (SACU-, WTO- og EU-kvotene). Det vil si at den innenlandske produksjonen må økes med ca. 10 000 tonn for å oppnå markedsbalanse. Importert vare utgjorde 19 % av engrossalget i 2012.

Figur 2.2: Utvikling i produksjon og engrossalg av storfekjøtt

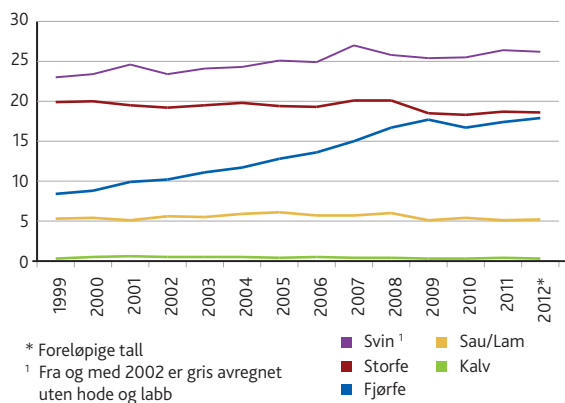

Kilde Totalmarked kjøtt og egg

Toppen i produksjonskurven i 1999 skyldes ekstraordinær stor utslaktning av melkekyr begrunnet i reduserte melkekvoteer.

Forbruket av storfekjøtt målt som engrossalg slakt per innbygger økte fram til 1999, og har deretter ligget noenlunde stabilt fram til 2009 hvor det var en nedgang på ca. 1,5 kg per innbygger. Forbruket har ligget stabilt på ca. 18,5 kg i perioden fra 2009 (se figur 2.3). Økningen i engrossalget totalt de siste årene, som vises i figur 2.2, skyldes i hovedsak befolkningsøkningen.

Figur 2.3: Utviklingen i forbruket av kjøtt per innbygger fra 1999-2012, basert på engrossalg og folketall

Kilde NILF, Totalkalkylen for jordbruket

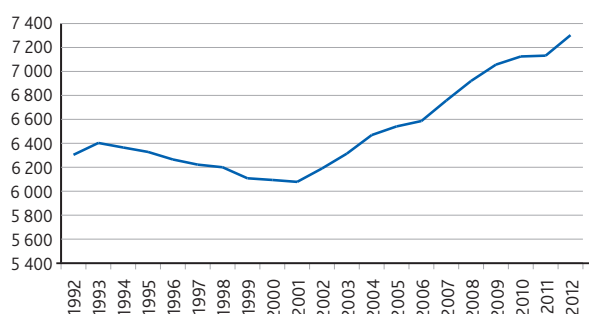
2.2 SCENARIER FOR UTVIKLINGEN AV MELKEKYR OG AMMEKYR

Figur 2.1. viste utviklingen av antall melkekyr og antall ammekyr i siste tiårsperiode. Denne utviklingen og retningen videre gir grunnleggende føringer for mordyrstjasjonen framover.

Totalt melkevolum og lønnsomhet er avgjørende for utviklingen i melkeproduksjonen, og dermed for hvordan det norske storfekjøttmarkedet kan dekkes. Behovet for norsk melk kan bare dekkes fra melkeubesetningene, mens norsk storfekjøtt har to kilder – kombinerte melke- og storfekjøttbesetninger og spesialiserte storfekjøttbesetninger. Selv om man med ulike virkemidler kan styre melkeprodusentenes satsing på melk i forhold til kjøtt, vil det hovedsakelig være omfanget av den spesialiserte storfekjøttproduksjonen som til enhver tid må tilpasses behovet for å dekke opp resten av storfekjøttmarkedet.

Selv om avdråtsnivået har økt med ca. 1 000 kg siden år 2000 har Norge et relativt moderat avdråtsnivå på melkekyrne sett i forhold til våre naboland. Det er derfor mulig å ta ut fortsatt avdråtsøkning for melk forutsatt uendret tilgang og kvalitet på fôrråvarer.

Figur 2.4 Avdrått kg melk per årsku

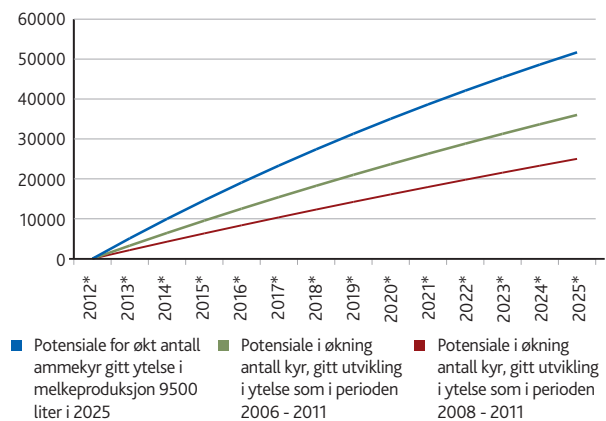

Kilde TINE

Økonomiske kalkyler tilsier at besetninger med over 25 melkekyr vil ha fokus på økt avdråtsnivå for å spare fôr og fjøsplass fordi produksjonstillegg utløst av en ekstra ku i mindre grad dekker økte enhetskostnader. Siden 2002 har det vært en jevn økning i avdråtsnivået. Uten endringer i strukturelle tilskuddsordninger anslår TINE at nedgangen i antall melkekyr vil fortsette omtrent i samme hastighet, det vil si at vi kan forvente at det i løpet av den neste 5 – 10 årsperioden vil det være ca. 35 000 færre melkekyr enn i dag.

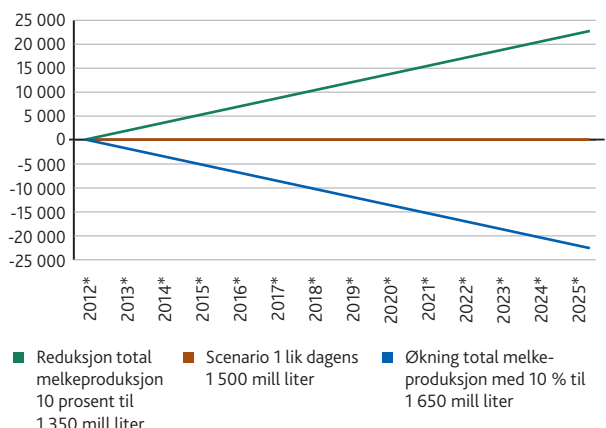
I dokumentet *Markedsordningen for storfekjøtt – Grunnlagsdokument 2. halvår 2012* utarbeidet av Nortura, er det beregnet behovet for økt antall ammekyr ut fra ulike scenarier knyttet til melkeytelse, total melkeproduksjon (melkemarkedet) og forbruksutvikling for storfekjøtt, se figur 2.5, 2,6 og 2.7.:

Figur 2.5: Behov for flere ammekyr som følge av endret ytelse i melkeproduksjonen

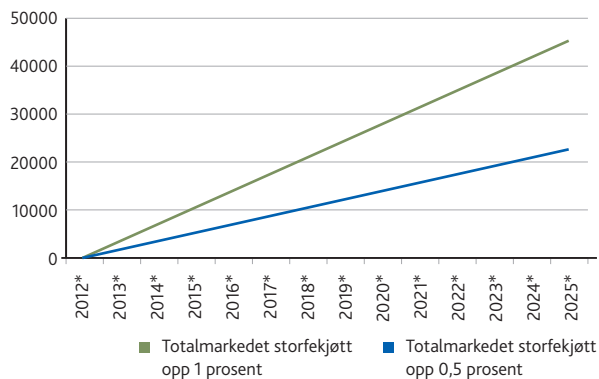
Kilde Markedsordningen for storfekjøtt - Grunnlagsdokument 2. halvår 2012, Nortura

Figur 2.6: Endret behov for totalt antall ammekyr ved endret total melkeproduksjon, alt annet likt. dvs gitt uendret ytelse i kg melk per årsku og uendret storfekjøttforbruk.

Kilde Markedsordningen for storfekjøtt - Grunnlagsdokument 2. halvår 2012, Nortura

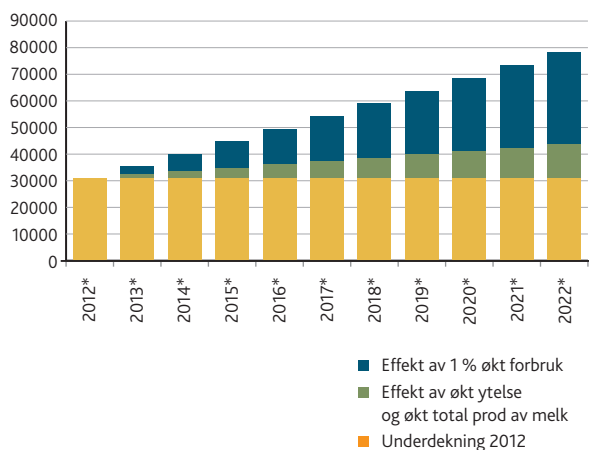
Figur 2.7: Behov for økt antall ammekyr gitt endret forbruk

Kilde Markedsordningen for storfekjøtt - Grunnlagsdokument 2. halvår 2012, Nortura

Figur 2.8. viser et scenario der en har kombinert et moderat anslag for utvikling i melkeytelse (samme utvikling som i perioden 2006 - 2011), en økning i total melkeproduksjon på 10 %, til 1 650 mill. liter innen 2025 og et storfekjøttforbruk tilsvarende dagens nivå per person, dvs 1 % økning i totalkvantum per år. Nåsituasjonen er et underskudd på ca. 10 000 tonn storfekjøtt. Med en årlig produksjon på ca. 265 kg kjøtt per ammeku trengs det ca. 38 000 ammekyr bare for å dekke opp dagens underskudd. Gitt disse forutsetningene er estimatet at antall ammekyr må økes i størrelsesorden 80 000 i løpet av 10 år. Dette betyr over en dobling i bestanden av ammekyr, og innebærer en vekst av antall ammekyr per år som er mer enn fire ganger så høy som gjennomsnittet de siste ti år.

Figur 2.8: Beregnet behov for økt antall ammekyr moderat anslag

Kilde Totalmarked kjøtt og egg

Tilsvarende utvikling får man med et scenario basert på moderat utvikling i melkeytelse (som i perioden 2006 - 2011), uendret total melkeproduksjon (1 500 mill. liter) og 0,5 % økning i totalkvantum storfekjøttforbruk per år.

I et scenario uten forbruksvekst av storfekjøtt og med svak vekst i melkeytelsen, er det beregnet at antall ammekyr må økes med 45 000 kyr på 10 år. Legges et scenario med

forbruksvekst for storfekjøtt lik befolkningsvekst, høy avdrått i melkeproduksjonen og 10 % redusert melkemengde til grunn, må antall ammekyr økes med mer enn 120 000 i løpet av 10 år. Disse scenariene viser hvor sterkt korrelert mel- og storfekjøttproduksjon er i Norge og usikkerheten knyttet til å anslå behovet for ammekyr fremover.

Nye, større melkefjøs med økt mekanisering og spesialisering, et genetisk potensiale for økt melkeavdrått som langt fra er utnyttet og en generasjon gårdbrukere som har økt fokus på avdrått, taler for at utviklingstrekkene som har preget både melkeproduksjonen og storfekjøttproduksjonen de siste årene vil fortsette. Men det kan også tenkes alternative utviklingsbaner og –trekk som bør vurderes når det framtidige behovet for vekst i norsk storfekjøttproduksjon skal vurderes. En vesentlig del av storfekjøtt vil også i fremtiden direkte eller indirekte komme fra melkeproduksjonen. Her vil utviklingen i melkemarkedet være styrende for utviklingen, og dermed også for tilgangen på kalver. På kort sikt kan det tenkes utviklingstrekk som endringer i rammebetingelsene for eksport av ost eller import av bearbeide produkter, som brått reduserer det nasjonale produksjonsmålet for melk og følgelig også tilgangen på kalv fra melkeproduksjonen. Som eksempel kan nevnes at melka som i dag brukes til produksjon av eksportkvoten for Jarlsbergost utgjør ca. 10 % av melkemarkedet.

På noe lengre sikt kan en se helt alternative utviklingsretninger. Vedvarende høye og stigende priser på kraftfôrråvarer på det internasjonale markedet vil over tid også gi vesentlig høyere kraftfôrpriser i Norge. Dette vil kunne gi en annen utvikling i avdråttensnivået i melkeproduksjon og relativt flere kyr og dermed kalver. Det vil også gi en annen økonomi i den kraftfôrbaserte kjøttproduksjonen og gjøre det relativt viktigere å basere storfekjøttproduksjon på grovfôr. I ytterste konsekvens vil en slik utvikling både kunne påvirke den relative fordelingen i forbruk mellom ulike kjøttslag og det totale forbruket av kjøtt.

Disse mulige alternative utviklingstrekkene på kort og lang sikt vil påvirke det framtidige behovet for ammekyr og understreker den betydelige usikkerheten det er i beregningen av hvor mange nye mordyr vi kan komme til å trenge. I modellene som ligger til grunn for de ulike scenariene er det ikke tatt hensyn til mulige endringer i produktiviteten målt som kvantum produsert kjøtt per mordyr. Med økt produksjon per mordyr vil behovet for antall mordyr reduseres. Dette gjelder både i dagens populasjon og i framskrivningen. Muligheter for økt produksjon per mordyr drøftes i kapittel 4.

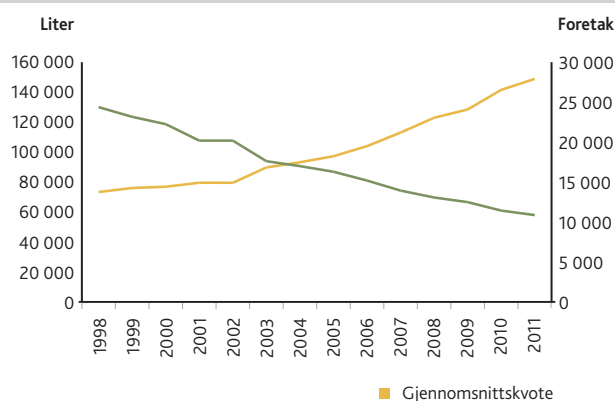
Ytterligere en faktor av betydning i dette bildet er utviklingen av importkvoter for storfekjøtt med redusert toll. Dersom vi får en fortsatt økning i disse vil behovet for norskprodusert storfekjøtt gå ned.

Felles for alle de ulike scenarier er at det vil være behov for vekst i antall ammekyr, spørsmålet er hvor stor vekst. Slik det ser ut i dag, mener gruppen at et potensial på 40 000 - 80 000 flere ammekyr i løpet av de neste 10 år er et realistisk anslag.

2.3. DYRETALL OG BESETNINGSSTRUKTUR

Vel 75 % av mordyrene til norsk storfekjøttproduksjon er i dag melkekyr. Utviklingen i antall besetninger og ytelse per besetning er vist i følgende figur:

Figur 2.9: Utvikling av antall melkekubesetninger og gjennomsnittlig melkevotse i perioden 1998 – 2011.

Kilde Statens landbruksforvaltning

Antall besetninger med de tre ulike produksjonsformene for storfekjøtt og kombinasjonen av disse er vist i følgende tabell:

Tabell 2.1: Besetningsstruktur for de tre produksjonsformene for storfekjøtt.

Type besetning	Antall
Besetning med melkekyr og andre storfe	9 666
Besetninger med ammekyr og andre storfe	4 268
Besetninger med melkekyr, ammekyr og andre storfe	872
Besetninger med bare andre storfe	1 423

Kilde SSB

Tabellen over viser at det er relativt få besetninger, vel 870 besetninger, som har en kombinasjon med både ammekyr og melkekyr. Det bemerkes at brukere som er deltakere i samdrifter og har egen ammekubesetning ved siden av registreres som to separate foretak med hhv. melk og ammeku. Tas denne kombinasjonen med, vil tallet for kombinasjonsbesetninger være noe høyere.

Statistikken over besetningsstruktur (tabell 2.2) viser at det både innen melkeku- og ammeku-produksjonen er mange små besetninger. 60 % av melkekubesetningen er på 20 melkekyr eller færre, mens 78 % av ammekubesetningene har 20 ammekyr eller færre. Gjennomsnittlig besetningsstørrelse er hhv. 22 melkekyr og 14 ammekyr.

Tabell 2.2: Antall besetninger fordelt etter besetningsstørrelse melkekyr og ammekyr, basert på antall foretak etter søknad om produksjonstilskudd

		Besetningsstørrelse ammekyr								Alle
		Bare melkekyr	1-6	7-13	14-20	21-30	31-50	51-75	76-	
Besetningsstør. melkekyr	Bare ammekyr		1 195	1 313	745	545	361	89	20	4 268
	1-6	349	15	-	-	-	-	-	-	366
	7-13	2 373	96	29	4	-	-	-	-	2 512
	14-20	3 138	147	46	27	19	-	-	-	3 389
	21-30	2 113	125	57	26	15	-	-	-	2 343
	31-50	1 146	89	42	19	18	-	-	-	1 318
	51-75	452	32	11	5	-	-	-	-	504
	76	95	5	-	-	-	-	-	-	106
	Alle	9 666	1 704	1 503	826	607	388	92	20	14 806

Kilde Animalia/SSB

Tallene i celler der det er tre eller færre enheter bak opplysningene, oppgis ikke av konfidensialitetshensyn. Dette medfører at tversummer tilsynelatene ikke alltid er riktig.

Statistikken over antall dyr fordelt i de ulike besetninger er vist i vedlegg. Denne viser at kombinasjonsbesetningene med melk og ammeku står for kun 10 prosent av mordyrene. Det vil si at 90 prosent av ammekyrne står i rene ammekubesetninger og at 90 prosent av melkekyrne står i rene melkekubesetninger. Se tabell 2 i vedlegg 2.

Tabell 2.3. viser at det er ca. 1 420 besetninger som baserer sin produksjon på innkjøpt storfe. Besetningsstørrelsen ligger i snitt på 23 dyr, og 60 % av besetningene har 15 dyr eller mindre. Kun 40 besetninger har mer enn 100 dyr, disse utgjør 3 % av besetningene og 25 % av dyrene i denne driftsformen.

Tabell 2.3: Besetninger med bare ungdyr, antall foretak etter søknad om produksjonstilskudd for Andre storfe

	Antall besetninger	Totalt dyretall andre storfe
Antall andre storfe	1-15	6 436
	16-30	6 482
	31-60	7 309
	61-100	3 805
	101-200	3 686
	201-400	2 646
	400-	1 701
Alle	1 423	32 065

Kilde Animalia/SSB

I dag selges ca. 40 % av oksekalfene fra melkebesetningene som livdyr, denne omsetningen har vært økende de siste årene. Det selges nå flere livdyr til besetninger som har melkekyr og / eller ammekyr enn til besetninger som kun driver med innkjøpt kalv.

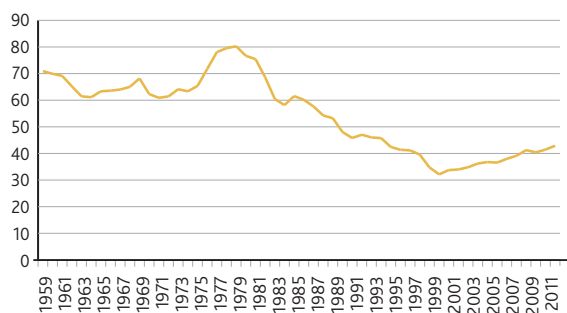
Det er sannsynlig at en del av melkebesetningene som i dag kjøper oksekalver i framtida heller utvider melkeproduksjonen og reduserer eller avvikler okseframføringa. Med et økende antall ammekubesetninger kan man også se en utvikling mot spesialisering på produksjon av avvent kalv for livdyrsalg. Uten flere eller større besetninger som spesialiserer seg på framføring av okser i framtida kan det bli varig overskudd av oksekalver i livdyrmarkedet.

2.4. ØKONOMI

En forutsetning for å få bønder til å satse på produksjon av storfekjøtt er at produksjonen gir et tilfredsstillende økonomisk resultat. Et forholdsvis begrenset omfang av spesialisert storfekjøttproduksjon frem til de siste årene og få produsenter som gjennomfører driftsgrønsninger gjør at vi har dårlig grunnlagsmateriale for vurdering av reelle økonomiske resultater. Det er også få bruk med i NILFs driftsgrønsninger. På denne bakgrunn har gruppen innhentet informasjon og erfaringstall fra NILF, Nortura og TINE, samt resultater fra forskningsprosjektet *Mer og bedre biff* for å vurdere den økonomiske utviklingen og økonomien i spesialisert storfekjøttproduksjon.

Utviklingen i avregningsprisen (inflasjonsjustert) for storfekjøtt er vist i figur 2.10. Grunntilskuddet er til og med 1982 inne i avregningsprisen. Figuren viser at det etter en topp på slutten av 1970-tallet var en jevn nedgang i avregningsprisen frem til 2000. Figuren viser at det har vært en reell stigning i avregningsprisen fra 2000 på drøyt 10 2011-kr.

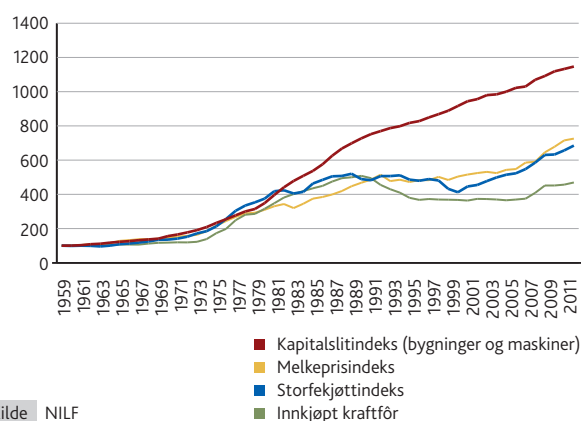
Figur 2.10: Inflasjonsjustert avregningspris for storfekjøtt i perioden 1959 – 2011

Kilde NILF

I figur 2.11. er utviklingen i avregningspris for storfekjøtt og melk sammenlignet med prisutviklingen for kraftfôr, maskiner og den generelle prisutviklingen som brukes for bygninger vist som indekser med 1959 som utgangspunkt. Som en ser har kapitalslitindeksen/konsumprisindeksen økt nesten dobbelt så mye som produsentprisindeksen for storfekjøtt og melk, mens prisen for innkjøpt kraftfôr har økt mindre enn produsentprisindeksene.

Figur 2.11: Prisindekser for kapitalslit, melk, storfekjøtt og kraftfôr i perioden 1959 – 2011

Kilde NILF

Tall fra driftsgrønskingene viser at et årsverk er ca. 22 ammekyr. I vurderingen av driftsøkonomi må en ta hensyn til at det i storfekjøttproduksjonen er stor variasjon i driftsoppleggene fra bruk til bruk. I ammekuproduksjonen er det mange raser og krysningsopplegg. I tillegg varierer intensiteten i framføringen av okseslakt til slaktemodenhet fra 14 mnd til over 20 mnd. Driftsgrønskingene og økonomiske kalkyler som gruppen har gått igjennom viser at det er svak lønnsomhet i storfekjøttproduksjonen.

Referansebruk nr 8, Storfeslakt/ammeku, 28 ammekyr, landet, som er det eneste referansebruket som omhandler ammeku, viser vederlag til arbeid og egenkapital på i størrelsesorden 280 000 kr etter siste jordbruksoppgjør. For spesialiserte framføringsbesetninger er det ingen referansebruk i systemet.

Det mest brukte verktøyet for å vurdere lønnsomheten er dekningsbidragskalkyler. Nortura utarbeider hvert år slike kalkyler for ulike driftsopplegg. Resultatene en kommer fram til er selvsagt avhengig av de forutsetninger en legger til grunn. For ammeku lett rase, 25 kyr, har Nortura beregnet dekningsbidrag 2 (dvs. inkl. tilskudd) på vel 13 000 kr per ku og tilsvarende for tung rase vel 14 500 kr per ku. For innkjøpt oksekalv, 20 mnd slaktealder, 28 slakt er dekningsbidrag 2 beregnet til ca. 3 500 kr per dyr. I kalkylene er det tatt med husdyrtilskudd, driftstilskudd, beitetilskudd, tilskudd til dyr på beite og arealtilskudd. Det er forutsatt arealtilskudd i sone 1, og distriktstilskudd er ikke medregnet. Tilskuddet er beregnet for nevnte besetningsstørrelser og at det ikke er annen husdyrproduksjon på gården. Bunnfradraget er medregnet. Det er benyttet slaktevekter og klassifiseringsresultater som ansees som normale (gjennomsnittlige) for dyregruppene som inngår i kalkylen. For innkjøpt kalv er det regnet en slaktevekt på 320 kg og at kalven kjøpes inn ved 120 kg (3mnd). Prisen for grovfôr i Norturas dekningsbidragskalkyler er satt tilsvarende prisen ved kjøp av rundballer av silo, 1,85 kr /kg for avtaleåret 2011 – 2012.

Disse beregningene sammen med andre kalkyler og erfaringer som gruppen har innhentet fra praktisk drift, viser at det er vanskelig å oppnå akseptabel lønnsomhet ved produksjon av storfekjøtt i soner uten distriktstilskudd.

VURDERING

De utviklingstrekkene vi ser innenfor melkeproduksjon med mer spesialisert drift, større melkebesetninger, høyere ytelse og bruk av melkerobot vil fortsette i et overskuelig tidsperspektiv. Melkeprodusentene vil løpende tilpasse seg melkemarkedets utvikling. Dette medfører at markedsunderskuddet på storfekjøtt må kompenseres med økning i spesialisert storfekjøttproduksjon. Gruppen mener at ytelsesutviklingen neppe lar seg reversere, men gjennom tilskuddsordninger som økte produksjonstillegg per melkeku er det mulig å bremse nedgangen i antall melkekyr. Flere vil da velge å opprettholde et høyere kutall og ikke ha så stort fokus på høy avdrått. Dette vil gi flere kalver til kjøttproduksjon.

Gruppen slår fast at det trengs flere mordyr for å øke norsk storfekjøttproduksjon, og at man kan påvirke andelen av ammekyr i forhold til melkekyr. Melkekyrne utgjør i dag vel 75 % av mordyrene. Ut fra hensynet til samlet energiutnyttelse av norskprodusert fôr og lavest mulig utslipp av klimagasser er kombinert melk- og storfekjøttproduksjon mest effektivt. Dersom behovet for norsk melk ikke øker som følge av befolkningsveksten eller redusert import, må underskuddet av storfekjøtt dekkes gjennom å øke spesialisert storfekjøttproduksjon. Et realistisk estimat er at det trengs 40 000 – 80 000 flere ammekyr i løpet av neste tiårs periode for at norsk storfekjøttproduksjon skal dekke innenlandsk etterspørsel (etter avtalt kvoteimport).

Hovedutfordringen innenfor spesialisert storfekjøttproduksjon i dag er for lav lønnsomhet. En forutsetning for å oppnå effekt av tiltakene som foreslås, er at de må resultere i bedret lønnsomhet for den enkelte produsent. Stimulerende tiltak for storfekjøttproduksjonen vil også ha betydning for totaløkonomien til melkebrukene.

En grunnleggende endring som er i ferd med å skje er at kalvemarkedet går i retning av overskudd. Dette skyldes strukturendringene i melkeproduksjonen kombinert med begrenset etterspørsel etter kalv til framføring på grunn av svak lønnsomhet i denne produksjonen.

MARKEDSMESSIGE FORHOLD

Markedssituasjonen viser en vedvarende betydelig underdekning av norsk storfekjøtt. Bortsett fra kjøttfett, er det ikke registrert overskudd eller etterspørselssvikt av noen storfekjøttprodukter på det norske markedet. Utfordringen på kort sikt er derfor ikke å øke salget av storfekjøtt eller spesielle deler eller kvaliteter av storfekjøtt. Gruppen har derfor primært konsentrert seg om muligheter for å ta ut høyere pris på produktene og derigjennom øke avregningsprisen for slaktet og med det forbedre økonomien i storfekjøttproduksjonen. Videre er det sett på om det er forhold knyttet til slakterienes leveransebetingelser som kan virke produksjonsøkende eller – dempende overfor bonden.

3.1 FORBRUK OG IMPORT

STATUS

Engrosforbruket av storfekjøtt var i perioden 1999 – 2008 ca. 20 kg per innbygger per år. I 2009 gikk forbruket litt ned, og har etter det holdt seg på ca. 18,5 kg per år. Omregnet til reelt forbruk etter at svinn og kasting er trukket fra ligger forbruket på ca. 13 kg i året. Storfekjøttforbruket de siste 3-4 år følger stort sett økningen i befolkningsantallet. Vi spiser snart mer fjørfekjøtt enn storfekjøtt i Norge og dette er den produksjonen som øker mest.

Importen av storfekjøtt mer enn tredoblet seg fra 2010 til 2012.

Tabell 3.1:
Total mengde importert kjøtt og kjøttprodukter etter dyreart i tonn

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Storfe	9 430	10 728	7 437	5 335	10 304	17 721
Svin	7 595	2 095	1 360	2 244	2 195	2 001
Sau/geit	2 725	4 575	1 262	1 265	1 545	2 695
Fjørfe	166	253	921	195	284	1 618
Pølser o.l.	1 073	1 028	961	1 078	1 111	1 321

Kilde SSB

VURDERING

Forbrukerundersøkelser viser at tilliten til storfekjøtt er høy, at det er klare ønsker om flere norske kvalitetsprodukter og at betalingsvilligheten er til stede. Norske forbrukere ønsker norsk storfekjøtt.

Summen av dette, sammen med tall for produksjon og befolkningsvekst, tegner et bilde der det vil være stabil etterspørsel fra forbruker etter storfekjøttprodukter, og der denne i stadig større grad må dekkes ved import.

3.2 LEVERINGSBETINGELSER, INKL. PRODUSENTPRIS

STATUS

Den vedvarende underskuddssituasjonen gjør at slakteriene i dag konkurrerer hardt om norske storfeslakt. Slakteriene gir i dag de pristilleggene de klarer.

Slakteindustrien mener at pristaket mot bonde, hentet fra marginen i industrien, er nådd, og at det allerede betales i overkant av hva som er lønnsomt for dem. Med dagens situasjon må merpris til bonde på de store volumene hentes ut gjennom engrospris på helt slakt.

Leveringsbetingelsene er en del av slakterienes konkurranse-virkemidler, og varierer derfor foretakene imellom. Så langt gruppen kjenner til, har avtalene en utforming som stimulerer til produksjon av kvantum og kvalitet. Det er blant annet stor konkurranse om leveranser av store dyr.

VURDERING

Slakterienes leveringsbetingelser er en del av konkurransebildet, og ekspertgruppen mener at det ikke er innenfor deres mandat å gå inn på dette felt, med mindre det er ordninger som klart oppfattes å virke imot formålet om økt storfekjøttproduksjon. Gruppen har ikke registrert slike ordninger.

3.3 PRIS I MARKEDET, FOREDLING OG PRODUKTUTVIKLING

STATUS

I et marked med vedvarende underdekning skulle man normalt forvente at det kunne være betydelige muligheter for å øke prisen på produktene. I praksis er det likevel et svært begrenset mulighetsområde. Viktige årsaker til dette er generell aksept for prisnivå, sammenligning med pris i våre naboland, hensynet til grensehandelen og bruk av kjøttdeig som kampanjeprodukt. En illustrasjon av pris- og verdibildet for storfekjøtt kan være følgende:

Pris- og verdibilde skåret vare storfe (illustrasjon)

	Pris	Andel av slaktet	Verdi-andel
Biffer og fileter	120 kr/kg	12 %	29 %
Sorteringer	60 kr/kg	60 %	72 %
Fett	4 kr/kg	4 %	0,3 %
Bein	-1 kr/kg	24 %	-0,5 %
Sum (vektet)	50,32 kr/kg	100 %	100 %

Kilde Totalmarked kjøtt og egg

Illustrasjonen viser hvordan prisbildet på skåret vare for storfe kan være. Kalkylene som ligger bak prisene, skal balansere slik at verdien av slaktet tilsvarer engrosprisen på helt slakt med tillegg for skjærekostnadene.

MULIGHETER

Prisen på biffer og fileter har inntil nylig vært begrenset oppad ved at tollregimet basert på kronetoll har gitt liten eller ingen beskyttelse for norskproduserte biffer og fileter av storfe. Endringene i tollregimet til prosenttoll gir økt beskyttelse og dermed mulighet for å ta ut en høyere pris. I praksis vil denne muligheten likevel være begrenset, ut fra bl.a. generell aksept for prisnivå, sammenligning med pris i våre naboland og hensynet til grensehandelen. Det er gitt uklare signaler om hvordan det økte handlingsrommet ved overgangen til prosenttoll er tenkt utnyttet. En mulighet som er nevnt er at intensjonen med tollendringen er å kunne regulere prisen på biffer og fileter i takt med inntektsutviklingen i samfunnet eller kostnadsutviklingen i primærproduksjonen og industriledet. Det betyr at realøkonomiske forbedringer i bondens inntekt i mindre grad vil være mulig å hente i markedet, men må hentes gjennom tilskudd og kostnadsenkende tiltak.

I denne sammenheng pekes det også på at biffer og fileter utgjør bare ca. 12 % av slaktet, slik at det skal relativt store endringer til for å gjøre utslag på helt slakt – prisen. En prisøkning på 10 kr per kg biffer og fileter gir litt over 1 kr per kg i økt pris for slaktet. Samme effekt på slakteprisen får en ved å øke prisen på kjøttsorteringene med 2 kr per kg.

Kjøttsorteringene (karbonadedeig, kjøttdeig, storfekjøtt sortering 21 % fett) utgjør i dag hele 60 prosent av slaktet. Karbonadedeig og kjøttdeig er sterkt forankrede produkter hos den norske forbruker, anvendelige til mange matretter og ofte brukt som kampanjeprodukter i dagligvarehandelen. I dagens situasjon kan det være muligheter for noe prisøkning på sorteringene, men her er det samtidig flere forhold som må vurderes og følges nøye. En vesentlig prisøkning sannsynliggjør redusert aktivitet og markedsstøtte av disse produktene i dagligvarehandelen. Både dagligvarehandel og forbruker vil da trolig vri noe av etterspørselen etter storfekjøttdeig over til alternative produkter av svin og kylling. Vi skal ikke lenger tilbake enn til 2009 og 2010 da det var et betydelig overskudd av storfekjøttdeig. Storfekjøttsorteringene ligger allerede i dag betydelig høyere i pris enn de tilsvarende fra svin og fjørfe.

Kjøttbransjen driver et kontinuerlig arbeid for bedre kvalitet og utvikling av nye produkter. Dette går både på slaktekvalitet og spisekvalitet, og omfatter hele verdikjeden fra avl og føring til slakting og videre foredling.

Gruppen vil peke på følgende mulige tiltak:

- Økt utbytte av biffer og fileter. Ifølge Totalmarked kjøtt og egg kan andelen av på biffer og fileter økes fra ca. 12 % til 15-16 % ved uttak av nye typer fileter og stykningsdeler.
- Jevnere og bedre spisekvalitet, spesielt i forhold til mørhet. Dette vil både sikre norske biffer/fileter et fortrinn blant forbrukerne og innebære at mer kjøtt kan brukes til en god biffkvalitet.
- Økt grad av differensiering, både for biffer/fileter og volumproduktene kjøttdeig og karbonadedeig.
- Utvikle nye produktkategorier som for eksempel forbrukertilpasset kokekjøtt/grytekjøtt. Utvikle forkokte

produkter som er spiseklare med kort tilberedningstid. Markedstrendene tilsier en økende etterspørsel etter flere sunne hverdagsprodukter og flere raske hverdagsprodukter av rent kjøtt og mer mørt kjøtt. En slik utvikling vil også gjøre at man blir mindre sårbar for endringer i kjøttdeigforbruket.

- Utvikle nisjesegmenter, produkter med historie, spesielle raser, regioner eller oppdrett. Lykkes etableringen av nisjer aksepteres høyere priser, men volumene blir ikke veldig store.
- Identifisere, utvikle og dokumentere norsk storfekjøtt med helse- og ernæringsmessige fortrinn. Dette kan være en gunstig fetttsyresammensetning som skriver seg fra bruken av norskprodusert grovfôr (mengde eller spesielle typer grovfôr), tilsetning av selen eller andre viktige mineraler eller sporstoffer i kraftfôret m.m.

VURDERING

Mulighetene for å ta ut økte priser i markedet er begrenset, men det er viktig å fokusere på det potensialet som er. Dette er et område som har høy fokus i bransjen, og mulighetene vurderes løpende. Bedre, jevnere kvalitet og økt differensiering og produktutvikling innen biffsegmentet og volumprodukter kan gi grunnlag for høyere prisuttak på sikt. Det bemerkes at dagligvarehandelen i stor grad bruker storfekjøtt i kampanjer og for å bygge trafikk til butikk, og at dette har betydning for prisbilde og markedsmekanismer.

Bransjen må sette trykk på nyutvikling og nye konsepter. Det er behov for målrettet satsing på FoU og innovasjon innen kjøttkvalitet langs hele verdikjeden. Dette kan gjøres ved videreføring av forskning og utvikling på området, med god brukermidvirkning. Industrien må implementere kunnskapen ved å optimalisere prosesser og videreutvikle metoder. Videre bør de muligheter som finnes i nisjesegmenter utnyttes.

For at innovasjon og produktutvikling skal betale seg er det en forutsetning at markedet fungerer, at produktene møter forbrukerne til priser som i alle fall til en viss grad reflekterer produksjons-, foredlings- og distribusjonskostnadene. Hvis dette ikke er tilfelle bringes ikke "merverdien" i produktet frem til forbrukeren slik at han/hun kan foreta en reell pris/ nytte-sammenligning med standard vare.

3.4 INNSPILL FRA DAGLIGVAREHANDELEN

STATUS

Innspill fra dagligvarehandelen bekrefter norsk storfekjøtt sterke posisjon hos forbruker og handel. Storfekjøttprodukter er populært for å bygge trafikk til butikken (kampanjevirkosomhet, for eksempel kjøttdeig), og det er høy betalingsvilje for gode kvalitetsprodukter. Det faktiske underskuddet av norsk storfekjøtt hevdes å kunne være større enn det som kommer fram ut fra engrossalget, siden et potensielt mersalg uteblir fordi handelsleddet opplever at det kontinuerlig er for lite norskprodusert storfekjøtt.

Gruppen bemerker at dette er et komplekst bilde, der ikke minst prisforholdene i sisteleddet og muligheten for å øke pris tilbake til bonden gjennom avregningsprisen er sentral. Gruppen har ikke gått videre på dette og anbefaler at andre med mer relevant kompetanse kan gå inn på denne problemstillingen. Gruppen ser at en vedvarende ustabil tilgang på norsk storfekjøtt kan medføre at handelen satser mindre på denne kategorien, at storfekjøtt velges bort som kampanje og til kategoribygging og at det blir færre konsepter på storfekjøtt i butikk. Over tid kan dette medføre at norsk storfekjøtt får en svakere plass i dagligvarehandelen.

MULIGHETER

Innspillene fra handelen er i tråd med bransjens oppfatning om foredling og produktutvikling; ønske om bedre og jevnere kvalitet og økt differensiering av storfekjøttproduktene. Økt differensiering gjelder for hele produktspekteret, også for volumprodukter som kjøttdeig. Det ønskes mer produktutvikling, flere varianter, sterkere differensiering og flere av de gode historiene fra norsk landbruk. Gjennom differensiering kan en stimulere til produksjon av kvalitetsprodukter som gir mulighet til å ta ut høyere pris og økt verdi for hele verdikjeden tilbake til bonden. Det er presentert et initiativ om å avklare hvilke muligheter det kan ligge i økt samarbeid langs hele verdikjeden for å øke kunnskapen om og innovasjonen på storfekjøttprodukter.

VURDERING

Gruppen har begrenset grunnlag for å ta stilling til innspillene som er kommet på dette området og har ikke kompetanse til å vurdere hvordan innspillene stiller seg i forhold til øvrige aktører (primærproduksjon, industri, andre handelsaktører), konkurranseforhold, avtaleforhold, hva som er av handlingsrom, konkrete muligheter og utfordringer etc. Gruppen mener at invitasjonen til samarbeid mellom produsentene og handelen bør følges opp av myndighetene for å avklare hvilke muligheter som kan ligge i dette.

3.5 ØKOLOGISK PRODUKSJON

STATUS

I 2012 var antall økologisk storfeslakt knapt 5 000, dette utgjør 1,6 % av totalen. Myndighetens mål er at denne andelen skal økes til 20 % i 2020. Klassifiseringsdata og TINEs faglige rapport for 2011 viser at økologisk kjøttproduksjon har lang oppfôringstid og gir mindre kjøttmengde ut i markedet. Slaktekvaliteten er nå god ifølge klassifiseringsstatistikken de siste to år.

VURDERING

Gruppen mener det er viktig at forbrukerne har mulighet til å velge økologiske storfeprodukter i butikk som en del av godt norsk produktsortiment med kvalitet og mangfold. Men gruppen ser ikke at denne produksjonsformen som sådan vil gi økt volum av storfekjøtt på kort sikt. Gruppen foreslår derfor ingen tiltak spesifikt rettet mot økologisk produksjon, utenom de som kommer som en naturlig følge av andre tiltak (bedre agronomi m.m., ref. kap. 4).

3.6 RÅD - MARKEDSMESSIGE FORHOLD

Ut fra dagens markedssituasjon med underskudd av storfekjøtt har ekspertgruppen primært vurdert tiltak på markedssiden som kan bidra til bedre økonomi for storfekjøttproduserende bønder. Bedre lønnsomhet er viktig for å få til økt produksjon.

På tross av underskudd på storfekjøtt er det av andre grunner ikke realistisk å ta ut en vesentlig høyere pris i markedet i dag. Det er derfor viktig å bygge opp nye produkter, nisjer og høykvalitetsprodukter som kan gi grunnlag for høyere prisuttak.

- Utvikle bedre, jevnere kvalitet og sterkere differensiering på volumprodukter for økt salg og økt forbrukertilfredshet med mangfold av produkter.
- Videreutvikle nye konsepter, som nye biffvarianter og forkokt storfekjøtt.
- Videreutvikle nisjeprodukter med særpreg / historie.
- Målrettet og sterk satsing på FoU og innovasjon innen kjøttkvalitet langs hele verdikjeden
- Identifisere og utnytte ernæringsmessige fortrinn i norsk storfekjøttproduksjon.

PRODUKSJONSFAGLIGE MULIGHETER

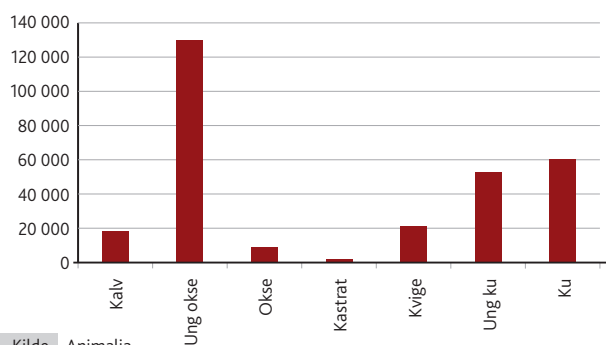
Dette er muligheter innenfor den eksisterende populasjonen av storfe som kan gjennomføres på kort sikt og med til dels rask effekt. I hovedtrekk er det her snakk om bedre drift slik at det produseres flere kalver per morder og at hvert kalveliv utnyttes bedre ved at færre dør, tilveksten er bedre og at dyrene føres til jevnere slaktevekter og økte slaktevekter.

4.1 ØKTE SLAKTEVEKTER PÅ UNG OKSE

STATUS

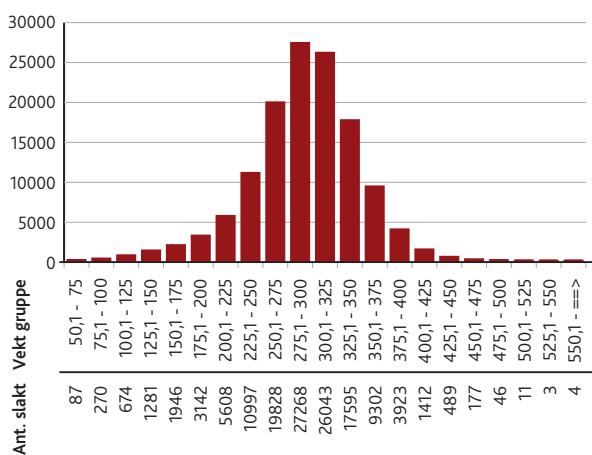
I 2012 ble det levert ca. 295 000 storfeslakt fordelt mellom de ulike klassifiseringskategoriene kalv, ung okse, okse, kastrat, kvige, ung ku og ku. Figur 4.1. viser at det slaktes flest i kategorien ung okse. Denne kategorien utgjør ca. 45 prosent av all storfeslakt.

Figur 4.1: Antall slakt per kategori 2012

Kilde: Animalia

Figur 4.2: Antall slakt ung okse per vektgruppe 2012

Kilde: Animalia

Figur 4.2. viser hvor mange slakt som slaktes innenfor ulike vektgrupper av ung okse. Figuren viser at det er et potensiale for å få mer kjøtt ut i markedet ved å føre dyrene noe tyngre enn dagens gjennomsnittlige slaktevekt på knapt 295 kg for ung okse. Gjennomsnittsvekten har vært svakt fallende de siste to år. Dette skyldes værforhold og førsituasjon disse to årene.

Tall fra klassifiseringen av slakt viser at innenfor kategorien ung okse utgjør NRF og krysninger 90 % av antall slakt. Inkluderer en også rasene Hereford, Charolais, Aberdeen Angus, Limousin og Holstein utgjør disse 98 % av totalt antall slakt i 2012. I de siste to prosentene av antall slakt inngår det 19 raser.

MULIGHETER

Dersom vi tar utgangspunkt i kategorien ung okse og legger til grunn at 80 % dyrene som har en slaktevekt under 295 kg føres opp til dagens gjennomsnittsvikt, vil det gi ca. 2 000 tonn mer okseslakt. Vektøkningen innebærer at den gjennomsnittlige slaktevekten vil øke med knapt 20 kg, til ca. 310 kg.

Nyere forskning utført ved UMB i prosjektet *Mer og Bedre Biff* viser at slaktevektene for NRF-okser under optimale forhold kan økes en god del uten at det går ut over slaktekvalitet (klasse/fett) eller kjøttkvalitet (mørhet). Men markedsmessige forhold gjør at det er begrenset hvor mye det er riktig å øke vektene (bl.a. størrelse på skjæredetaljene). I praksis vil det også være slik at en betydelig økning av slaktevektene medfører feitere slakt og økt produksjon av kjøttfett. Det er uønsket både av økonomiske, ressursmessige og ernæringsmessige grunner. Også produksjonsmessige forhold på gården, som bingestørrelse, innredning som ikke er egnet til veldig store dyr, varierende veksthastighet på dyra, utslaktning av hele binger etc. vil ha betydning for slaktevektene. En viss økning av gjennomsnittsvikt bør ikke være problematisk, forutsatt en jevnere kvalitet på skrottene og at økningen derfor primært kommer på de laveste vektene. Det er generelt ikke ønskelig å øke andelen veldig store slakt (over 400 kg).

Mange av de lettere slaktedyrene leveres før de er slaktemodne på grunn av mangel på fôr eller behov for bingeplassen i besetningen de står i. Med bedre planlegging og vel fungerende livdyromsetning vil dette kunne bedres. TINE har utviklet en langtidsplanlegger for dyreflyt i besetningen beregnet for dette behovet. Denne framskriver plassbehovet for alle dyregrupper i fjøset i inntil 2 år framover. Det vil være et godt hjelpemiddel for å se hvilke oksegrupper som må føres sterkere for å bli tidligere slaktemodne eller selges som fôringsdyr for å unngå plassmangel, og når det kan kjøpes inn kalv for å fylle ledig kapasitet. Optimal plassutnyttelse er viktig for lønnsomheten i driften.

De laveste slaktevektene finner vi i Finnmark, der 75 % av ung okse-slaktene er lettere enn 295 kg og gjennomsnittsvikten er 251 kg. De høyeste slaktevektene finner vi i Vestfold, med

et gjennomsnitt på 320 kg og 32 % under 295 kg. Som tabell 4.1. viser vil vi kvantumsmessig i kg tilført slakt få størst effekt i områdene som har mange dyr til slakt selv om prosentandelen med lette dyr ikke er spesielt stor.

Tabell 4.1: Gjennomsnittlig slaktevekt og antall slakt under 295 kg per fylke for ung okse

Fylke	Andel av slakt under 295 kg	%-andel av totalt slakt	Gjennomsnittlig slaktevekt (kg)
Finnmark	548	75 %	251
Sogn og Fjordane	4985	64 %	277
Hordaland	3269	63 %	276
Troms	1245	60 %	275
Møre og Romsdal	6303	57 %	284
Sør-Trøndelag	6468	55 %	284
Vest-Agder	1752	53 %	286
Hedmark	4087	51 %	292
Nord-Trøndelag	7708	49 %	293
Nordland	5300	48 %	296
Oppland	9524	47 %	297
Rogaland	9800	46 %	297
Buskerud	963	43 %	297
Aust-Agder	479	43 %	295
Akershus	1181	41 %	302
Østfold	798	38 %	302
Telemark	623	36 %	307
Vestfold	474	32 %	320
Totalt	65 507	50 %	291

Kilde Animalia

VURDERING

Økte slaktevekter på ung okse gir økt volum av kjøtt. Viktigste grep for å få effekt er innføring av et slaktetilskudd basert på klare vekt- og kvalitetskriterier. Plassmangel særlig i forbindelse med innsett om høsten er en årsak til mange lette slakt ung okse. Et velfungerende livdyrmarked, gode planleggingsverktøy for optimal plassutnytting på besetningsnivå kombinert med god fôringsrådgivning er derfor også viktige faktorer for å oppnå økte slaktevekter.

4.2 ØKTE SLAKTEVEKTER KVIGER

STATUS

Kvigeslakt utgjør ca. 7 prosent av storfeslaktene noe som tilsvarer ca. 21 000 slakt (se figur 4.1.).

MULIGHETER

Dersom vi tar samme tilnærming som vi gjorde på ung okse, det vil si at vi legger til grunn at alle dyrene under gjennomsnittlig slaktevekt på 200 kg føres opp til gjennomsnittsvekten gir dette et økt slaktevolum på ca. 300 tonn. Dette vil medføre at gjennomsnittlig slaktevekt øker til knapt 215 kg, og andelen slakt som er for feite vil øke. Med den store underdekning det er av mordyr er det viktigere at flest mulig kviger insemineres og produserer kalv. I kap. 4.4. er det gitt en vurdering av en slik mulighet.

VURDERING

Økt slaktevekt på kviger vil bidra marginalt til økt volum av storfekjøtt.

4.3 UTNYTTELSE AV KALVEN; KALVEHELSE OG FØRING TIL SLAKTEMODEN ALDER

STATUS

Vel 18 000 dyr (6 %) slaktes i kategorien kalv. Av disse er godt over halvparten førsteklases kvalitetskalv, hvorav de fleste blir produsert på kontrakt. Den planlagte kalvekjøttproduksjon i Norge er en nisjeproduksjon. Kalvekjøtt er et spissprodukt som det er viktig for norsk husdyrproduksjon å kunne framskaffe. Gruppen mener det er riktig og viktig å opprettholde produksjonen av kvalitetskalv for det norske markedet. De øvrige ca. 8 000 kalvene som av ulike årsaker slaktes utgjør et potensiale til økt produksjon hvis de føres opp til slaktemoden alder.

Tall fra Kukontrollen viser at kalvetap gjennom dødfødsler og kreperte kalver i melkebuskapene utgjør 3,9 % til sammen. Dette betyr rundt 9 000 kalver som ikke lever opp til slaktemoden alder eller til potensielt mordyr. Sammenlignet med andre land er kalvedødeligheten i norske melkekubesetninger lav. Likevel tilsier tallene i tabell 4.2. at tapet kan reduseres i og med at dødeligheten er noe høyere i store enn i små buskaper. Økte problemer med kalvehelser medfører redusert tilvekst og økt medisinbruk i tillegg til direkte tap av kalver.

Tabell 4.2: Tap av kalver (dødfødte og kreperte) ved ulik melkevotestørrelse, Kukontrollen 2011.

Kvotestørrelse i 1 000 liter	Antall produsenter	Totalt antall kalvinger	% dødfødte	% krepert
0-100	3 243	44 528	2,56	0,74
100-200	3 912	96 519	2,85	0,71
200-300	951	38 007	3,25	0,72
300-400	421	24 094	3,67	0,89
400-500	224	16 246	4,36	1,00
>500	179	17 003	4,14	0,76
Sum/Middel	8 930	236 397	3,14	0,76

Kilde TINE

Innenfor ammekubesetningene er det høyere kalvedødelighet enn i melkekubesetningene. Ifølge tall fra Storfekjøttkontrollen er gjennomsnittlig kalvetap i ammekubesetningene på ca. 7 %, noe som utgjør ca. 5 000 kalver. Variasjonen mellom besetninger er stor; vel 60 % av besetningene har ifølge registreringene mellom 0 og 5 % dødfødte og kreperte før 180 dager (tallet 60 % kan være noe overestimert da manglende innrapportering registreres som null), mens ca. 12 % av besetningene har mer enn 15 % i sum av dødfødte og kreperte. Totalt er kalvedødeligheten også i ammekuproduksjonen lav i Norge sammenlignet med andre land, men som tallene viser er det mye å hente i en del besetninger med å redusere kalvetapet. Avlsarbeidet er viktig i denne sammenheng, det er stor forskjell mellom raser og innen raser. Gjennomførte undersøkelser i prosjektet *Ammekuråd* viser også at management, tilsyn og stell har stor betydning.

MULIGHETER

Det slaktes av ulike årsaker årlig ca. 8 000 kalver som ikke er kvalitetskalv. Grunnen til at disse slaktes kan være plassmangel, lite egnet kalverom og -stell, dårlig kalvehelser,

dårlig egnet produksjonskalv, produsentens management m.m. Gode kalver vil primært føres opp eller selges som livdyr. Siden vi har begrenset med kunnskap om grunnen til at disse kalvene slaktes, er det usikkert å anslå hva potensialet kan være ved å føre dem opp. Hvis vi anslår at ca. 6 000 av disse kalvene kan føres opp til slaktemoden alder vil det gi et potensiale på knapt 1 000 tonn mer storfekjøtt. En reduksjon i antallet dødfødte og kreperte, spesielt i besetninger med høye tap, vil øke potensialet noe.

VURDERING

Det er viktig å opprettholde dagens kvalitetskalvproduksjon. Bransjen må fokusere på viktigheten av å få flest mulig kalver frem som produksjonsdyr. Det anslås at med økonomiske stimuli og opplysning til storfeprodusenter kan kalvetapet reduseres og mer enn halvparten av de kalvene som i dag ikke slaktes som kvalitetskalv føres fram slik at volumet av storfekjøtt kan økes med 1 000 tonn på litt lengre sikt. Det jobbes godt i næringen med dyrehelse og dyrevelferd. Det er viktig å ha fokus på forbedret kalvehelse og redusert kalvedødelighet. Dette arbeidet må styrkes i melkeku- og ammekuproduksjonen gjennom bedret produsentrådgivning. Forbedret kalvehelse har stor betydning for bondens økonomi i all storfekjøttproduksjon

4.4 FLERE FØDTE KALVER PER ÅRSKU

STATUS

Det er stor variasjon mellom de beste besetningene og de dårligste besetningene når det gjelder antall kalver per årsku og innkalvingsalder. Denne variasjonen finner vi i melkekubesetninger og ammekubesetninger, dog har ammekubesetningene den største variasjonen. I melkeproduksjonen er det generelt stor oppmerksomhet på fruktbarhet og kalvingsintervaller.

Tabell 4.3: Variasjon i kalvinger per årsku og i kalvingsintervall i ammekuproduksjon. Storfekjøttkontrollen 2011

	Kalvinger/årsku	Kalvingsintervall	Besetningsstørrelse/årskyr
Beste 1/3	1,5	12,6	14,4
Midtre 1/3	1,1	12,9	18,7
Dårligste 1/3	0,8	13,8	19,1
Snitt	1,1	13,1	17,4

Kilde Animalia

Forskjeller mellom besetninger i fødte kalver per årsku er ikke først og fremst et resultat av fruktbarheten hos det enkelte moryr, men et resultat av ulike rekrutterings- og utslakingsstrategier mellom ulike besetninger. Stor rekruttering og bevisst utslakting tidlig i laktasjonen av kyr som skal sjaltes ut gir et høyt antall kalvinger per årsku. Følgende regneeksempel illustrerer dette:

- 20% påsett, gjennomsnittlig kalving 1. mars, slakting av kyr 1.oktober - 1,1 kalvinger per årsku.
- 50% påsett, gjennomsnittlig kalving 1.mars, slakting kyr 1. oktober - 1,25 kalvinger per årsku
- 50% påsett, slakting av halvparten av kyr/kviger ved kalving, 2 kalver på hver ku - tilnærmet lik 2 kalvinger per årsku.

Et høyt antall kalver per årsku er ikke bare et teoretisk mål, men et praktisk uttrykk for en effektiv produksjon med færre førdager og førenheter bak hver produsert kalv, og flest mulig moryr som ikke bare produserer en kalv, men også er i en fase hvor moryret selv har kjøtttilvekst. Dagens tilskuddssystem stimulerer ikke til høy rekruttering og flest mulig kalver per årsku i ammekuproduksjonen.

Tabell 4.4: Variasjon i antall kalvinger per. årsku og i kalvingsintervall i melkeproduksjon, Kukontrollen 2011

	Kalvinger/årsku	Kalvingsintervall	Besetningsstørrelse i årskyr	Antal besetninger
Beste 1/3	1,33	12,29	24,75	2 977
Midtre 1/3	1,14	12,47	22,52	2 985
Dårligste 1/3	0,93	13,02	19,17	2 968
Snitt	1,13	12,60	22,14	8 930

Kilde TINE

Tallene viser tilsynelatende de beste fruktbarhetsresultatene i over middels store besetninger. Det kan også være utslag av ulike prioriteringer som har sammenheng med tilskuddssystemet. I mindre buskaper oppfattes det trolig som mindre uheldig at ei ku får langt kalvingsintervall og dermed ofte også lang sinperiode, fordi tilskuddet per ku er høyt og demper viktigheten av høy avdrått.

MULIGHETER

Flere kalver per årsku, gjennom generelt bedre fruktbarhetsresultater, økt rekruttering- og endret utsjaltingsstrategi, har potensiale både til å bidra til mer storfekjøtt totalt og til å bedre den enkelte produsents økonomi. Antall førdager eller førenheter bak hver kalv eller kilo kjøtt produsert i besetningen går ned. Forutsetningen for å få til en slik utvikling er et fornuftig samspill mellom faglig videreutvikling i ammekuproduksjonen og endringer i tilskuddssystemet som gir insentiv til produksjon. En illustrasjon på potensiale kan være følgende; en gjennomsnittlig framgang på 0,1 kalv/årsku i en populasjon på 65 000 ammekyr gir ca. 1 800 tonn økt kjøttproduksjon per år.

I melkeproduksjon er det i selve produksjonen sterke insentiver til å ha fokus på fruktbarhet. Det er likevel stor variasjon i antall kalvinger per årsku. I samspill med avdråttsnivået er dette avgjørende for hvor mange kalver det kommer fra en besetning eller en gitt melkevot. Tabellen nedenfor basert på en kvote på 120 000 liter illustrerer dette:

Tabell 4.5: Sammenhengen mellom antall liter melk og kalver per årsku med en melkevot på 120 000 liter

Liter levert melk / årsku	1,0 kalver	1,1 kalver	1,2 kalver
5000	24,0	26,4	28,8
6000	20,0	22,0	24,0
7000	17,1	18,9	20,6
8000	15,0	16,5	18,0

Kilde TINE

Forutsatt god fruktbarhet, lite sjukdom og god tilgang på melkekvote vil flere melkekyr betale bedre for fjøs plass og får enn å bruke mer plass til kvigeoppdrett. Altså vil det med disse forutsetninger være lønnsomt med relativt lav utskiftingsprosent i buskapen. Overskudds-kvige kalver kan selges ut til andre, men da er det stor sjanse for at de bare føres fram til slakt og ikke blir utnyttet som mordyr. Med tanke på mangelen på norsk storfekjøtt er dette et dilemma, siden vi trenger flere fødte kalver. Tabell 4.5 viser at antall tilgjengelige kalver fra melkebrukene er svært avhengig av valgt avdråttsnivå og antall kalvinger per årsku. For å bidra til effektiv kjøttproduksjon er det derfor avgjørende at alle melkebesetninger stimuleres til et høyt antall kalvinger per årsku gitt sitt avdråttsnivå.

VURDERING

Fokus på rekruttering og økt antall fødte kalver per årsku både i ammekuproduksjon og melkeproduksjon vil bidra til økt volum av storfekjøtt. Forutsetningen for å oppnå dette er en kombinasjon av faglig utvikling og justering av tilskuddssystemet som premierer produksjon av flere kalver i buskapene.

4.5 PÅSETT PÅ PLANLAGT UTRANGERTE MELKEKYR

STATUS

I melkeproduksjon er det som regel et godt planlagt påsett- og utrangeringsopplegg for hundyr. Dagens melkekyr utrangeres i gjennomsnitt etter 2,4 laktasjoner. Mange av disse kyrne er fortsatt i godt hold og er produktive fruktbare mordyr, men utrangeres av andre grunner (som for eksempel på grunn av høyt celletall i melka).

MULIGHETER

Flere av melkekyrne som planlegges utrangert vil ved inseminering med kjøttfe kunne gi økt volum av storfekjøtt og flere mordyr som kan inngå i ammekuproduksjon. Krysningsoksene gir en umiddelbar effekt på mer kg kjøtt og bedret lønnsomhet til produsent. Krysningkvigene vil være verdifulle mordyr og kan benyttes direkte inn i et driftsopplegg med bruksdyr eller treraskrysning. Det er liten etterspørsel etter disse kvigene slik markedet er nå, noe som resulterer i at mange slaktes. Melkeprodusenter som selv også har ammekyr (dvs. ca. 870 besetninger) kan ut fra dagens tilskuddsregler ikke få tilskudd som ammeku når slike krysningkviger kalver siden morrasen er NRF. De blir derfor ulønnsomme ammekyr (særlig hvis besetningen har over 25 melkekyr, og dermed får lite eller ingen tilskudd for ei ekstra «melkeku»). Med manglende etterspørsel etter krysningkvigene bidrar dette til lite bruk av kjøttfesæd i melkebuskaper i dag.

En ekstra kalv i planlagt utrangert ku vil binde opp en bås plass i noen måneder som alternativt kunne vært brukt til melkeku eller framføring.

VURDERING

For den enkelte bonde vil det i dag være lite aktuelt å bruke får og bås plass til å ta kalv av planlagt utrangerte kyr. Gruppen mener at det er viktig at bransjen videreutvikler livdyrsystemet

slik at disse potensielle mordyrene raskt kan settes i produksjon gjennom gode ordninger og driftsopplegg som kan ta hånd om disse dyrene.

4.6 AVLSARBEID

STATUS

For både NRF og kjøttferasene det drives nasjonal avl på, A. Angus, Hereford, Charolais, Limousin, Simmental, er avlsarbeidet for kjøtt basert på en "Kjøttindeks" som omfatter slaktetilvekst, slakteklasse og fett. I samleindeksen "Kjøttindeksen" vektlegges slaktetilvekst 60 % og klasse og fett 20 % hver. Vektleggingen er tilpasset økonomisk betydning av de tre egenskapene, slaktetilvekst betyr mer for bonden økonomisk enn klassifisering med dagens avregningspraksis. For kjøttferasene beregnes det indekser basert både på avkomsgransking av kjøttfeokser i NRF-populasjonen, og enkeltindekser for slaktevekt, kjøttklasse og fettgruppe basert på slektskapsopplysninger (avkom, andre slektninger) i reinrasepopulasjonene.

I avlsarbeidet for NRF inngår kjøttproduksjon som en del av avlsmålet sammen med egenskaper viktige for melkeproduksjonen. Avlstilltakene for kjøtt i NRF omfatter fenotypet av unokser for tilvekst, grovforopptak/utnyttelse (indirekte), og avkomsgransking for slakteegenskaper (kjøttindeksen). Framgangen for kjøtt gjennom avlsarbeidet utgjør en dag kortere framføringstid på okse per år. Dette tilsvarer i praksis at en NRF-okse på 300 kg slaktevekt i 2010 kunne slaktes en hel måned yngre enn i 1986. Framgangen for klasse og fettgruppe er liten, men positiv. Gjennom årene har vektleggingen av kjøtt i avlsmålet for NRF ligget på ca. 9-10 %. I 2009 ble vektleggingen redusert til 6 % etter ønske fra medlemmene om mer vekt på melkeproduksjon. Det kan nevnes at kjøtt og melk har svakt positiv korrelasjon til hverandre og begge egenskapene avler for bedre forutnytting. Semin brukes på ca. 85 % av NRF kyrne.

For kjøttfe er avlsarbeid for alle egenskaper i prinsippet rettet mot effektiv kjøttproduksjon. Gjennom de siste 10-15 årene er det utført et systematisk FoU-arbeid i flere påfølgende prosjekter som har gitt store endringer i avlsarbeidet med kjøttfe, fullført i det nylig avsluttede prosjektet *Mer og Bedre Biff*. Det er utviklet og oppdatert avlsveridiberegninger og økonomiske vekter for de ulike egenskapene som gjør at man nå har forbedret enkeltindeksene og kan kombinere disse egenskapene i delindekser og en totalindeks, tilsvarende det man har på NRF. Det er også utviklet verktøy for å utnytte dataene på Staur bedre i seleksjonen av unoksene. I tillegg ble utviklingsarbeid med ultralyd ferdigstilt slik at registrering av kjøttkvalitet (intramuskulært fett) er i ferd med å bli inkludert i avlsarbeidet på Hereford, Angus og Charolais.

Avlsframgangen for kjøtt i de 5 kjøttferasene er begrenset av størrelsen på de aktive avlspopulasjonene og sikkerheten på indeksene. For kjøttfe blir derfor beregnet avlsmessig framgang mer usikker enn for NRF. Avlsmessig framgang for alderskorrigert slaktevekt ble i 2012 beregnet til ca. 0,4 kg/år for fire av rasene, men det gjelder kun for den andelen av

dyrene som deltar i aktivt avlsarbeid. For rasene i sin helhet er framgangen sannsynligvis lavere. Slakteklasse og fettgruppe var uendret til svakt positiv, i likhet med i NRF. For Limousin ble det ikke registrert endringer i egenskapene. Dette skyldes mye bruk av importert genmateriale.

Avlstiltakene i kjøttferasene omfatter fenotypetest av ungokser på Staur for registrering av tilvekst, grovfôropptak og -utnyttelse, sæd kvalitet og eksteriør/beinkvalitet, ultralydmålinger av muskel- og fetttybde, feltregistreringer i Storfekjøttkontrollen samt fra avkomsgransking i NRF-populasjonen. Grovfôrregistreringer på Staur gir store muligheter for å måle fôrutnyttelse på testoksene. Dette er unikt i internasjonal sammenheng og muliggjør direkte seleksjon for grovfôrutnytting. Arvegraden for fôrutnytting er relativt høy, ca. 0,3 i gjennomsnitt i forsøk. Tilvekstevne er et indirekte mål for fôrutnytting, disse har positiv genetisk sammenheng. I praksis har kjøttfeavl nå alle avlstiltak på plass som behøves for å drive et effektivt avlsarbeid

MULIGHETER

Resultatene av avlsarbeidet viser at NRF har styrket sine produksjonsegenskaper betydelig i form av større tilvekstpotensiale. Resultater fra prosjektet *Mer og Bedre Biff* og registreringer i Kukontrollen viser at slaktevektene på NRF kan økes opp mot ca. 315 kg (fra dagens ca. 300 kg) uten at det går ut over slakte- eller kjøttkvalitet. Nye resultater fra avkomstgranskingen av kjøttfeokser i kryssing med NRF viser at disse også tåler litt høyere slaktevekter enn tidligere. Endringene i kjøttferasene skyldes både import av nye avlslinjer og delvis nasjonalt avlsarbeid. Den økte tilvekstevnen hos NRF innebærer sparte fôrressurser og –kostnader pr. slaktedyr (ca. 200–250 FEm), økt fôrutnyttelse og dermed redusert klimagassutslipp.

Avlstiltakene for kjøtt i NRF er tilstrekkelige for å ivareta framtidige behov for avlsarbeid for effektiv kjøttproduksjon. Om det er økonomisk grunnlag for det kan kjøttkvalitet tas inn i avlsarbeidet på sikt, men da med endret vektlegging av egenskapene i kjøttindeksen. Mest avgjørende vil være hvor stor vektlegging kjøttproduksjonen får i det totale avlsmålet i årene framover. Dersom Geno sine medlemmer i stadig større grad ønsker å fokusere på egenskaper knyttet til melkeproduksjonen, vil framgangen for kjøttproduksjonsegenskapene avta tilsvarende. Dette er klart uønsket i et samfunnsmessig perspektiv, ettersom kjøttproduksjon basert på melkekyr er svært ressursmessig effektiv sammenliknet med annen storfekjøttproduksjon.

For kjøttfe betyr de siste årenes FoU-arbeid en kraftig forbedring av verktøyet for et godt avlsarbeid. Det er likevel noen forutsetninger som mangler for å få maksimal effekt av disse tiltakene.

- De aktive avlspopulasjonene er for små til å gi god nok sikkerhet på avlsverdier og høy seleksjon.
- Det er for lite registrering av data både hos de aktive avlsbesetningene og hos øvrige medlemmer av Storfekjøttkontrollen. Oppslutningen om kontrollen er høy – 78 % av ammekyrne i 2012, og stigende, men en stor del av medlemmene registrerer for ufullstendig. Dette begrenser

særlig muligheten for framgang av bruksegenskaper hos mordyret.

Ved å dele tilgjengelige ressurser til avlsarbeidet på mange raser reduseres genetisk framgang i alle raser. TYR bør derfor vurdere om det aktive nasjonale avlsarbeidet bør begrenses til færre raser. Dette forutsetter trolig et nordisk samarbeid og en arbeidsdeling i avlsarbeidet mellom land slik at alle raser er sikret avlsframgang. I tillegg bør seminandelen økes fra dagens relativt lave nivå på 10 % til ca. 30–40 %. For å unngå innavlsløkning i små populasjoner er det ikke ønskelig med så høy seminandel som for NRF.

VURDERING

Avlsverktøyene som norsk kjøttfeavl nå bruker er gode, men effekten av dem kan bli vesentlig bedre ved mer omfattende og fullstendige registreringer og større aktive avlspopulasjoner. Endringer på disse to områdene er en forutsetning for og en del av det faglige løftet næringen trenger og som dermed vil inkludere avlsarbeidet. For norsk storfekjøttproduksjon totalt er det viktig at kjøtt fortsatt har en tilstrekkelig plass i avlsarbeidet i NRF.

4.7 KRYSNINGS-AVL

STATUS BRUKSDYRKRYSNING

Bruksdyrkryssing foregår i dag med bruk av kjøttfesemin i NRF-populasjonen. Andelen bruksdyrkryssing i melkebesetninger har vært jevnt avtakende og er nå på mindre enn 2 prosent (ca. 5 000 krysningskalver pr år). En spørreundersøkelse Geno utførte blant medlemmene i 2011 viste at hovedårsakene til dette var a) utvidelse av melkebesetningen, b) behov for eget påsett, c) sluttet med kjøttproduksjon og d) økte kalvingsvansker. Det hevdes at omfanget av bruksdyrkryssing kan økes til ca. 8 prosent uten at det går utover avlsframgangen på NRF. Dette fordi det anbefales å benytte kjøttfesæd på kyr som skal utrangeres. Dersom denne anbefalingen ikke følges er besetningsstørrelsen på melkebruket begrensende for hvor mye kjøttfesemin man kan benytte for å unngå rekrutteringsproblemer. Kjønnseparert sæd vil kunne gjøre det mer aktuelt for melkebønder å benytte kjøttfesæd.

MULIGHETER BRUKSDYRKRYSNINGER

Beregninger viser at et krysningslakt av ung okse fra NRF mor x kjøttfe far i gjennomsnitt gir økt levende tilvekst og dermed økt slaktevekt, varierende fra 10 til 40 kg avhengig av kjøttferase. Dette gjenspeiler forskjeller i tilvekstevne mellom kjøttferasene, men det er uklart hvor mye av disse forskjellene som skyldes faktisk krysningsfrodighet.

I dag fødes det ca. 2 500 oksekalver av slike bruksdyrkryssinger. En økning til 8 % kjøttfesemin i melkebesetningene vil gi ca. 7 000 flere krysningskalver. Med kun bruk av den tyngste rasen, Charolais, vil dette gi en produksjonsøkning på 280 tonn slakt gitt dagens antall mordyr. Som bidrag til økt storfekjøttproduksjonen direkte har bruksdyrkryssinger derfor begrenset potensiale. Imidlertid er avkomsgranskingen av kjøttfe seminokser i NRF-populasjonen fortsatt viktig i avlsverdieregningene. Indirekte bidrar derfor

bruksdyrkryssning til økt avlsframgang i kjøttferasene. Dette betyr at det er ønskelig at sæd fra alle kjøttfaser det drives nasjonal avl på benyttes. Bruksdyrkryssning kan gi høyere inntekt for den enkelte produsent, avhengig av hvilken kjøttfase man benytter. Relativt til en gjennomsnittlig NRF-seminokse som far, vil et okselakt på 17 mnd. fra kryssing NRF x Charolais gi 2 000 kr i direkte økt slakteinntekt som følge av høyere slaktevekt og bedre klassifisering. Det er da ikke tatt hensyn til evt. forskjeller i kostnader. Kryssinger med tung farrase krever generelt sterkere foring for å utnytte vekstpotensialet.

For kombinerte melk- og storfekjøttbesetninger er det like aktuelt å benytte en NRF seminokse med høy avlsverdi for kjøttproduksjon. Dette er en viktig grunn til at bruken av kjøttfæsæd i NRF-populasjonen er så begrenset. Dersom organisert og systematisk kryssningsavl blir mer utbredt i den spesialiserte storfekjøttproduksjonen i framtida, kan melkebrukene ha en viktig rolle som leverandører av halvkryssningsmordyr. Det vil gjøre bruk av kjøttfæsæd i melkebesetningene mer attraktivt og aktuelt. Det forutsetter organisering, avtaler og gjennom det sikker avsetning også på kryssningskvigene.

STATUS KRYSSNINGSAVL I AMMEKUBESETNINGENE

Storfekjøttproduksjon basert på kryssinger er dominerende som driftsform i norske ammekubesetninger. Av alle mordyr registrert i Storfekjøttkontrollen i 2011 var 49 % kryssinger og 41 % kyr av de 5 kjøttrasene Angus, Hereford, Charolais, Limousin og Simmental. Kryssningsbesetninger antas å utgjøre størstedelen av de besetningene som ikke deltar i Storfekjøttkontrollen. Av alle slakt av kjøttfe registrert i Storfekjøttkontrollen i perioden 2009-2012 var 57 % kryssinger av ulike typer og 40 % av de 5 nevnte rasene. Tallene viser også at kryssinger av "ekstensiv" lette raser som Angus og Hereford i større grad benyttes som mordyr i disse besetningene enn tunge kjøttfaser.

Kryssningsavlen i norske besetninger er i dag en usystematisk avl, selv om man i noe større grad baserer seg på mordyr med større innslag av lette kjøttfaser og okser av tunge kjøttraser. Den produksjonsmessige effekten av dette i forhold til produksjon på rene kjøttfaser er ikke tallfestet for norsk dyremateriale, heller ikke hvilke rasekombinasjoner som eventuelt vil være de beste under ulike produksjonsforhold. Ved usystematisk kryssningsavl i små besetninger slik det i stor grad er i dag, vil det også være noen grad av "kryssningsulempen"; en uensartet mordyrgruppe med ulike førkrav og suboptimal oksebruk, er trolig de viktigste.

MULIGHETER KRYSSNINGSAVL I AMMEKUBESETNINGENE

Trerasekryssing i ammekuproduksjonen er utbredt i andre land, oftest basert på kryssningsmordyr av lette kjøttraser og tung farrase som gir minst mulig kalvingsvansker. Poenget med kryssningsavl er å utnytte kryssningsfrodighet, også kalt heterosiseffekter. Heterosis er definert som den kryssningseffekten man får ved at avkommet presterer bedre enn gjennomsnittet av foreldrene.

Systematisk kryssningsavl har potensiale til å bidra i forhold til to grunnleggende utfordringer i spesialisert

storfekjøttproduksjon; bedre produksjonsresultater og lavere kostnader. Kryssningsfrodighet kan gi gevinst i forhold til produksjonsegenskaper som tilvekst og forutnytting, og bruksegenskaper som fruktbarhet hos kua og vitalitet hos kalven. Et lett og økonomisk mordyr kombinert med en tung farrase kan kombinere lave kostnader og god slaktekvalitet.

Varig gevinst av kryssningsfrodighet hviler på noen forutsetninger det kan være krevende å oppfylle, ikke minst i en situasjon med vesentlig små og mellomstore besetninger:

- Effektiv reinrase avl og stadig avlsframgang i alle raser som er inkludert i kryssningsopplegget.
- Systematisk gjennomføring av det planlagte kryssningsopplegget
- Ensartede dyregrupper i den enkelte besetning som forutsetning for at ulike dyregruppers krav til bla. fôring både kan møtes og utnyttes
- Med små og mellomstore besetninger setter dette i neste omgang krav til organisert samarbeid og arbeidsdeling.
- Tilstrekkelig mange produsenter må ønske å delta i et slikt organisert samarbeid

Dersom norsk storfenæring greier å organisere seg slik at disse forutsetningene i stor grad er oppfylt, vil dette kunne gi et løft i produksjon og økonomi.

TYR registrerer at interessen for produksjon basert på kryssningsopplegg med tre raser er økende blant sine medlemmer. Det er mulig å utnytte ulike rasekombinasjoner tilpasset både intensive eller ekstensive produksjonsforhold. Mordyr basert på NRF og tunge raser passer til intensive opplegg, mens mordyr basert på lette raser passer til ekstensive produksjonsopplegg. Graden av systematikk og sentral organisering av slike kryssningsopplegg vil bestemme muligheten for å gjennomføre dette under norske produksjonsforhold. Flere faktorer er her vesentlige å vurdere, bl.a. besetningsstørrelse, seminbruk og kostnader forbundet med et sentralt organisert opplegg. Utvikling av sentralt organiserte og anbefalte kryssningssystemer må bygge på tilstrekkelig faglig dokumentasjon basert på norsk dyremateriale. Per i dag mangler det vitenskapelig basert kunnskap om hvilke rasekombinasjoner som produserer best under norske produksjonsforhold.

Det alternative, usystematiske kryssningsopplegget som i dag foregår i ammekubesetningene, kan trolig optimaliseres noe i den enkelte besetning i forhold til hvilke rasekombinasjoner som egner seg best, både med tanke på mulig heterosiseffekt, og i forhold til ulike produksjonsforhold. Men praktisk gjennomførbart oksehold og inndeling i ensartede dyregrupper vil alltid være en utfordring i besetninger av norsk størrelse.

Generelt vil det vil være av stor produksjonsfaglig interesse å utvide kunnskapsgrunnlaget om produksjonsevnen til kjøttfækryssinger kontra rene kjøttraser under norske forhold. Ut fra det man vet om brukdyrkryssning med NRF, er det trolig en del å hente på økt kjøttproduksjon gjennom rasekryssing, både i form av økte slaktevekter og sannsynligvis også gjennom økt fruktbarhet hos mordyra. Frekvens av kalvingsvansker og dødfødsler er også viktige

vurderingskriterier her. Bearbeiding av datamateriale fra Kukontrollen og Storfekjøttkontrollen kan danne grunnlag for en slik kunnskapsoppbygging og tallfeste hvilket potensial som eksisterer.

VURDERINGER

Antall mordyr i ammekuproduksjonen kan økes raskere dersom en også rekrutterer mordyr fra melkebesetningene som basis for besetningen. Dette kan både være krysningskviger og i noen grad kyr som skal utrangeres.

Systematiske krysningsopplegg har potensiale til å bidra til bedre produksjonsresultater og økonomi i norsk storfekjøttproduksjon. Skal det lykkes i noe omfang må det bygges på et forpliktende samarbeid og slakteriene må sannsynligvis ta et ansvar for å organisere dette samarbeidet.

4.8 SEMIN OG SEMINTEKNOLOGI

STATUS

Semin har over lang tid vært helt dominerende i NRF og utgjør nå om lag 85 % av alle bedekninger. Kjøttfemiljøet har lenge hatt et mål om økt seminbruk, men i praksis har den holdt seg stabil på et relativt lavt nivå. I 2011 ble det brukt 7 900 semindoser fordelt på 5 600 kyr registrert i Storfekjøttkontrollen. Sett fra den enkelte kjøttfeproducents ståsted, er det gode grunner til at det er slik. Praktiske forhold gjør ofte både god brunstkontroll og inseminasjonsarbeidet vanskelig, kjøttfeyr er generelt kjent for å vise mindre tydelige brunsttegn enn NRF, samtidig er det alltid et mål å få kua drektig til planlagt tidspunkt. I NRF-populasjonen ble det født ca 5 000 kalver etter kjøttfesemin i 2011.

MULIGHETER

Økt bruk av semin vil være et verktøy for et produksjonsmessig løft i storfekjøttproduksjonen av flere grunner:

- Det vil gi flere genetiske bånd mellom besetninger og dermed grunnlag for sikrere avlsverdier og større avlsframgang.
- Raskere spredning av avlsframgangen til hele populasjonen og dermed raskere realisering av den økonomiske verdien som ligger i avlsframgangen.
- Grunnlag for et billigere og bedre "oksehold" i små og mellomstore besetninger forutsatt tilnærmet like gode reproduksjonsresultater som ved naturlig bedekking.
- Tilgang på rett okse av rett rase i systematiske krysningsopplegg.

Det har skjedd og skjer ulike "innovasjoner" i videste forstand knyttet til semin og reproduksjonsteknikk på storfe. I sum vil de kunne gjøre det vesentlig lettere å øke seminandelen hos kjøttfe og utnytte fordelene ved det. Dette er nyvinninger, i noen grad brukt i andre land over lang tid, men også resultater av viktig og vellykket norsk innovasjon, som hver på sin måte vil gjøre det lettere for den enkelte produsent å lykkes med semin på kjøttfe.

- Spermvital, en ny konserveringsteknikk for storfesæd utviklet av Geno. Sæd konservert med denne teknikken er noe mer robust med hensyn på eksakt riktig

inseminasjonstidspunkt enn sæd konservert med tradisjonell teknologi. Noen kjøttfeokser er per i dag tilgjengelige som spermvitalsæd.

- Kjønnseparert sæd kan på sikt ha potensiale for å gi økt bruk av bruksdyrkryssning i melkebesetningene, og dermed potensiale for økt volumproduksjon av slakt gjennom flere krysningsoksekalver med høyere slaktevekt. En kan med større sikkerhet planlegge både kvige- og oksekalvfødsler, og dermed optimalisere rekrutteringen både for melk- og kjøttproduksjon. Per i dag er et fåtall okser tilgjengelige med kjønnseparert sæd, prisen er høyere og resultatet noe dårligere enn med ordinær sæd.
- Brunstsynkronisering vil gjøre det enklere både å få gjort brunstkontroll og inseminasjonsarbeid i kjøttfebesetninger.
- Ulike former for elektronisk brunstkontroll er tilgjengelig på markedet og har fått praktisk anvendelse i noen kjøttfebesetninger.

VURDERING

Disse mulighetene gjør at det nå ligger bedre til rette for å bruke semin på kjøttfe, og etter hvert også for økt tilgang på bruksdyrkryssninger fra melkeproduksjon. Økt bruk av semin vil være et viktig tiltak for avls- og produksjonsmessig framgang. Av økonomiske grunner vil kjønnseparert sæd på kort sikt ha liten betydning for økt kjøttproduksjon.

4.9 KASTRATER

STATUS

Kastratproduksjon i Norge er lav og utgjør i dag kun 1 % av den totale storfekjøttproduksjonen. Kviger og kastrater er samme produksjonsform og bør behandles på samme måte. De avlsmessige endringene i dyrematerialet over de siste tiår har også gitt en positiv effekt på denne produksjonen i form av høyere tilvekst og redusert fettavleiring sammenliknet med tidligere tider. Nyere forsøk har vist at kastratproduksjon kan gi slakt av god kvalitet med svært høy grovfôrhandel og med en beiteandel på inntil 50 % av totalt fôrforbruk. Produksjonsformen egner seg for NRF og lette kjøttferaser, samt kryssninger av disse, men ikke for tunge raser/kryssninger med NRF. Produksjonen egner seg heller ikke for spesialiserte produsenter der plass er begrensning og et størst mulig omløp i fjøset er viktig.

MULIGHETER

Kastrater kan føres fram med en eller to beitesesonger. Med en beitesesong vil produksjonen konkurrere med intensiv framføring av slakteokser. Kastratproduksjon med to beitesesonger er en ekstensiv produksjon som kan egne seg der tilgangen på beiter er stor. Dette kan f.eks. være aktuelt i Nord-Norge og på Vestlandet. Kastrater med to beitesesonger vil imidlertid konkurrere om fjøs plasser der dette er en minimumsfaktor. Dette, samt høyere slaktealder må kompenseres med rimelige husløsninger/god plass og tekniske løsninger som gir lavere arbeidsforbruk enn ved mer intensiv drift.

Kastratproduksjon kan være en nisjeproduksjon som kan gi slakt av god kvalitet med svært høy grovfôr- og beiteandel. Litt ulike opplegg for kastratproduksjon vil gi markedet tilgang på kastratkjøtt gjennom året.

VURDERING

Isolert sett gir kastratproduksjon nedgang i kjøttproduksjonen sammenlignet med framfôring til ung okse av de samme kalvene, både på grunn av lavere vekter og lengre produksjonstid. Kastratproduksjon kan likevel være en fremtidig nisjeproduksjon og egnet for å utnytte beiter og annen utmark ved et ekstensivt driftsopplegg. Dette kan være arealer som nå ikke er i bruk eller kanskje er i ferd med å bli lagt brakk. Kastrater vil også bidra til å øke produktmangfoldet av storfekjøtt forutsatt at det i fremtida markedsføres som et nisjeprodukt med god spisekvalitet

4.10 GROVFÔRKVALITET, FÔRING OG GÅRDENS RESSURSGRUNNLAG

STATUS

I Norge er innhøstet grovfôr hovedsakelig grassurfôr, evt. med noe innslag av kløver. Varierende grovfôr kvalitet vil påvirke både fôropptak og produksjon hos dyrene. Slåttetidspunkt, gjødsling og botanisk sammensetning er avgjørende for innholdet av energi og protein i surfôret, og i tillegg vil høstemetoder og ensileringsprosedyrer påvirke gjæringen og den hygieniske kvaliteten i fôret. Halmressursene er også en stor og verdifull grovfôrkilde, som trolig kan utnyttes langt bedre enn i dag. Klimaendringer kan begrense framtidig import av kraftfôrråvarer blant annet gjennom virkninger på råvarepriser, og vi kan få en utvikling mot mer ekstensive produksjonsformer med større bruk av grovfôr enn i dag.

MULIGHETER - KJØTTPRODUKSJON PÅ NRF

Det foreligger mye forskningsbasert kunnskap om faktorer som påvirker grovfôr kvalitet. Prosjektet *Mer og Bedre Grovfôr*, utført ved UMB, omfattet produksjonsforsøk med både melkekyr og NRF okser i kjøttproduksjon med surfôr høstet ved tre ulike tidspunkt (svært tidlig, tidlig og normal tid) og kraftfôr basert utelukkende på norske råvarer. Dette prosjektet har bidratt med mye verdifull og oppdatert kunnskap som gir svar på en del av de framtidige produksjonsmessige utfordringene nevnt over.

Resultatene viste at det er mulig å oppnå en svært høy tilvekst på NRF okser fra 6 mnd alder uten bruk av kraftfôr med surfôr fra svært tidlig slått. Dette ga samme tilvekst som surfôr høstet til normal tid med tillegg av 3 kg kraftfôr/dag. Surfôr fra svært tidlig slått hadde altså kraftfôrverdi. Imidlertid viste resultatene at det også er fullt mulig å produsere ung okse storfeslakt (295 kg) og kjøtt med svært god slaktekvalitet fra NRF utelukkende basert på surfôr høstet ved normal tid, men da med høyere slaktealder (18,5 mnd). Den mest økonomiske produksjonen ble oppnådd med tidlig slått surfôr med et lite tillegg (1 kg/dg) av kraftfôr.

MULIGHETER - KJØTTPRODUKSJON I AMMEKUBESETNINGENE

I ammekuproduksjonen er grovfôrgrunnlaget på hver enkelt gård den viktigste faktoren som bør legges til grunn ved rasevalg.

Det kan benyttes høy grovfôrandel med ulike typer; ubehandlet og NH₃-behandlet halm, surfôr, innmarks- og utmarksbeiter, herunder fjellbeiter. Fôrkostnadene kan utgjøre inntil 80 % av variable kostnader, og det er avgjørende å utnytte fôrressursene best mulig. Ammeku/kalv/påsett forbruker ca. 70 % av fôret i ammekubesetningene, og fôrgrunnlaget på gården bør derfor i første rekke være tilpasset mordyrenes behov.

Vårkalving er dominerende i norske ammekubesetninger. Ammekyr av lette, ekstensive raser (Angus og Hereford) kan da i stor grad utnytte moderat grovfôr kvalitet (halm, seint slått surfôr) som vinterfôr, og kraftfôrandelen kan holdes svært lav. Voksne ammekyr av tung rase (Charolais, Limousin, Simmental) kan også, men i noe mindre grad, nytte grovfôr med lavere fôrverdi vinterstid. I tida kua går med kalv har fôrgrunnlaget avgjørende betydning for produksjonsresultatet. Generelt kan det sies at jo større andel utmarksbeite/grovfôr med lav fôrverdi og jo "tøffere" geografisk beliggenhet, desto bedre passer lette kjøttraser. Dette er begrunnet med at ammekyr av lette og tunge raser i denne fasen av produksjonsåret har klare forskjeller i absolutte næringskrav. Dersom næringskravet ikke dekkes, går det ut over fruktbarhet og antall fødte kalver, et viktig kriterium for inntjening i ammekuproduksjonen. Ammekyr av tung rase må derfor sikres tilstrekkelig godt grovfôrgrunnlag for å dekke sitt behov. Tilsvarende er det uøkonomisk å tilby lette raser for gode produksjonsforhold. De produserer godt også da, men ikke bedre enn under mer ekstensive forhold, dvs. de svarer ikke på "gode forhold" med økt produksjon, slik som tunge raser vil gjøre.

Det samme gjelder også i slakteproduksjonen fra ammekubesetningene. I prosjektet *Effektiv ammekuproduksjon* ble det gjort en simulering på økonomiske betraktninger rundt kjøttproduksjon på kjøttfeokser med to surfôr kvaliteter (tidlig og normalt høstet). De tunge rasene hadde her et høyere optimalt kraftfôrnivå enn lette raser uavhengig av grovfôr kvalitet. Resultatene antydte også at de lette rasene var relativt sett mest økonomiske i forhold til de tunge rasene på den "dårligste" surfôr kvaliteten og lav kraftfôrandel. Dette illustrerer igjen at jo mer produksjonen skal baseres på grovfôr, desto mer riktig er det å benytte lette kjøttraser. For tunge kjøttraser, og særlig de med lav grovfôropptakskapasitet (Limousin) er det mer avgjørende å benytte kraftfôr i fôrrasjonene for å utnytte produksjonspotensialet fullt ut.

VURDERING

Dersom man kan sikre en best mulig grovfôr kvalitet under de naturgitte forutsetningene som foreligger på hver enkelt gård vil man øke effektiviteten i kjøttproduksjonen. Dette kan gjøres ved optimalisering av frøblanding, slåttetidspunkt, ensileringsprosedyrer og antall slåtter etc. forhold til avlingsmengde og -behov. En svært stor andel av fôrrasjonen kan da være grovfôr. Man kan produsere tunge NRF okseslakt av god kvalitet utelukkende basert på grovfôr, og trolig gjelder det samme for lette kjøttraser. Høyere slaktealder må da kompenseres med rimelige husløsninger/god plass og tekniske løsninger som gir lavere arbeidsforbruk enn ved mer intensiv drift. Tunge kjøttraser produserer dårligere med kun grovfôr av vanlig kvalitet.

Betydningen av å velge rett kjøttrase til gårdens produksjonsgrunnlag for å optimalisere økonomien i

ammekuproduksjonen undervurderes ofte på bekostning av andre motiver for valg av rase. Bransjen må bli bedre til å gi riktig rådgivning og utnytte den totale rådgivningskompetanse som finnes både om rasevalg og om kvalitetsproduksjon av grovfôr. Forsøksresultater viser at kraftfôr til storfekjøttproduksjon kan produseres utelukkende basert på norske råvarer.

4.11 DYREHELSE

STATUS

Med hensyn til smittsomme sykdommer er helsesituasjonen i storfekjøttproduksjonen svært god, som den er i resten av storfeholdet. Når det gjelder produksjonssykdommer har vi god oversikt over situasjonen hos melkekyr, relativt god oversikt over situasjonen hos kalver og ungdyr i melkebesteninger, men mangler god oversikt over situasjonen i spesialiserte storfekjøttbesetninger. Det rapporteres lite helsehendelser i Storfekjøttkontrollen, men det er også et uttrykk for underrapportering. Det har gjennom mange år manglet god offentlig innrapportering og statistikk over vanlig forekommende husdyrsykdommer. Innføringen av VetReg-forskriften og tilhørende rapporteringsverktøy vil forhåpentlig gjøre denne situasjonen vesentlig bedre over noen år.

Det er indikasjoner på økende helseutfordringer hos kalver i store melkebesetninger. Det gjelder særlig luftveisinfeksjoner. God kalvehelse er et viktig grunnlag for effektiv og økonomisk kjøttproduksjon.

Den generelle oppfatningen blant produsenter og veterinærer er at det er lite klinisk sykdom i ammekupopulasjonen. Det er et indirekte sykdomsmål som kan nyanse dette bildet noe – statistikken over forekomsten av nødslakt. I besetninger som er medlem av Storfekjøttkontrollen ble det i 2012 nødslaktet totalt 470 dyr i kategoriene kvige og ung ku. Dette utgjorde henholdsvis 2,6 % og 7,9 % av alle slaktede dyr i disse to kategoriene. Den vanligste årsaken til nødslakt i disse to kategoriene storfe er fødselsvansker og andre alvorlige lidelser rundt fødsel. Nødslakt-tallene viser i seg selv at forekomsten av denne typen helsehendelser er et problem både for økonomi og dyrevelferd. I Storfekjøttkontrollen ble det i 2012 rapportert totalt 170 tilfeller av fødselsvansker som krevde veterinærassistanse og andre alvorlige lidelser forenlige med nødslakt. Dette omfatter selvsagt også hendelser av denne typen som ikke endte med nødslakt. Eksempelet viser at det er en stor underrapportering av sykdomstilfeller i Storfekjøttkontrollen.

Nyere forskning utført på NVH indikerer at mangel på enkelte sporstoffer kan være et potensielt problem hos ammekyr og bør følges opp nærmere.

Helt fra muligheten for import av levende dyr ble åpnet midt på 1990-tallet, har kjøttfe vært blant de dyreslagene det har forekommet en viss import av. Omfanget har variert over tid, men har hele tiden vært lite. Importen har medført flere episoder med innslep av sykdom eller mistanke om dette. Tilfellene har blitt oppdaget i isolasjonsperioden og ikke medført spredning i populasjonen. De siste årene har det også vært to tilfeller av nye vektorbårne smittestoffer hos storfe her i landet,

blåtungesmitte i 2007/2008 og Schmallenbergvirus høsten 2012. Tilfellellende illustrerer endringer i trusselbildet for dyrehelse blant annet på grunn av klimaendringer.

MULIGHETER

For hele den norske husdyrnæringen er det viktig å bevare og videreutvikle den unikt gunstige situasjonen Norge er i med hensyn til smittsomme dyresykdommer. Dette forutsetter fortsatt engasjement på området både fra det offentlige, husdyrnæringen kollektivt og den enkelte husdyrbruker. Nødvendige tiltak omfatter; (1) effektiv og god biosikkerhet på ulike nivåer, herunder så langt mulig å unngå importen av levende dyr og oppfølging av den importen som finner sted, (2) evne til effektivt å håndtere og bekjempe smittsomme sykdommer når de oppstår, (3) vilje til ytterligere forbedringer, blant annet gjennom organisert bekjempelse av smittestoff som finnes i populasjonen.

I den spesialiserte storfekjøttproduksjonen er det behov for bedre forebygging av produksjonssykdommer, særlig sykdommer knyttet til fødsel og reproduksjon. Framgang her må bygge på effektiv registrering og rapportering som kan gi grunnlag for tiltak i den enkelte besetning og effektive tiltak i avlsarbeidet.

VURDERINGER

Større fokus på helse, herunder konsekvent registrering og rapportering av helsehendelser, er en nødvendig del av en fornyet satsning på kompetanse og produksjonsresultater i spesialisert storfekjøttproduksjon. Effektiv avl for bedre funksjons- og bruksegenskaper hos ammekua peker seg ut som et særlig satsningsområde. I melkebesetningene er sterk fokus på kalvehelse et viktig tiltak for økt kjøttproduksjon.

4.12 RÅD - PRODUKSJONSFAGLIGE MULIGHETER

- Utnytte potensialet som er i dagens storfepopulasjon til å øke produksjonen av storfekjøtt. Økte slaktevekter for ung okse, flere kalver per årsku, framføring av flere kalver og økt bruksdyrkryssning er viktigste tiltak. Forutsatt tilstrekkelig bruk av virkemidler kan tiltakene til sammen dekke i størrelsesorden halvparten av nåværende underskudd.
- Utnytte potensialet i avls målet for kjøtt i NRF-populasjonen, og sikre bedre utnyttelse av de gode avlsverktøyene som nå foreligger i norsk kjøttfeavl for å oppnå en større avlsframgang. Dette må næringen selv ta ansvar for å lykkes med.
- For å kunne realisere potensialet er det behov for et faglig løft i produksjonen og virkemiddelapparatet må innrettes for å stimulere til økt produksjon
- Bedre grovførkvalitet og bedre utnyttelse av gårdens ressurser kan gi både økt storfekjøttproduksjon og bedre utnyttelse av grovførgrunnlaget i Norge.

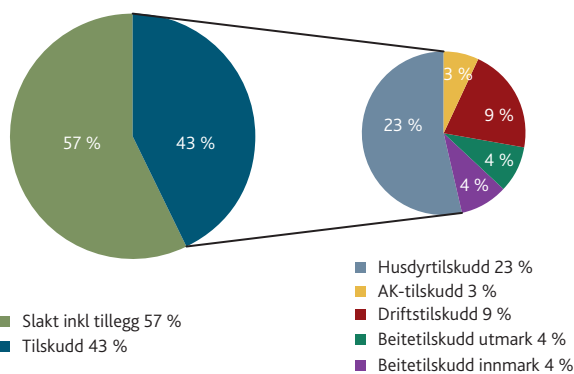
INNRETNING PÅ TILSKUDD

Formålet med tilskudd er å medvirke til å styrke og jevne ut inntektene mellom ulike produksjoner, geografiske forskjeller og bruksstørrelser. I en situasjon med underskudd må det være et mål at tilskudd også bidrar til å øke totalt volum og inntekt.

STATUS - SPESIALISERT STORFEKJØTTPRODUKSJON

Ammekuproduksjon er blant de produksjoner der tilskuddene betyr relativt mest. Figur 5.1 illustrerer fordelingen mellom inntekter fra slakteoppgjør og inntekter fra tilskudd, inkludert fordeling mellom tilskuddstyper, for et bruk med 25 årskyr, full framføring, avdrått som i dekningsbidragskalkylene, gjennomsnittlig areal og arealfordeling, liggende i arealsoner 1 og utenfor sone for distriktstilskudd for kjøtt.

Figur 5.1:
Inntektssammensetning storfekjøttproduksjon basert på ammeku

Kilde Markedsordningen for storfekjøtt - Grunnlagsdokument 2. halvår, 2012, Nortura

Den relative andelen av inntekten som kommer fra tilskudd vil gå ned ved:

- Økende avdrått – bedre produksjonsresultater
- Økende besetningsstørrelse - utover 25 kyr

Den relative andelen av inntekten som kommer fra tilskudd vil øke ved:

- Lavere avdrått – svakere produksjonsresultater
- Mer ekstensive produksjonsopplegg
- Større arealer bak hvert dyr
- Andre arealsoner og distriktstilskuddssoner

I en situasjon med betydelig og varig underskudd på storfekjøtt bør det være et mål å utforme innretningen på tilskuddsordningene slik at de stimulerer til kvalitet, produksjon og produktivitet innenfor de rammer gjeldende internasjonale avtaler gir for utforming av tilskuddsordninger.

STATUS - MELKEPRODUKSJON

Den relative betydningen av tilskudd i melkeproduksjon er mer sammensatt. Tilskuddene i melkeproduksjonen har en sterk strukturprofil, den relative betydningen av tilskudd er stor ved små besetninger, jfr. satsene for driftstilskudd, mens den raskt avtar ved besetningsstørrelse utover 25 kyr. Dette er forhold som har stor betydning for tilpassing mellom melkevot, avdråttsnivå og dyretall – og dermed antall kalver fra melkeproduksjonen. De endringene som nå skjer i struktur, med et stadig økende antall store besetninger som vil ha styrket lønnsomhet av en høy melkeproduksjon per årsku, bidrar til et lavere kalvetall fra melkeproduksjonen generelt. Den kategorien besetninger selger også i større grad oksekalvene. Samtidig er stammen i norsk melkeproduksjon fortsatt besetninger under 25 årskyr. Selv om det skjer store endringer, vil dette fortsatt være situasjonen i en lang periode framover. Blant denne kategorien besetninger bør det være et mål fortsatt å innrette tilskuddsordningene på en måte som stimulerer til en kombinasjon av dyretall og avdråttsnivå som gir det beste bidraget både til den totale melke- og storfekjøttproduksjonen.

Kalver fra melkeproduksjon er økonomisk og ressursmessig det beste utgangspunktet for effektiv storfekjøttproduksjon. Innretning på tilskuddsordningene bør derfor være slik at de på ulike avdråttsnivåer stimulerer til både produksjon av kalver og å ta best mulig vare på kalvene.

STATUS - STRUKTURENDRINGER OG TILSKUDD – UØNSKEDE BIEFFEKTER

Pågående strukturendringer med stadig større driftsenheter og større innslag av leiejord medfører også en økende løpende overføring av midler fra produsenter som fortsetter eller øker sin produksjon, til produsenter som trapper ned eller avvikler. Salg og leie av melkevoter trekker i samme retning. Høye arealtilskudd presser leieprisene opp, er et insitament for å disponere store arealer, kan gi suboptimal arealbruk med bl.a. lave avlinger som resultat, og medfører høye kostnader til transport. I sum bidrar alle disse faktorene til at det blir vanskeligere å bygge en akseptabel økonomi i mange produksjoner, ikke minst i de grovfôrbaserte husdyrproduksjonene. En vridning av tilskudd fra areal til husdyr i produksjon og produktmengde vil kunne gjøre at samme tilskuddsnivå over tid gir bedre inntektseffekt for den aktive husdyrprodusenten og samtidig økt norsk matproduksjon. Slike endringer i tilskuddssystemet vil imidlertid kreve nøye utredning for å sikre mot utilsiktet tilpasning i form av mindre grovfôrbasert husdyrproduksjon og at marginale arealer går ut av drift.

5.1 TILSKUDD HUSDYR

STATUS

Tabell 5.1: Gjeldene satser for tilskudd husdyr, storfe for avtaleåret 2012/2013

Dyreslag	Intervall	Sats i kr/dyr/år
Melkeku	1-16	4028
	17-25	2072
	26-50	860
Ammeku	1-25	4080
	26-50	2170
	51+	500
Andre storfe	1-250	800

Kilde Statens landbruksforvaltning

Tilskuddene for ammeku gis uavhengig produksjon – dvs om de kalver. Det samme gjelder driftstilskuddet, og for aktuelle besetninger tilskudd til økologiske husdyr og bevaringsverdige storferaser. Det kan dermed oppnås svært høye tilskudd med et begrenset bidrag til produksjonen av storfekjøtt. Det er et generelt krav om normal jordbruksdrift for å oppnå tilskudd, men i praksis er ikke dette til hinder for å oppnå fullt tilskudd ved svært ekstensiv drift og svake produksjonsresultater.

Den relative betydningen av tilskudd for økonomien, kombinert med dagens trinn og intervaller legger klare begrensninger på hvilke besetningsstørrelser det oppfattes som økonomisk interessant å utvikle.

ANBEFALINGER

For å stimulere til kvalitet og økt produksjon av storfekjøtt anbefaler gruppen at følgende endringer i innretningen av tilskudd vurderes.

Husdyrtilskuddet til ammeku erstattes med tilskudd til levende kalv.

Innretningen på tilskuddene bør stimulere til en sunn og god produksjon med god dyrevelferd. En overgang fra tilskudd per ku på to telledatoer til tilskudd per levende kalv ved 30 dager, korrekt merket og registrert i Husdyrregisteret, vil være en sterk stimulans til dette. Rask og korrekt registrering i Husdyrregisteret vil være en viktig bieffekt og en vil ta Husdyrregisteret i bruk til oppmåling av tilskudd, noe avtalepartene har vært opptatt av.

Det forutsettes at satser og intervaller i utmålingen av tilskudd videreføres om tilskuddet omgjøres til tilskudd per registrert levende kalv.

Tilskudd til levende kalv i melkeproduksjon

Problemene med bivirkninger av husdyrtilskuddet i form av manglende insitamenter for produksjon er ikke det samme i melkeproduksjon som i ammekuproduksjon. Det er derfor ikke behov for å erstatte dette tilskuddet med et tilskudd til levende kalv. Det bør likevel vurderes om å innføre et nytt og mer begrenset tilskudd for levende kalv født av melkeku, merket og registrert i Husdyrregisteret. Gruppen mener at dette vil påvirke til noe sterkere utskifting i besetningene, og dermed flere kalver som grunnlag for kjøttproduksjon.

For å få effekt bør et kalvetilskudd i melkeproduksjon være i størrelsesorden 1 500 kr per kalv. Det bør i hovedsak finansieres gjennom omprioriteringer fra andre tilskuddsordninger innenfor melkeproduksjon.

Spørsmålet om endringene fra tilskudd til ku til tilskudd for levende kalv kan ses uavhengig for ammeku og melkeku.

Innføring av slaktetilskudd

I Jordbruksoppkjøret 2003 ble partene enige om å innføre et nytt tilskudd til lammeslakt. Tilskuddet ble den gangen differensiert med en sats på 120 kr per lammeslakt klassifisert som O eller bedre og 60 kr pr lammeslakt klassifisert som O- og P+. Forutsatt slaktevekt er 16 kg og høyere. Tilskuddet utbetales sammen med øvrige produksjonstilskudd. Tilskuddet er definert inn under gruppen Tilskudd til husdyr og er dermed underlagt maks grensen på 280 000 kr per foretak, begge søknadsomgangene sett under ett.

For 2012 gjelder tilskuddet slakt av lam klasse O og bedre, og tilskuddet er 206 kr per dyr. Tilskuddet utgjør dermed 15-20 prosent av totalverdien på slaktet.

Sammen med en bevisst satsning på kvalitet både i avl, rådgivning og hos produsent har tilskuddet til lammeslakt bidratt til en markant heving av kvaliteten på lammeslakt det siste tiåret.

Å etablere et tilskudd for slakt av storfe vil være et effektivt og målrettet tiltak for å stimulere til økt produksjon av storfekjøtt og bedre økonomi. Gjennom aktiv bruk av vekt- og kvalitetsgrenser vil det også kunne bidra til bedre kvalitet og bedre utnyttelse av alle kalveliv. Det bør ikke innføres slaktetilskudd for kategoriene ku og okse. For alle øvrige kategorier er det ønskelig, forutsatt at det kombineres med tilstrekkelige vekt- og kvalitetskrav.

Gruppen har drøftet om husdyrtilskudd for andre storfe burde avvikles og legges inn i et nytt slaktetilskudd parallelt til hva som ble gjort for lam da slaktetilskuddet ble innført i denne produksjonen. Størrelsen på slaktetilskuddet må i tilfelle bli tilsvarende større for å gi den nødvendige effekten på økonomien i storfekjøttproduksjon. Målet om forenkling av tilskuddssystemet og ønsket om å fjerne effekten av telledato på leveransmønsteret til slakteri, er forhold som taler for en sammenslåing. Ut fra hensynet til produsenter som har spesialisert seg på oppdrett og salg av drektige kviger har gruppen likevel kommet til at tilskuddet til andre storfe bør videreføres.

Det foreslås følgende kriterier for å oppnå slaktetilskudd – kvalitetstilskudd slakt:

Tabell 5.2: Forslag til kriterier for å oppnå slaktetilskudd – kvalitetstilskudd slakt

Kategori	Vekt	Klasse minimum	Fettgruppe maks
Ung okse	over 250	O-	3+
Kastrat	over 220	O-	3+
Kvige	over 200	O-	3+
Ung ku	over 220	O-	3+
Kalv	100 -150	O+	3+

Det noe høyere klassekravet for kalv er satt for å sikre at det er planlagt produksjon av kvalitetskalv som oppnår tilskudd og ikke "tilfeldig" slaktning av mindre god kalv som slaktestatistikken viser at det per i dag er en betydelig andel av.

Gruppen har diskutert om krav til fettgruppe bør inngå i kvalitetskravet ved utmåling av slaktetilskudd. Generelt er feite slakt uønsket, det er overskudd av kjøttfett og det har liten verdi. Et slaktetilskudd med klare krav til vekt og klasse vil sannsynligvis føre til en noe større andel feite slakt enn i dag. Dette er forhold som tilsier at det bør legges inn et krav til maksimal fettgruppe. På den andre siden kan dette være et hinder for utvikling av nisjeprodukter med særlig høy fettmarmorering. Ut fra en avveining av disse hensynene har gruppen landet på å anbefale at det settes en øvre grense til fettgruppe, men at dette settes så høyt som 3+. Gruppen legger også til grunn at alle kvalitetskravene må kunne revurderes når en har fått erfaring med ordningen, slik det har skjedd med slaktetilskuddet på lam. Hans Thorn Wittussen anbefaler primært at fettgruppekravet settes til 3. Bjørn-Ole Juul-Hansen anbefaler primært at det ikke settes noe krav til fettgruppe.

Primært mener gruppen at slaktetilskuddet bør utmåles per kilo slakt gitt at kategori-, vekt- og kvalitetskrav er oppnådd for det aktuelle slaktet. Problemstillinger rundt "gul boks" kan gjøre et tilskudd utmålt per slakt enklere å innføre. Subsidiært anbefaler derfor gruppen et fast kronetillegg per slakt gitt at kravene til vekt og kvalitet er oppfylt etter samme modell som for lam. Det vil da være nødvendig med ulike satser for ulike kategorier. Nivået bør legges på tilsvarende 1 500 -2 000 kr for slakt i kategorien ung okse. Et slikt nivå er nødvendig for at tiltaket skal få tilstrekkelig effekt på den totale økonomien i storfekjøttproduksjon.

Relativ avgrensning av tilskuddene til særlig ekstensive og småvokste raser

I dag utgjør særlig ekstensive og småvokste raser, som Highland cattle og Dexter, en begrenset del av ammekupopulasjonen, men det er en viss interesse for rasene og en relativ vekst. For produksjonen av storfekjøtt vil det være svært uheldig om noen særlig del av den ønskede veksten i ammekuttall kommer innenfor disse rasene. Produksjonen av kjøtt er begrenset og den relative betydningen av tilskudd for økonomien er svært stor. Det bør derfor vurderes egne satser for denne typen raser enten dagens tilskuddssystem for ammekyr beholdes eller man går over til et kalvetilskuddssystem i samsvar med gruppens anbefaling. Gamle norske raser som ønsket bevart av kulturhistoriske grunner må eventuelt vurderes særskilt.

Vurdering av grenser og intervaller for utmåling av husdyrtilskudd

Hovedtyngden av spesialisert storfekjøttproduksjon foregår i små og mellomstore besetninger med potensiale for å øke produksjonen. Det vises i denne sammenheng til framstillingen i bakgrunnskapittelet. Tilrettelegging for vekst hos produsenter som alt driver med storfe er en mer sannsynlig vei til økt storfekjøttproduksjon enn å forvente en stor nyetablering. Intervaller og grenser for utbetaling av tilskudd til husdyr bør gjennomgås og revurderes på denne bakgrunnen. Dette gjelder både intervaller og grenser for ammetilskudd/

kalvetilskudd, tilskudd til andre storfe og slaktetilskudd. Det er i denne sammenheng også nødvendig å øke maksimalgrensen for husdyrtilskudd totalt. Ved innføring av slaktetilskudd bør grensen anslagsvis dobles, dersom det skal skapes grunnlag for vekst og bedre økonomi for heltidsbruk i denne produksjonen.

5.2 DRIFTSTILSKUDD

STATUS

Tabell 5.3: Gjeldene satser i melkeproduksjon, avtaleåret 2012-2013 (kr per foretak per år).

Område	5 kyr og flere	4 kyr	3 kyr	2 kyr	1 ku
Nord-Norge	122 000	97 600	73 200	48 800	24 400
Jæren	109 000	87 200	65 400	43 600	21 800
Øvrige Sør-Norge	116 000	92 800	69 600	46 400	23 200

Kilde: Statens landbruksforvaltning

Tabell 5.4: Driftstilskudd ammekyr, hele landet, kr per dyr

Intervall, antall ammekyr	Kr/dyr/år
1-40 (forutsatt minst 6 ammekyr)	2750
40 over	0

Kilde: Statens landbruksforvaltning

I ammekuproduksjonen har innføring av driftstilskuddet vært avgjørende for å styrke økonomien. Samtidig er det, sammen med husdyrtilskuddet for ammekyr, med å gjøre en vesentlig del av inntektene uavhengige av om ammekuproduksjonen oppfyller sitt primære formål – å levere en levende kalv per ku per år. Dersom husdyrtilskuddet til ammeku endres til et kalvetilskudd vil det sannsynligvis alene være nok til å få et bedre fokus på kvalitet og produksjon, og driftstilskuddet kan derfor videreføres utmålt per ammeku.

ANBEFALINGER

På samme måte som omtalt under tilskudd til husdyr bør grensen for utmåling av driftstilskudd for ammekyr økes med sikte på å legge til rette for vekst blant dagens produsenter.

5.3 SIDEEFFEKTER AV DISTRIKTSTILSKUDD PÅ KJØTT

STATUS

Distriktstilskudd utbetales per kilo kjøtt ved slaktning for å kompensere for kostnadsforskjeller under ulike driftsforhold. Dette er et landbrukspolitisk viktig mål, men distriktstilskuddet har i noen grad en uheldig sideeffekt i forhold til å utnytte hvert kaveliv optimalt og få fram slakt av ønsket kvalitet. Livdyrprisen er lik over hele landet bortsett fra Nord-Norge, som har en noe høyere pris. For den enkelte produsent i områder med distriktstilskudd betyr dette at det litt ut i oppføringsforløpet for en oksekalv gir bedre økonomi å sende denne til slakt før den er slaktemoden, enn å selge den som livdyr dersom det aktuelle dyret må ut av fjøset av f.eks fôr- eller plasshensyn.

Speilbildet av dette er at den storfekjøttproduksjonen som har relativt best økonomi, er framføring av fôringsdyr innkjøpt i områder med distriktstilskudd på kjøtt.

ANBEFALINGER

Det kan vurderes ordninger der distriktstilskuddet følger dyret ved omsetning. I praksis vil dette innebære differensierte livdyrpriser etter distriktstilskuddssone. Dette vil være komplisert og gjøre livdyrmarkedet svært rigid, blant annet vil det bli krevende for livdyromsettere å selge dyr fra sone med distriktstilskudd til sone uten eller med lavere distriktstilskudd. Gruppen anbefaler derfor ikke at dette vurderes videre.

Gruppen antar derimot at innføring av slaktilskudd med klare vekt- og kvalitetskrav vil være en tilstrekkelig stimulans til å sikre optimal framføring av den enkelte kalv og langsiktig planlegging av dyreflyten, og at dette derfor langt på vei vil endre den uheldige sideeffekten av distriktstilskuddet på slakt.

5.4 VURDERING AV SUMEFFEKTEN AV GRUPPENS ANBEFALINGER OM ENDRINGER I TILSKUDDSINNRETNING

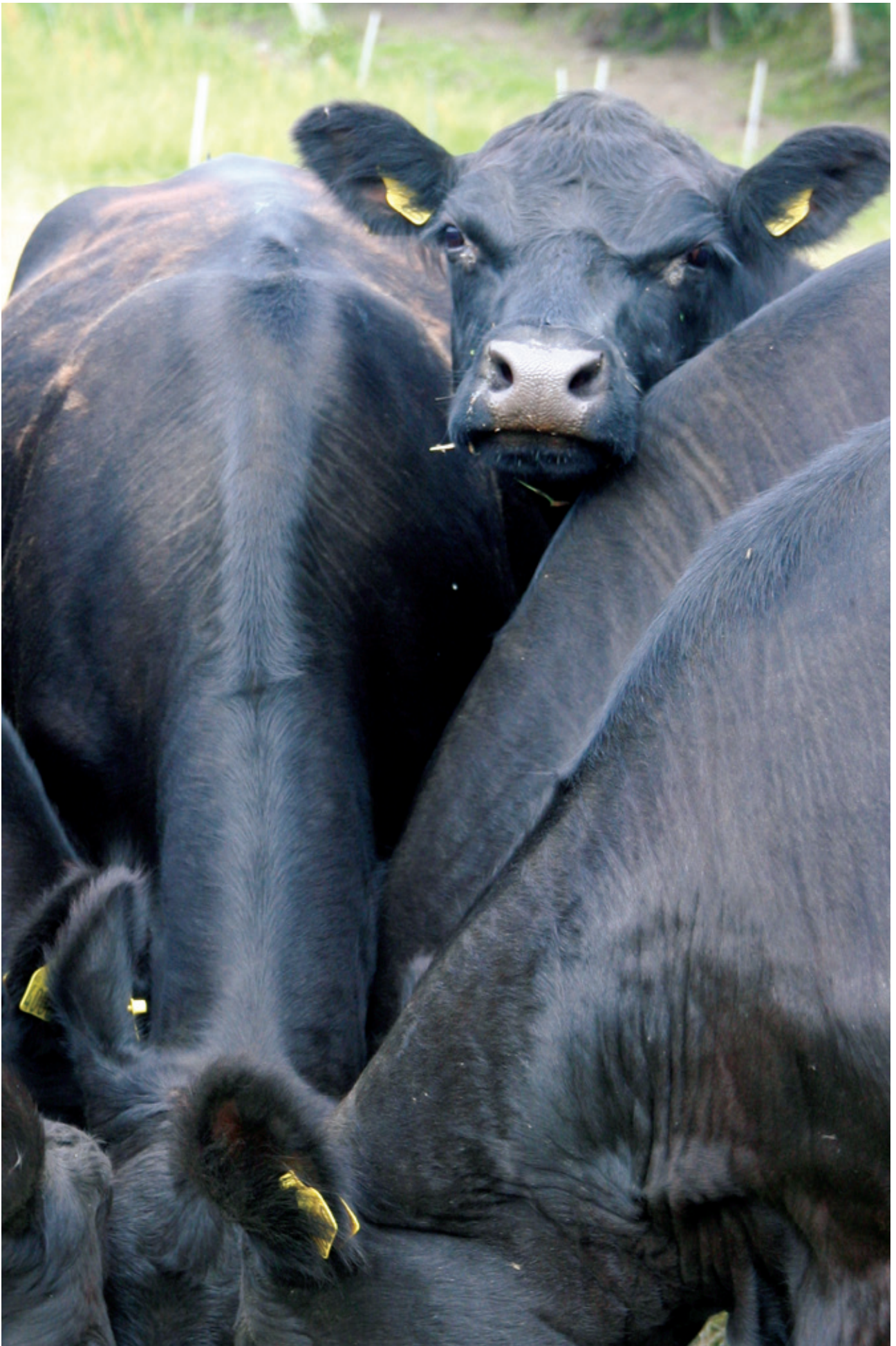
Ammekuproduksjon er en relativt ung produksjon her i landet, den drives i stor grad i kombinasjon med andre produksjoner eller annet arbeid og en stor del av inntektene er ikke påvirket av produksjonsresultatet. I sum har disse faktorene gjort at det har vært for liten fokus på produksjonsresultater og god drift av besetningen hos en for stor del av produsentene. Hvis en lykkes i å få et fornyet fokus på fag og kompetanse i næringen, og dette kombineres med en justering av innretningen på tilskudd slik at god drift og god produksjon i større grad premieres, vil en kunne få synergieffekter som kan gi vesentlige bidrag både til den enkelte produsents økonomi og til den samlede produksjonen av storfekjøtt.

Risikoen ved en endring av innretningen av tilskudd i en slik retning er selvsagt at produsenter med en lav produksjon, f.eks. lave slaktevekter eller dårlige fruktbarhetsresultater, ikke finner å kunne endre dette i sin situasjon, men tilpasser seg ved å slutte med storfekjøttproduksjon. Isolert sett vil det føre til nedgang i storfekjøttproduksjonen fra denne kategorien produsenter.

5.5 RÅD - INNRETNING PÅ TILSKUDD

Gruppen mener en justering av innretningen på tilskuddsordningene i retning av å premiere kvalitet, produksjon og produktivitet har et stort potensiale for å bidra til økt storfekjøttproduksjon både på kort og litt lengre sikt. Det er særlig følgende endringer som bør vurderes:

- En overgang fra husdyrtilskudd per ammeku til tilskudd per levende kalv.
- Innføring av et eget kalvetilskudd i melkeproduksjonen
- Innføring av et kvalitetstilskudd for slakt over en viss vekt og kvalitet. Dette tilskuddet må innføres med friske midler.
- Gjennomgang av grenser og intervaller for utmåling av tilskudd til husdyr og driftstilskudd for for å legge til rette for økt storfekjøttproduksjon og flere ammekyr.

TILTAK FOR Å ØKE ANTALL DYR OG BESETNINGER

For å møte det økende behovet for storfekjøtt må både mordyrtalet i ammekuproduksjonen øke og de kalvene som blir født føres opp til slaktemoden alder. Veksten kan komme både i eksisterende besetninger og ved nyetableringer. Det er derfor viktig at det skapes økonomi og faglig utvikling som stimulerer til at produsenter ønsker å starte produksjon med ammekyr og innkjøpt kalv. Tiltak her vil også bidra til at nåværende melke- og ammekuprodusenter ønsker å fortsette og kanskje øke sin kjøttproduksjon. I kapittel 6 drøftes viktige faktorer for å lykkes med dette.

6.1 ØKE PRODUKSJONEN I EKSISTERENDE AMMEKU- OG MELKEKUBESETNINGER

STATUS

Antall besetninger med melkeku- og eller ammekuproduksjon er ca. 14 800 jfr. tabell 2.1. Gjennomsnittsbesetningen er på ca. 14 ammekyr, og ca. 22 melkekyr. Det er i dag få besetninger som har både melkeku og ammeku. Derimot er det mer utbredt at besetninger med melkekyr kjøper ekstra oksekulver til framføring. Produksjonsmessig er kombinasjonen melkeku og oppføring av okser en driftsform som ofte passer bedre enn kombinasjonen melkeku og ammeku. Dette kan skyldes både krav til og tilgang på husdyrrom og innredning, arbeidssituasjon, mer sammenfallende krav til grovførkvalitet og andre forhold ved brukets ressursgrunnlag.

MULIGHETER

Melkeprodusenter som bygger nytt eller utvider eksisterende driftsbygning satser nå i stor grad på spesialisert melkeproduksjon, og salg av oksekulvene. Denne muligheten skyldes stor avvikling av melkebruk, som gir god tilgang på økte melkevoter for de som bygger ut. Ulempen er at det må forventes stor mangel på oppføringsplasser om kort tid. Slik sett er det uheldig at bruksutbyggingen ikke i større grad omfatter en satsing på kombinert melk og kjøtt. Bygging av melkekufjøs er svært kapitalkrevende og utbygging for spesialisert melkeproduksjon vil som regel gi størst evne til å betjene gjelden. Mange velger derfor denne løsningen selv om utbyggingen gir stor arbeidsbelastning og knapphet på grovførgrunnlag. Bedre økonomi i melkeproduksjonen vil bremse avviklingen av melkebruk og redusere tilgangen på ledige melkevoter. Bruksutbyggingen vil da i større grad styres til kombinasjon melk og kjøtt. Det vil gi bedre balanse mellom fødte kalver i melkebuskaper og oppføringsplasser for oksekulvene.

Den mest nærliggende muligheten for å øke antall ammekyr, er å stimulere eksisterende besetninger til å utvide omfanget. Små og mellomstore ammekubesetninger, som utgjør det langt største antallet ammekubesetninger, kan øke innenfor dagens intervaller og grenser i tilskuddsordningene. Produsentenes tilpasninger av besetningsstørrelse avhenger av mange faktorer, og det er grunn til å tro at dagens besetningsstørrelse er rasjonelt og økonomisk tilpasset ut fra dagens forutsetninger til den enkelte produsent.

Besetninger der fjøsplass og førgrunnlag i dag ikke er begrensede for dyretallet har produksjonsmessig et godt utgangspunkt for å øke besetningsstørrelsen. Mange ammekubesetninger er små, inntekten fra produksjonen er beskjeden og utgjør en liten del av brukerens totale inntekt. Bedre lønnsomhet og et mer rasjonelt driftsopplegg kan stimulere til økt satsing og bedre utnyttelse av gårdens ressurser.

Utformingen av tilskuddsordningene gir viktige premisser for driftsopplegget. For større besetninger kan dette være en avgjørende faktor for hvorvidt det er økonomisk grunnlag for å utvide produksjonen. Gruppen mener at det må stimuleres til vekst i alle ammekubesetninger; vi trenger vekst både i store og små besetninger. Næringen trenger fulltidsbrukere med ammekuproduksjon, og tilskuddsordningene må innrettes i forhold til det. Det vises til drøftingen av innretningen på tilskudd; driftstilskudd og tilskudd husdyr, kap. 5.

Bedre produksjonsresultater vil også gjøre at hver besetning kan øke kjøttproduksjonen ved samme antall mordyr. Dersom bruket må utvide fjøskapasitet eller førgrunnlag for å øke produksjonen, blir løftet større, og det vil være behov for gode bygningsløsninger og evt. finansieringsordninger i tillegg.

VURDERING

Det er ønskelig at mer av bruksutbyggingen på melkebruk også inkluderer framføring av oksekulvene i egen buskap, og en slik utvikling bør stimuleres.

Eksisterende ammekubesetninger er trolig den produsentgruppen der det ligger best til rette for å få til en økning i antall ammekyr, spesielt i besetninger der fjøsplass og førgrunnlag i dag ikke er fullt utnyttet. Generell bedring av lønnsomheten i produksjonen og endring av innretningen på tilskudd er viktigste tiltak. Dersom fjøskapasiteten må utvides for å øke produksjonen er kunnskap om gode, rimelige husløsninger og tilgang til finansieringsordninger også viktig.

6.2 OVERGANG FRA MELKEPRODUKSJON TIL SPESIALISERT STORFEKJØTTPRODUKSJON

STATUS

Antall foretak som leverer melk har blitt betydelig redusert de senere år, dette skyldes både at leverandørene slutter med melkeproduksjon og at de går sammen i samdrifter.

I 2008 var det 13 251 foretak med melkeproduksjon, og i 2012 var dette tallet redusert til 10 350. Det vil si en nedgang på ca. 3 000 på fem år eller 600 per år. Medlemsundersøkelser både hos TINE og Geno tyder på at det sett i et enda lengre perspektiv må forventes at flere produsenter avvikler melkeproduksjonen. I TINEs medlemsundersøkelse i 2011 svarer 18 % at de tror de vil ha avviklet melkeproduksjonen om 10 år, mens 29 % er usikre, 15 % svarer at de fortsatt vil være melkeprodusenter med uendret produksjon, mens 37 % svarer at de vil øke produksjonen. Geno sin medlemsundersøkelse fra 2009 tyder på at vi i 2019 vil ha ca. 6 600 melkeleverandører og at ca. 2 000 av disse vil ha melkerobot. (Lars Bævre, TINE)

MULIGHETER

Av de ca. 600 produsenter som hvert år avslutter melkeproduksjonen, har mange bestemt seg for å slutte helt med husdyrproduksjon, mens andre kan tenke seg å gå over til en mindre krevende husdyrproduksjon. I denne siste gruppen ligger potensiale for å øke storfekjøttproduksjonen, og det er viktig at disse lykkes faglig og økonomisk i sin omstilling. Det må tidlig fanges opp hvem og når disse melkeprodusentene har tenkt å slutte, slik at de kan sikres relevant oppfølging. Produsenter som går inn i melkesamdrift er også en del av dette bildet. Forutsatt et akseptabelt grovfôrgrunnlag kan de etablere ammekuproduksjon i eget foretak eller drive med framføring av okser i samdriften ved å bruke et fjøs som tømmes for melkekyr.

Tidligere melkeprodusenter er allerede godt kjent med storfeproduksjon og har slik sett gode forutsetninger for å lykkes med ammekuproduksjon og/eller oppføring av okser til slakt. De har en mekaniseringslinje og et driftsapparat som er tilpasset storfehold, samt husrom som er mer eller mindre egnet. Som regel må det gjøres investeringer og tilpasninger i forhold til eksisterende apparat. Det er viktig at rådgivningsapparatet kommer tidlig i kontakt med disse produsentene og kan hjelpe dem over til spesialisert storfekjøttproduksjon. Suksessfaktorer vil være å gi råd om ombygging av fjøs-/husløsninger, valg av lett/tung kjøttferase, driftsopplegg, utnyttelse av gårdens ressursgrunnlag osv. slik at grunnlaget for produksjonen blir best mulig. Gjennom bruk av kjøttfesad i melkekubesetningen før denne avvikles kan en på en enkel måte få gode krysningsdyr som kan inngå i oppbygging av en ammekubesetning.

Dersom vi anslår at 20 % av de som slutter med melk har lyst til å fortsette med spesialisert storfekjøttproduksjon, tilsvarer det 120 nye produsenter. Hvis de i snitt har en besetningsstørrelse på 20 ammekyr vil det utgjøre 2 400 nye ammekyr per år. Dette tallet er høyere enn økningen i antall ammekyr per år har vært fram til i dag, og innebærer et potensiale på vel 600 tonn storfekjøtt per år.

VURDERING

Det er et potensiale i å få produsenter som slutter med melk til å fortsette med spesialisert storfekjøttproduksjon. Man bør benytte eksisterende rådgivningsapparat til så tidlig som mulig å fange opp og kontakte produsenter som har tenkt å avvikle sin melkeproduksjon og tilby disse rådgivning om mulighetene til å gå over til spesialisert storfekjøttproduksjon. Første rådgivningsbesøk bør være gratis og dekkes av jordbruksavtalemidler.

Det er behov for støtte til valg av gode husløsninger tilpasset framtidig produksjon, råd om optimal utnyttelse av gårdens ressursgrunnlag og finansieringsordninger. Det er utviklet et godt rådgivningstilbud i dag som dekker disse forhold, men dette når ikke fram til alle produsenter. Det foreslås at det utarbeides et helhetlig konsept som kan brukes av rådgivere og bonde.

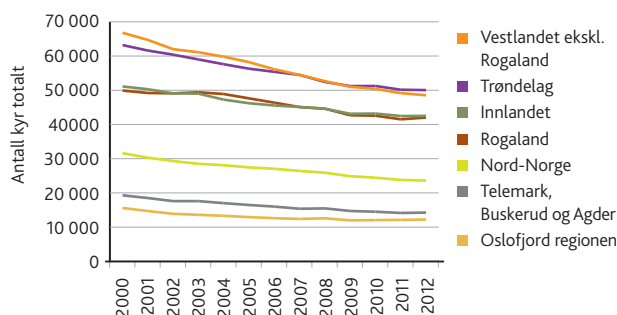
6.3 ETABLERING AV NYE AMMEKUBESETNINGER

STATUS

Det mest fremtredende i utviklingen i antall kyr regionvis er reduksjonen i kubestanden i de tre vestlandsfylkene Hordaland, Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal det siste tiåret. Her er kubestanden redusert med mer enn 21 %. Nord-Norge har den nest største reduksjonen med 13 % fall i kutall. For samme tidsperiode viser tall fra SSB at nedgangen i fulldyrket eng er størst i Hordaland med 23 %, 16 % i Møre og Romsdal og 8 % i Sogn og Fjordane. For beitebruk er nedgangen i Hordaland 11 %, Møre og Romsdal 9 % og Sogn og Fjordane 9 %.

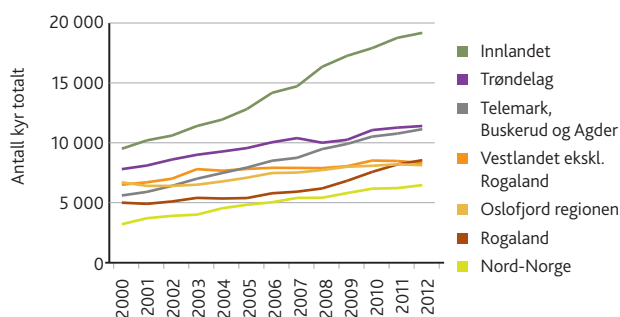
Økningen i antall ammekyr har vært sterkest i innlandsfylkene Hedmark og Oppland og svakest på Vestlandet eksklusiv Rogaland og i Oslofjordregionen.

Figur 6.1: Utvikling i antall melkekyr per region

Kilde Totalmaked kjøtt og egg

Figur 6.2: Utvikling i antall ammekyr per region

Kilde Totalmaked kjøtt og egg

MULIGHETER

Ut fra at ammekuproduksjon er grovfôrbasert, der billig grovfôr med lav alternativ verdi er viktig forutsetning for økonomien, kan det diskuteres hvor veksten i produksjonen bør komme.

Dette er et komplekst spørsmål som gruppen ikke har hatt mulighet til å analysere fullt ut. Tilgjengelige grovfôrressurser er i denne sammenhengen et vidt begrep; arealer ute av produksjon, mulighet for økte grovfôravlinger, uutnyttede utmarksbeiter, ubrukte gamle kulturbeiter, halmressurser og i noen tilfeller andre fôrressurser som utsorterte poteter eller biprodukter fra næringsmiddelindustrien.

I en situasjon med underskudd på storfekjøtt og behov for å styrke husdyrmiljøet i alle jordbruksområder er det lite ønskelig med sterk styring av etableringen av nye besetninger. Det vil i utgangspunktet være behov for alle bønder som er villige til å satse på storfekjøttproduksjon, men for å lykkes er det trolig særlig effekt i å satse der det alt er etablerte produsentmiljøer for spesialisert storfekjøttproduksjon. Lokale eller fylkesbaserte satsinger bør støttes når initiativene kommer.

Legger produsentene styringssignalene som faktisk ligger i dagens tilskuddsordninger til grunn, er grunnlaget for å satse på ammekyr om lag det samme i hele landet, mens framføring av storfe til slakt synes å ha best økonomi i områder med distriktstilskudd på kjøtt. Ammekuprodusenter i sone 0 og 1 bør derfor i dagens situasjon vurdere å satse på salg av kalvene etter avvenning.

Gruppen mener at utnyttelsen av tilgjengelige grovfôrressurser vil være sentralt i en framtidig strategi for storfekjøttproduksjonen, og mener at det bør gjøres en grundig analyse på dette. I dette bildet vil også norsk produksjon av fôrkorn inngå. Gruppen er kjent med at NILF arbeider med en rapport om utfordringer i norsk melkeproduksjon, der en ser på samlet arealbehov til grovfôrdyrking og norsk fôrkorn, fjøs plass osv. forutsatt at vi skal produsere en bestemt mengde melk og storfekjøtt i landet. Indirekte vil det si behovet for ammekyr også. Denne rapporten kan etter gruppens oppfatning bli et godt utgangspunkt for videre arbeid på dette feltet.

Ved etablering av nye ammekubesetninger er det viktig å tilpasse driftsopplegg til gårdens ressursgrunnlag. En forutsetning for spesialisert storfekjøttproduksjon er nok areal til grovfôrproduksjon. Et viktig moment i denne diskusjonen er også å utnytte de ulike rasene sine konkurransefortrinn ved ulike produksjonsintensiteter (jfr. kap. 4.10).

Faglig sett har eventuelle melkeprodusenter som ønsker å etablere ammekubesetning i tillegg et godt utgangspunkt, mens terskelen for å starte kan være stor for de som ikke har husdyrproduksjon fra før. I tillegg til det husdyrfaglige er det behov for gode, rimelige husløsninger og gode finansieringsordninger. Det er en utfordring for mange at det ikke gis lån til finansiering av livdyr ved oppstart. 50 drektige ammekyr krever ca. 1 mill. kr i kapital, og det går lang tid før inntektene kommer. Mange risikerer derfor store økonomiske problemer før de har kommet i gang.

Gruppen ser at det kan være potensiale til nyutvikling gjennom ulike typer samarbeidsformer. Dette kan både gi bedre forutsigbarhet for kjøp og salg av dyr, muligheter for planmessig krysningsooplegg, et faglig nettverk m.m. Aktuelle samarbeidsformer omtales i kap. 6.7.

VURDERING

For å dekke det voksende behovet for storfekjøtt må det etableres

nye ammekubesetninger. Disse må legges opp til god utnyttelse av gårdens ressursgrunnlag, der grovfôrtilgang og –typer er vesentlige forutsetninger. Regionale potensialer vektlegges, ut over det har gruppen ingen forslag til lokalisering av nye besetninger. Gode, rimelige bygningsløsninger må til, i tillegg må det etableres bedre finansieringsordninger både for utvidelse og oppbygging av besetning og innkjøp av livdyr. Gruppen bemerker at det i dag ikke gis lån fra Innovasjon Norge til kjøp av livdyr, og foreslår at denne bestemmelsen endres. Det bør utvikles og stimuleres til nye samarbeidsformer.

6.4 ETABLERING AV BESETNINGER MED INNKJØPT KALV

STATUS

Det omsettes flere kalver i dag enn for ti år siden og som nevnt tidligere i rapporten forventes det at denne omsetningen vil øke. Produsentene som baserer sin produksjon på innkjøpt kalv er relativt få og de fleste er i tillegg små, men det er også noen få store besetninger (jfr. tabell 2.3). Analysene viser også at mange melkeprodusenter kjøper inn oksekalf for framføring. Livdyromsetning er omtalt nærmere under kapittel 6.6.

MULIGHETER

Utviklingen i melkekubesetningene, med økt størrelse og spesialisering vil øke behovet for besetninger som kan føre opp ungdyr til slakt. For å utnytte tilgjengelig grovfôrarealer vil det også i ammekuproduksjonen være aktuelt for mange å selge kalven etter beitesesongen. En forutsetning for å nå målet om at flest mulig fôringsdyr skal føres opp til slaktemoden alder er at det finnes mottakere av de dyra som ikke kan føres opp i mordyrbesetningene.

Grunnlaget for etablering av besetninger med innkjøpt kalv er for det første at økonomien i denne produksjonen er tilfredsstillende. Også denne produksjonen krever egnede hus som kan legge grunnlaget for rasjonell drift med gode produksjonsresultater. For mindre besetninger må driften la seg kombinere med annen virksomhet eller arbeid utenfor gården. God organisering og faste avtaler om levering av kalv/ungdyr vil gi nødvendig forutsigbarhet både for mordyrbesetningene og oppfôringsbesetningene.

Ved nybygg er bygningsløsninger og –kostnader svært viktig. Dersom dette skal være en fulltids beskjeftigelse kreves relativt store besetninger. Vanlig bygningsløsning for store framfôringsbesetninger er i dag uisolerte hus med åpen front, store binger og bruk av talle. I tillegg til store investeringskostnader setter dette betydelige krav til disponibelt grovfôrareal og tilgang på nok halm. Størrelsen på besetningen må tilpasses ressursgrunnlaget gården disponerer.

Gruppen mener at det bør jobbes aktivt med å skape lønnsomhet og gis stimuli for å etablere flere spesialiserte framfôringsbesetninger med innkjøpt kalv. Disse besetningene kan både være på okse, kvige og kastrater. Føring av okser er en intensiv produksjon og krever et annet ressursgrunnlag enn den mer ekstensive kvige- og kastratproduksjonen som kan benytte beite som en viktig del av grovfôrgrunnlaget.

VURDERING

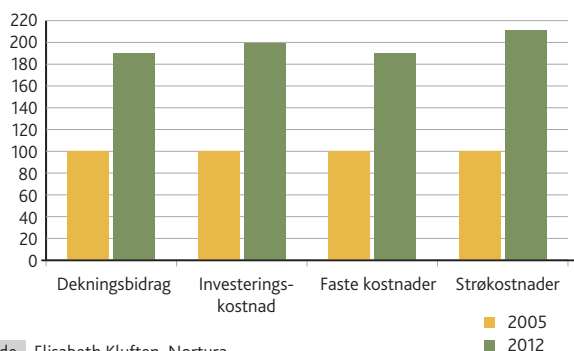
Besetninger basert på innkjøpt kalv er helt nødvendig for at de dyrene som ikke kan føres til slaktemoden alder i mordyrbesetningene kan tas vare på. Det er etter gruppens erfaring akutt behov for å styrke økonomien i denne produksjonen. Innføring av et slaktetilskudd er et raskt og virkningsfullt tiltak. Råd om oppgradering av eksisterende fjøs, utvikling av nye, rimeligere fjøskonsepter, investeringsstøtte og finansieringsordninger er viktig. Det bør tas initiativ til videreutvikling av organisering og avtaler mellom leverandører og mottakere av dyr for å sikre forutsigbarhet og god dyrehelse. Selger av kalver trenger bedre sikkerhet for avsetning, og kjøper trenger bedre sikkerhet for tilgang på nok kalver til riktig tid. Spesielt nevnes stimulering til nye samarbeidsformer innenfor spesialisert storfekjøttproduksjon. Se kap. 6.7. som beskriver dette.

6.5 TILTAK FOR BEDRE LØNNSOMHET

STATUS

Det er valgt å ta utgangspunkt i dekningsbidragskalkyler for ammeku og framføring av okser for å belyse lønnsomheten i disse produksjonene. Dekningsbidragskalkylene viser at inntektssiden inkl. tilskudd i hovedsak har en lavere vekst enn kostnadssiden fra 2005 og frem til i dag. Figur 6.3 viser den relative utviklingen fra 2005 til 2012 for dekningsbidrag, investeringskostnad, faste kostnader og for strøkostnader for en besetning med 45 ammekyr av tung rase med full framføring. Figuren viser at investeringskostnadene og strøkostnadene har økt mer enn dekningsbidraget i samme periode.

Figur 6.3: Relativ utvikling i dekningsbidrag og kostnader i perioden 2005 - 2012

Kilde Elisabeth Klufden, Nortura

Dekningsbidragene som gruppen har lagt til grunn er vist i tabell 6.1. Det er tatt utgangspunkt i standard dekningsbidragskalkyler fra Nortura inkludert tilleggspriser på slakt. Det er beregnet på tung rase (Charolais/Limousin) med full framføring. Det er beregnet i tilskuddsone 0 for kjøtt og 1 for grovfôr. Alle tilskudd med unntak av avløserrefusjon er tatt med.

Tabell 6.1: Dekningsbidrag inkludert tilskudd per ammeku og per slakteokse

	per ammeku kr	per slakteokse kr
Dekningsbidrag, inkl. tilskudd	14 000	3 700

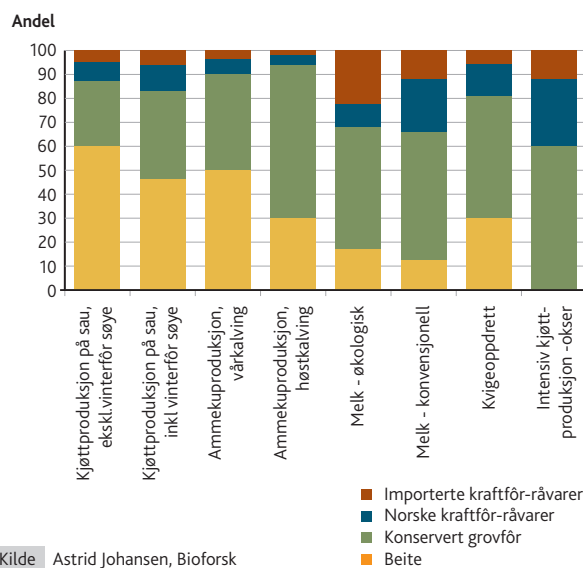
Kilde Elisabeth Klufden, Nortura

Agronomiske tiltak

STATUS

Grovfôr er en viktig innsatsfaktor i storfekjøttproduksjonen. Figur 6.4 viser førsammensetning beregnet på energibasis i de ulike produksjonene. Figuren viser at andelen beite er relativt lav i de intensive produksjonene som melkeproduksjon, mens beite utgjør en relativt større andel i mer ekstensive produksjoner. Figuren viser også den relative betydningen av godt beite og billig grovfôr i de ulike produksjonene.

Figur 6.4: Førrasjon til ulike grovfôrbaserte produksjoner

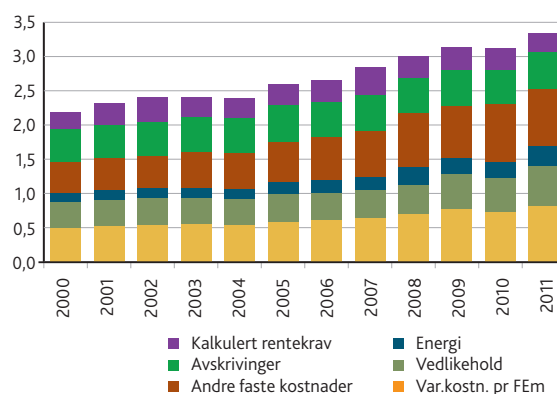

Kilde Astrid Johansen, Bioforsk

Fôr utgjør ca. 70 % av de variable kostnadene. Både sammensetning av fôret og fôrkostnadene vil variere mye mellom produksjoner, men også mellom ulike bruk med samme produksjon.

Grovfôrkostnadene utgjør en vesentlig del av de totale fôrkostnadene i storfekjøttproduksjonen og er en stor kostnadsdriver. I løpet av den siste tiårsperioden viser statistikk fra TINE Effektivitetsanalyse at grovfôrprisen økte med over 1 kr per FEm og er nå på kr 3,35 kr per FEm, jfr. figur 6.5.

Figur 6.5: Utvikling i grovfôrpriser per FEm fra 2000 - 2011

Kilde Effektivitetsanalysen, TINE

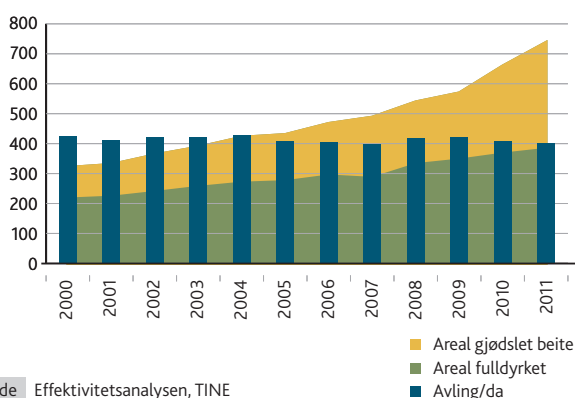
Gjennomsnittsmelkebruket har økt vesentlig i perioden og behovet for FEm har gått fra ca. 84 000 FEm i 2000 mot ca. 140 000 FEm i 2011. Gjennomsnittsmelkebruket har samlede kostnader til eget grovfôr på ca. 183 000 kr i 2000 og ca. 469 000 kr i 2011, en økning på hele 286 000 kr.

I dekningsbidragskalkyler skal det i prinsippet bare tas med variable kostnader. For innhøstet grovfôr regnes gjødsel, kalk, såfrø, ensileringsmidler, plast og plantevern med her. Disse utgjør bare 81 øre av de totale kostnadene på 3,35 kr per FEm i figur 6.5 i 2011. Merk at godtgjøring til bondens egen arbeidsinnsats i grovfôrproduksjonen ikke er tatt med i disse analysene. Det er de faste kostnadene som inneholder blant annet leie av jord og maskiner som utgjør en stor del av den totale økningen i førkostnadene de siste ti årene. Ved å benytte kun variable kostnader i dekningsbidraget vil en derfor ikke få et korrekt bilde av lønnsomheten eller hvordan lønnsomheten har utviklet seg over tid.

TINE har i sin Effektivitetsanalyse en statistikk som viser utvikling i areal og avling (figur 6.6). Utviklingen er at arealet til grovfôr per foretak øker, både fulldyrket og innmarksbeite, mens avlingsnivået er svakt synkende. I TINE Effektivitetsanalyse legges nettoavling til grunn. I praksis vil det si FEm bergnet totalt fôrbehov i besetningen ut fra fôrdager og produksjon og deretter fratrukket innkjøpte fôrmidler og opptak på utmarksbeite. Avlingstallene er derfor lavere enn hvis man regner på brutto FEm høstet på jordet.

Selv om disse resultatene er hentet fra melkebruk kan man regne med at den samme stordriftsulempen vil gjelde i spesialisert storfekjøttproduksjon når produksjonsenhetene blir større.

Figur 6.6: Utvikling i grovfôreal og -avling 2000 -2011

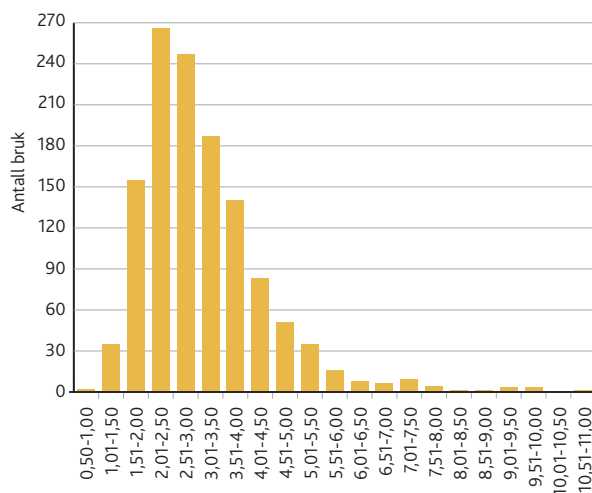
Kilde Effektivitetsanalysen, TINE

MULIGHETER

Figur 6.7 viser at det er variasjoner mellom bruk i brutto grovfôrkostnad (kr/FEm). Ifølge dette materialet har ca. 20 % av brukene en brutto grovfôrkostnad over 3,50 kr/FEm. Går en nærmere inn i hva som skaper forskjeller mellom bruk, er det særlig to forklaringsvariabler som slår ut; avlingsnivå og faste kostnader – mekaniserings- og lagerkostnader. Grunnlaget for lavere grovfôrkostnader vil derfor ligge i systematisk arbeid med disse faktorene

både for den enkelte produsent og for norsk landbruk generelt. Det er viktig at man på det enkelte bruk gjør løpende analyser av hva som er riktig mekanisering i sin grovfôrproduksjon. En mulighet til å holde disse kostnadene nede er for eksempel ulike samarbeids- og arbeidsdelingsløsninger.

Figur 6.7: Variasjonen i brutto grovfôrkostnader mellom bruk - totalt 1 278 bruk

Kilde Effektivitetsanalysen 2011, TINE

Innspill til gruppen tilsier at det er store variasjoner i agronomien i grasproduksjonen mellom bruk. Et tiltak for å øke avlingsnivå og kvalitet er å ha hyppigere fornying av enga. Det kan være flere grunner til at dette har endret seg over tid, blant annet som en følge av redusert pløying, bieffekter av AK-tilskudd (produksjonsuavhengig), økt areal per produksjonsenhet, redusert rådgivning m.m. Gjennom god agromoni slik som grøfting, jordbearbeiding, vekstskifter, sortsvalg og tilpasset maskinpark kan enkelte bruk øke avlingsnivået i grasproduksjonen.

I forskningsprosjektet *Mer og bedre biff* utviklet Bente Åby, UMB en økonomisk modell for ammekuproduksjon som primært skulle brukes til å vurdere det økonomiske grunnlaget for vektning av ulike egenskaper i avlsarbeidet. Etter ønske fra gruppen er modellen her brukt til å vurdere økonomisk effekt av ulike produksjonsmessige endringer samt innføringen av et kvalitetstilskudd på slakt. Dette for å vise at det innenfor gitte rammer er mulig å forbedre lønnsomheten i spesialisert storfekjøttproduksjon.

Basisalternativet bygger på følgende forutsetninger:

En besetning på 15 ammekyr og full framfôring, som tilsvarer en gjennomsnittsbesetning per i dag. Produksjonsresultater som gjennomsnittet i Storfekjøttkontrollen. Grovfôrprisen er satt til 2,40 kr/FEm, kraftfôr 3,10 kr/FEm. Distriktstilskudd kjøtt er satt til gjennomsnitt for alle soner. Slaktevekt ung okse lett rase 278 kg. Slaktevekt ung okse tung rase 365 kg.

Slik modellen er bygget opp er "profitt" det samlede beløp til dekning av faste kostnader, utover de som inngår i grovfôrkostnaden, kapitalutgifter og arbeidsvederlag per år for

modellbruket på 15 kyr og full framføring. Effekten er beregnet for endring av den aktuelle faktorens, mens de øvrige holdes som i basialternativet.

Tabell 6.2: Effekt av endringer i faktorer

Variabel	Rase	Profitt og effekt (kr)
Basis	Lett	255 000
	Tung	314 000
I gjennomsnitt 10 % forbedring av alle produksjonsresultater	Lett	+ 28 000
	Tung	+ 37 000
Grovfôrpris 2 kr/FEm	Lett	+ 13 000
	Tung	+ 18 000
Grovfôrpris 3 kr/FEm	Lett	- 20 000
	Tung	- 26 000
Kvalitetstilskudd for slakt	Lett	+ 18 000
1 500 kr/slakt	Tung	+ 18 000

Kilde Bente Åby, Universitetet for miljø- og biovitenskap

Økonomien ved tung og lett rase må ikke sammenlignes direkte med samme antall mordyr. Med et gitt grovfôr- og beitegrunnlag på et bruk vil det være grunnlag for å ha flere dyr av lett rase. Ved forbedring av produksjonsresultatene betyr bedring i slaktevekt, slaktekvalitet og tilvekst relativt mest for lette raser, mens bedring av bruksegenskaper hos mordyret betyr relativt mest hos tunge raser. Effekten av endring av flere faktorer kan summeres og effekten øker lineært med økende besetningsstørrelse.

Effekt av kvalitetstilskudd for slakt i større besetninger forutsetter at maks grensen for husdyrtilskudd revurderes. Med satser, grenser og intervaller som i inneværende avtaleår kombinert med innføring av et kvalitetstilskudd for slakt på 1 500 kr, vil dagens grense på 280 000 kr i husdyrtilskudd slå inn fra en besetningsstørrelse på ca. 55 ammekyr med full framføring (jfr. kap. 5).

VURDERING

Dekningsbidragene til ammeku og framføring av okser har hatt en positiv utvikling i perioden fra 2000 og frem til i dag, men har ikke vært høy nok for å kompensere for kostnadsutviklingen i samme periode. En mulighet for å kompensere for dette gapet er at produsentene gjør strukturendringer med å fordele enhetskostnadene på et større produsert volum. Utviklingen i brutto grovfôrkostnader viser at dette ikke alltid er tilfelle og at det i stedet blir stordriftsulemper. TINE Effektivitetsanalyse viser at de variable kostnadene og energi har utviklet seg i tråd med generell kostnadsutvikling. For de faste kostnadene som avskrivninger, rentekrav, leiekostnader til jord og maskiner har enhetskostnadene økt mer enn den generelle kostnadsutviklingen med økende besetningsstørrelser. Hovedårsaken til dette er økningen i leid areal for å skaffe nok grovfôr til det enkelte bruk.

Modellen som er utviklet i prosjektet *Mer og Bedre Biff* viser at produsenten gjennom god agronomi i storfekjøtt- og grovfôrproduksjon kan påvirke eget dekningsbidrag. Men med den kostnadsutviklingen som har vært i storfekjøttproduksjon de siste årene mener gruppen at dette ikke er tilstrekkelig for en god nok lønnsomhet i disse produksjonene. Gruppen mener god kompetanse om god grovfôrdyrking både

hos veiledningstjenesten og bonden er svært viktig, herunder produksjon tilpasset den enkelte gårdens ressursgrunnlag. Slik kompetanse kan bidra til reduksjon i produksjonskostnadene til grovfôret og styrke grovfôrets konkurransekraft vis a vis kraftfôr. Gruppen foreslår at det opprettes et FoU-prosjekt der fokuset er høyere avlinger og reduserte kostnader i grovfôrproduksjon.

Bygnings- og investeringstiltak

STATUS

Bygninger til storfehold er svært kapitalkrevende, og i tillegg kommer kapitalkrav til etablering eller utvidelse av besetning. Gruppen har lagt vekt på omtale av byggekostnader til spesialisert storfekjøttproduksjon siden mye av produksjonsøkningen for storfekjøtt må komme her. Det finnes lite systematisk statistikk over byggekostnadene i landbruket, så det er vanskelig å finne eksakte tall for kostnadene ved nybygg og ombygging av hus til storfekjøttproduksjon. Erfaringer viser at byggekostnadene varierer mye fra bruk til bruk med bakgrunn i: geografi, type planløsning, isolert/uisolert, om det er behov for gjødselkjeller, type bygg (betongelement kontra trebygg osv.), grunnforhold, størrelsen på bygget (besetningen) og organisering av byggeprosessen.

For å gi et bilde av bygningskostnadenes utvikling i ammekuproduksjon er det tatt utgangspunkt i følgende (Kilde: Tore Stokke, Nortura):

- Et bygg tilpasset en besetning på 40 - 45 ammekuer med full framføring av alle ungdyr (kombinert produksjon).
- Uisolert bygg
- Kostnadene inkluderer innflyttingsklart bygg og nødvendig gjødsellager. Det er ikke medregnet vesentlig kostnad på innendørsmekanisering til grovfôrhandtering da man i praksis ser at det ofte velges lav grovfôrmekanisering i slike fjøs.
- Geografi: Prisen er beregnet utfra østlandsnivå. På generelt grunnlag vil Midt-Norge ligge 10 % høyere i kostnad og øvre del av Nord-Norge 20 - 25 % høyere enn Østlandet. I andre enden av skalaen ligger Sør-Vestlandet (sentrale deler av Rogaland) med byggekostnader langt lavere enn østlandsnivå. Det er imidlertid viktig å påpeke at det er store geografiske forskjeller også innenfor landsdel.

Tabell 6.3: Bygningskostnadsutvikling fra 2005 til 2012 per ammeku og per m²

	Liggebåsfjøs kr/ammeku	Tallefjøs kr/ammeku	Liggebåsfjøs kr/kvm	Tallefjøs kr/kvm
2005	65 000	55 000	2 800	2 400
2012	97 000	80 000	4 300	3 500

Kilde Tore Stokke, Nortura

Forskjellen i kostnadsøkning mellom tallfjøs og liggebåsfjøs skyldes i hovedsak at liggebåsfjøs fordrer mer betongarbeider enn tallfjøs.

Tabell 6.4 viser hva som blir igjen til arbeidsvederlag i to relativt store besetninger med ammeku og framføring av okser til slakt. Det er også valgt å vise kalkyler både for liggebås og

tallefjøs til ammeku. Arbeidsvederlaget skal dekke eget arbeid. Dersom en antar at det brukes 40 timer per ammeku per år blir arbeidsvederlag per time ca. 82 kr. Kalkylene viser at det økonomiske resultatet blir for lavt til at produsenter vil etablere slike besetninger.

Tabell 6.4: Kalkyler for 45 ammekyr og 200 slakteokser, kr

	45 ammekyr liggebås	45 ammekyr tallefjøs	200 slakteokser
Dekningsbidrag inkludert tilskudd	631 800	631 800	742 200
Investeringskostnader hus (avskrivningstid 20 år, rente 5 %)	327 375	270 000	450 000
Faste kostnader 25 % av DB	157 950	157 950	185 550
Økte strøkkostnader tallefjøs		56 430	
Arbeidsvederlag	146 475	147 420	106 650

Kilde Elisabeth Klufden, Nortura

Det er tatt utgangspunkt i standard dekningsbidragskalkyler fra Nortura inkludert tilleggspriser på slakt. Det er beregnet på tung rase (Charolais/Limousin) med full framføring. For grovføret er det beregnet en pris som tilsvarer kostpris på rundballer dvs. per dags dato ca. 310 kr. Det er ikke beregnet arbeidskostnader og kostnader til strø. Strø er ført opp som egen post, det er derfor beregnet at en prosentvis sats på 25 % av dekningsbidraget til faste kostnader.

MULIGHETER

Det er naturlig å tenke at enhetskostnaden blir lavere per ammeku eller per kvadratmeter ved økt besetningsstørrelse og større bygg. Erfaringen er at det i praksis ikke alltid er slik. Mulige forklaringer på dette kan være:

- Store bygg på 1500 – 2000 kvm. har ofte en bredde på 28-35m og dette gir økte konstruksjonskostnader i bygget sammenlignet med smalere bygg for mindre besetninger.
- Store besetninger på 200 - 300 dyr fordrer mer grovførmekanisering. Et automatisert fullfôranlegg har en kostnad i størrelsesorden 800 000 – 900 000 kr.

I mindre byggeprosjekter vil enhetskostnadene være større og det vil være en enda større utfordring å få en bærekraftig økonomi.

Viktige momenter som fremheves i byggeprosjekter er at planleggingsprosessen blir mest mulig profesjonell, at det innhentes konkurrerende tilbud og gjøres en god ledelse i selve byggeproduksjonen.

Det blir ofte framholdt at spesialisert storfekjøttproduksjon, eller i alle fall ammekudelen av denne, kan greie seg med svært enkle hus og i noen tilfeller burde kunne drives uten hus. Det er grunn til å slå fast at under våre forhold vil også ammekuflokken som hovedregel kreve hus for å oppnå en rasjonell drift, gode produksjonsresultater og en god og stabil dyrevelferd. Nettopp derfor er det behov for videre arbeid for å utvikle enkle husløsninger som setter dyrets behov og velferd i sentrum, og kombinerer dette med rasjonelle driftsløsninger. Andre land har kommet lengre enn oss her og det finnes sikkert løsninger som har overføringsverdi til norske forhold.

VURDERING

Veksten i storfekjøttproduksjonen må komme gjennom utvidelser i eksisterende besetninger og nyetableringer av spesialisert storfekjøttproduksjon. Dette fordrer investeringer i ny- og ombygging av husdyrbygg. Framlagte kalkyler viser at vederlag til arbeid er for lavt til å stimulere produsenter til å fortsette med eller starte opp med spesialisert storfekjøttproduksjon. Derfor blir en grunnleggende forutsetning for vekst og nyetablering at lønnsomheten i storfekjøttproduksjonene styrkes. I tillegg mener gruppen at det er behov for bedre investerings- og finansieringsordninger ved utvidelser, nyetableringer og overgang fra melkeproduksjon til spesialisert storfekjøttproduksjon. I en første fase bør fjøs for framføring av innkjøpt kalv ha prioritet. Bakgrunnen for dette er ubalansen som er i ferd med å utvikle seg i kalvemarkedet pga. strukturendringen i melkeproduksjon og nedprioritering av ungdyrplasser ved bygging av nye melkefjøs.

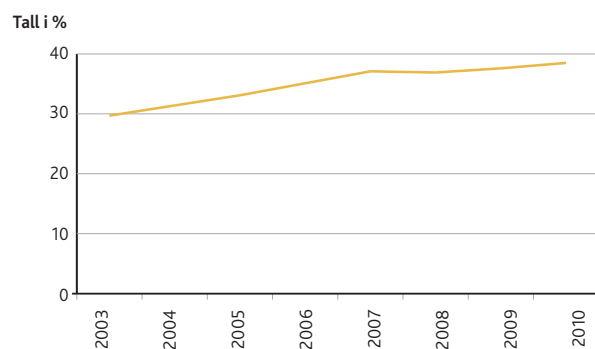
Gruppen mener også at kompetansen omkring landbruksbygg må økes generelt og fokuseres på rimeligere husdyrrom spesielt. Et mulig tiltak er at det utlyses en arkitektkonkurranse for storfefjøs med fokus på lave byggekostnader i regi av Landbruks- og matdepartementet.

6.6 LIVDYROMSETNING

STATUS

Utviklingen og spesialiseringen i melkeproduksjonen har medført en dreining bort fra kombinasjonsbruket med framføring av egne kalver til slakt mot en økende andel salg av livdyr til framføring. I dag selges ca. 40 % av oksekalvene som livdyr. Blant ammekuprodusentene er full framføring absolutt vanligst, men anslagsvis 10 % av besetningene satser på salg av kalver etter avvenning. Salg av avlsdyr; rekrutteringskviser og avlsokser, er relativt vanlig og aktive avlsbesetninger kan ha dette som en vesentlig del av sin produksjon. Største delen av livdyrformidlingen skjer gjennom slakteriene, men det er også en del omsetning direkte mellom produsenter. I kjøttfemiljøet er det også fortsatt omsetning av avlsdyr på auksjoner og arrangementer. For det sosiale og faglige miljøet oppleves dette som viktig, men ut fra et dyrehelseperspektiv er praksisen uheldig.

Figur 6.8 Andel oksekalver solgt som livdyr

Kilde Markedsordningen for storfekjøtt - Grunnlagsdokument 2. halvår 2012, Nortura

Økt salg av kalv har foreløpig ikke ført til permanent overskudd, slakteriene mener at livdyrmarkedet fungerer bra.

Konkurransen om storfeslaktene gjør at slakteriene legger mye ressurser i livdyromsetningen og prøver å finne gode løsninger for å finne kjøpere til livdyr som skal selges.

Prisen for livdyr er kalkulert ut fra slakteverdi med et tillegg for liv, og ligger etter slakterienes oppfatning på et riktig nivå. En utfordring er effekter av distriktstilskudd, fordi kalven kan oppnå høyere pris som slaktet med distriktstilskudd, enn solgt til liv uten distriktstilskudd. Det er distriktstilskudd for livdyr bare i Nord-Norge. Hovedproblemet er likevel ikke forholdet de ulike produsentleddene i mellom, men totaløkonomien. Innspill og materiale som gruppen har gått gjennom, viser at det er vanskelig å oppnå lønnsomhet i å føre opp innkjøpte dyr til slakt i 0-sonen, mens lønnsomheten i distrikter med høyt tilskudd er bedre. Utslaget er særlig stort på livdyr som omsettes på høy vekt.

MULIGHETER

Det vil sannsynligvis omsettes flere oksekalver fra melkeproduksjon. En mulig utvikling med mer spesialisering i kjøttproduksjon med salg av kalver etter avvenning trekker i samme retning. Det samme gjelder eventuell satsing på systematisk krysningsavl. Både behovet for planlegging av produksjonen og beskyttelse av dyrehelse taler for at livdyromsetning også i storfenæringen i større grad bør baseres på faste avtaler.

VURDERING

Med utsikter til en stadig større omsetning av livdyr blir kravet til god livdyromsetning også viktigere. Aktørene kan bidra med ordninger som sikrer god kvalitet, god helse og lav risiko for smitte på de omsatte dyrene. Dette fordrer god kompetanse, rådgiving og en god organisering.

6.7 SPESIALISERING, ARBEIDSDELING OG ORGANISERT SAMARBEID

STATUS

Spesialisering i deler av produksjonen har en viss utbredelse i dagens storfekjøttproduksjon. I overkant av 1 400 besetninger driver utelukkende med framføring, vesentlig med kalver fra melkebesetninger. Faste, men uformelle avtaler om kalvekjøp mellom besetninger er relativt vanlig. Ut fra statistikk basert på søknad om produksjonstilskudd, ser det ut til å være omlag 400 ammekubebesetninger som i hovedsak selger kalvene etter avvenning. Per i dag er det en aktiv biffing. Så langt gruppen kjenner til er det ikke noe eksempel på organisert samarbeid per i dag for å sikre full effekt av systematiske krysningsopplegg.

MULIGHETER

I tradisjonell spesialisert storfekjøttproduksjon skjer både produksjonen av kalver og framføring av alle dyregrupper til slakt innenfor samme besetning. Kombinert med at de fleste besetninger er små til mellomstore, gir dette ikke nødvendigvis det beste grunnlaget for en enkel, effektiv og økonomisk produksjon. I mange besetninger kompliseres bildet ytterligere av et uensartet dyremateriale med flere ulike rasekombinasjoner med ulike krav til optimal føring.

Spesialisering eller arbeidsdeling mellom besetninger kan avhjelpe dette. Den enkleste formen for arbeidsdeling er at mordyr besetningen selger kalvene til framføringsbesetninger etter avvenning.

Spesialisering og organisert samarbeid kan ha flere fordeler for den enkelte som kan bidra til lavere kostnader totalt:

- Færre dyregrupper med ulike krav til fôr og oppfølging
- Enklere krav til hus og innretning
- Mer ensartet fôrbehov og krav til optimal grovfôr kvalitet
- Grunnlag for tilpassing til gårdens ressursgrunnlag
- Enklere arbeidsopplegg som lettere kan tilpasses andre produksjoner eller annet arbeid
- Grunnlag for faglige og sosialt fellesskap

Skal systematisk trerasekrysning få et visst omfang, slik at produksjonsgevinstene som kan ligge i dette kan utnyttes, vil det også med framtidens norske bruksstørrelser kreve samarbeid og arbeidsdeling. Et slikt opplegg kan være en vei både til lavere kostnader og bedre produksjonsresultater, men det setter store krav til organisering av samarbeidet. Samarbeidet må være forpliktende, alle involverte må ha sikkerhet både for avsetning og rekruttering av dyr og den økonomiske gevinsten må komme alle ledd til gode. Et tilstrekkelig antall produsenter må være interessert og villig til å inngå i et forpliktende samarbeid som legger klare føringer for eget driftsopplegg for en lengre tidsperiode. Det er sannsynligvis en forutsetning at slakterier deltar aktivt og organiserer samarbeidet mellom grupper av egne leverandører.

Uavhengig av utviklingen i samarbeidsformer for ammekyr vil det være både rom og behov for flere besetninger som spesialiserer seg på framføring av oksekalver. Strukturutviklingen i melkeproduksjonen vil kreve det. Også på dette område vil det være en fordel både for økonomi og dyrehelse om denne arbeidsdelingen er organisert med faste avtaler mellom besetninger.

BIFFRING

Den mest omtalte samarbeidsformen i kjøttfeproduksjonen nå er biffing. Den relative økonomiske betydningen av tilskudd kombinert med dagens regelverk og intervaller for utmåling av tilskudd gjør samdrifter slik vi kjenner dem fra melkeproduksjon lite aktuelle per i dag.

En biffing er som regel organisert slik at det er inngås langsiktige avtaler mellom navet (sluttføringsenheten) og satellittene (kalveprodusentene). Alle transaksjoner av dyr foregår som rene salg. Det er ingen leieforhold. Navet kjøper inn alle kalver fra satellittene i begynnelsen av oktober, og kalvene avregnes og faktureres av varemottaker etter deres betingelser. Alt kvigeoppdrett skjer i regi av navet, og satellittene kjøper så tilbake det antall kviger det er behov for, etter at de er konstatert drektige.

Den åpenbare fordelene med en biffing er økt spesialisering. Satellittene har kun drektige kyr og diende kalver å forholde seg til. Dernest kommer fordelene av å være med i ett faglig og sosialt fellesskap som det er vanskelig å tallfeste. Men konkurranseaspektet er ikke uvesentlig og det foretas årlige sammenligninger mellom satellittene på driftsmessige parametere.

Ser man ut over den enkelte gård er biffingorganisering ett gode fordi det fører til flere mordyr. Hvis man tar utgangspunkt i ett fjøs med plass til 25 ammekyr med full framføring, vil det samme fjøset kunne huse 40 ammekyr uten framføring. Det ligger også en god lønnsomhetsfaktor i å sette bort kvigeoppdrettet og ha en stor pool av kviger å velge blant. Alle kvigene i ringen blir kåret og rangert.

I navet er verdiskapingen først og fremst knyttet til stordriftsfordeler og prinsippet alt inn alt ut. Som regel føres det maskinelt med fullfôr og tidsbruken per dyr er lav. Ved å ha faste avtaler med de samme kalveleverandørene har man god oversikt over satellittenes kontaktbesetninger og helsestatus. Tap av ungdyr grunnet sykdom og skader begrenser seg. Besetningsstørrelsen gjør også at ordninger med puljetillegg kan utnyttes maksimalt.

Erfaringer har vist at biffing er mer lønnsomt enn å stå alene. Den faglige utviklingen og det sosiale er også viktige faktorer i et slikt nettverk. Suksessfaktoren er i stor grad knyttet til i hvilken grad satellittene følger de felles og spesifikke råd som blir gitt og i hvilken grad de deltar i fellesskapet.

VURDERING

Forutsatt god organisering og en viss oppslutning har spesialisering og organisert samarbeid et potensiale både til å senke kostnadene og bedre produksjonsresultatene. Det er ønskelig at slakteriene tar ansvar for å utvikle nye modeller for slikt samarbeid og prøve ut disse.

6.8. KOMPETANSEHEVING

STATUS

Statistikk fra Storfekjøttkontrollen viser at det er store variasjoner i produksjonsresultater i den spesialiserte storfekjøttproduksjonen. Gjennomsnittsresultatene for flere av produksjonsparameterne ligger lavt og viser liten framgang over tid og en betydelig del av produsentene har en lav produksjon. Det er ikke grunn til å tro at situasjonen er bedre blant produsenter som ikke er med i kontrollen. Ammekuproduksjonen er en ung produksjonsform i Norge, og det trengs både ny kunnskap om produksjonsformen og ikke minst et rådgivingsapparat som dekker hele denne produsentgruppens behov. Det finnes i dag kompetanse på området, men tilbudet til produsentene oppfattes ikke som godt nok. TINE har et stort rådgivingsapparat og gode verktøy som dekker behovet i besetninger med kombinert melk- og kjøttproduksjon, men ikke dem som har spesialisert storfekjøttproduksjon. Slakteriene har et varierende tilbud, men en del produsenter oppfatter det som begrensende at rådgivingen er knyttet opp mot det enkelte slakteri. En del ammekuprodusenter har bygget opp selvstendig kompetanse på høyt nivå gjennom egen erfaring og kunnskapsinnhenting.

Det er mye kunnskap om agronomiske forhold som er felles for alt storfehold. Dette er i utgangspunktet kunnskap som er godt dekket opp både i rådgivningsapparatet og i FoU-institusjonene. Spesialkompetanse om storfekjøttproduksjon finnes i flere miljøer, men det mangler både på spisskompetanse og en

helhetlig rådgivingstjeneste. Produksjonsstrukturen med mange små besetninger er en tilleggsutfordring, både fordi enhetene er små og ikke minst fordi den økonomiske betydningen av god drift er begrenset. Derfor er interessen og motivasjonen for å søke kunnskap og gjennomføre forbedringer ofte liten.

VURDERING

Gruppen registrerer at det er behov for et betydelig kompetanseløft for å kunne gjennomføre endringer som vil styrke produksjonsmengde og økonomi i storfekjøttproduksjonen. Dette behovet gjelder hele kjeden fra produsenter via rådgiver til FoU- og utdanningsinstitusjoner.

Virkemidlene som trengs varierer gjennom kjeden, men de må ses i sammenheng. Det er utviklet et etterutdanningstilbud i spesialisert storfekjøttproduksjon for produsenter de siste årene. Dette bør utvides og det må nå flest mulig produsenter. Rådgivningstilbudet til den enkelte produsent må styrkes. Kompetanseheving og etterutdanning for rådgivere er nødvendig. Dette behovet omfatter også praktiserende veterinærer.

I underskuddssituasjonen vi er i, vil gruppen særlig peke på behovet for et godt rådgivningstilbud til de som står i en valg situasjon og kan komme til å avslutte sitt storfehold. Gratis første rådgivningsbesøk til melkeprodusenter som selger kvoten sin er derfor i dagens situasjon et konkret og aktuelt tiltak.

Grunnlaget for utdanning av framtidens rådgivere og veterinærer, og etterutdanning av dagens, er aktiviteten ved forsknings- og undervisningsinstitusjonene. Det er behov for at disse satser noe mer på kompetanse og utdanning innenfor spesialisert storfekjøttproduksjon. Et viktig virkemiddel er forskning. Valg av konkret forskningssatsning må selvsagt samsvare med de områdene det er størst behov for ny kunnskap nasjonalt. For å styrke storfekjøttproduksjonen vil gruppen særlig peke på følgende tre områder som bør prioriteres forskningsmessig:

- Billigere grovfôr og en mer økonomisk grovfôrproduksjon
- Kostnadseffektive husdyrbygg inklusive innendørsmekanisering.
- Optimalisering av driftsopplegg for spesialisert storfekjøttproduksjon. Dette omfatter forhold som; reproduksjon, rekrutteringsstrategi og flokksammensetning, spesialisering, valg av rase eller krysningsopplegg og generell driftsledelse.

Finansiering av kompetanseoppbygging og rådgivningstiltak er en utfordring. Gruppen mener at det må prioriteres midler til dette.

6.9. NYTT FELLESLØFT FOR AMMEKUPRODUKSJON

STATUS

I 1998 bevilget Landbruksdepartementet midler til *Tiltaksplan for avlsarbeidet for kjøttfe*. Gjennom denne satsingen har en nådd de forventningene som ble skissert i planen.

MULIGHETER

Grunnlaget for storfekjøttproduksjon varierer mye fra sted til sted i landet. Topografi, vekstforhold, vekstsesong, tilgang til utmark, avstander, tilpassede bygningsløsninger m.m. er svært forskjellig.

Gruppen har gjennom sitt arbeid registrert at det flere steder, bl.a. i Trøndelag og Rogaland, er i gang lokale og regionale initiativ der utfordringen med å øke storfekjøttproduksjonen er satt på dagsorden. Dette er gjort gjennom å involvere bredt lokalt, og med klare og løsningsorienterte mål. Gruppen tror at dette vil være en god måte å skape interesse, entusiasme og ikke minst et faglig og produksjonsorientert nettverk på.

VURDERING

Gruppen mener at det bør iverksettes en plan for satsingen på spesialisert storfekjøttproduksjon og at det opprettes et tre-årig prosjekt oppnevnt av Landbruks- og matdepartementet for å iverksette dette arbeidet. Gruppen mener at de lokale og regionale tiltak kan være en viktig faktor for å få til økt produksjon i praksis, og ber om at disse tiltakene blir sett og i nødvendig grad fulgt opp.

6.10. REGELVERK FOR SEKTOREN

STATUS

Storfekjøttproduksjonen er berørt av et omfattende regelverk på mange områder. Gruppen har i liten grad gått inn på dette. Regelverket som gjelder økonomiske ordninger/tilskudd er omtalt i eget kapittel.

VURDERING

Gruppen understreker betydningen av å ha et klart og godt formulert regelverk, som er utformet ut fra klare formål og praktiseres riktig og likt. Deler av storfekjøttproduksjonen drives etter nye driftsformer som på flere områder fraviker fra tidligere praksis. Nye driftsformer setter klare krav til både regelverket og praktiseringen av det. Dette kan gå på forhold som bygningsmessige løsninger, bruk av utearealer, beiterett, bruk av utmarksbeite i forhold til øvrige bruksinteresser, gjerdeplikt, rovdyrforhold, tilsyn og andre driftsmessige forhold. Gruppen peker på at Mattilsynet har en svært viktig rolle i dette bildet. Det er viktig at både regelverket er godt og at Mattilsynets ansatte har nødvendig kompetanse og utøver regelverket riktig og likt.

6.11. RÅD - TILTAK FOR Å ØKE ANTALL DYR OG BESETNINGER

- Gjennomføre en grundig analyse over utnyttelsen av tilgjengelige fôrressurser inkl. fôrkorn som grunnlag for en framtidig strategi for storfekjøttproduksjonen.
- Utvikle et helhetlig rådgivningstilbud for produsenter som kan tenke seg å videreutvikle eller starte storfekjøttproduksjon. Dette skal omfatte husdyrfaglig kompetanse, råd om utnyttelse av gårdens ressursgrunnlag og egnede bygningsløsninger.
- Fange opp melkeprodusenter som planlegger å avvikle melkeproduksjonen. Avklare interesse og mulighet for å fortsette med spesialisert storfekjøttproduksjon og bidra til at disse lykkes faglig og økonomisk i sin omstilling.
- Forbedre tilskudds- og finansieringsløsninger for investeringer til bygninger og til innkjøp av dyr. Det trengs strakstiltak for å ta vare på overskuddet av oksekalver.
- Stimulere til å utvikle kompetanse om rimelige og rasjonelle fjøsbygninger.
- Utfordre organisasjoner og produsenter til nye samarbeidsformer for spesialisert storfekjøttproduksjon, for å skape forutsigbarhet i dyreflyten og kunne ta i bruk nye produksjonsopplegg.
- Satse på et bredt kompetanseløft i hele kjeden fra forskning til rådgiving og drift. Grovfôr og bygninger er to sentrale områder.
- Bevilge midler til et prosjekt over tre år for å skape nødvendig gjennomføringskraft for en strategi- og tiltaksplan. Ledes fra aktuelle næringsaktører og gis midler til å støtte opp om regionale og lokale initiativ.

LITTERATURLISTE

Bonesmo et al. (2010).

Tactical decisions of concentrate level, slaughter age and carcass weights of bulls of five beef breeds under Norwegian conditions. *Agric. And Food Sci.* 19, 101-115

Bonesmo and Randby (2010).

The effect of silage energy concentration and price on finishing decisions for young dairy bulls. *Grass and Forage Science*, 66, 78-87

Randby et al. (2010).

Effect of increasing plant maturity in timothy-dominated grass silage on the performance of growing/finishing Norwegian Red bulls. *Grass and Forage Science*, 65, 273-286.

Aass, L., 1998.

Avlsmål for norsk kjøttfe. Rapport IHF, NLH, 56s.

Aass, L. og O.Vangen, 1999.

Produksjonsintensitet og avlsmål i sjølrekrutterende kjøttproduksjon. Rapport Norges Forskningsråd (NFR), 90s.

Utvalgte publikasjoner fra *Mer og Bedre biff*:

Åby, B.A, et al., 2012.

A bio-economic model for calculating economic values of traits for intensive and extensive beef cattle breeds. *Livest. Sci.* 143; 259-269

Åby, B.A, m.fl. 2013.

Totalindeks for kjøttfe. http://www.umb.no/statisk/husdyrforsoksmoter/2013/2_5.pdf

Aass, L. og K. Hollung, 2013.

Mørere biff med genetikk og sortering på slakteriet? http://www.umb.no/statisk/husdyrforsoksmoter/2013/2_4.pdf

Holtmark, M., 2009.

Forbedringer av avlsværdier for norsk kjøttfe. *Husdyrforsøksmøtet 2009*, s. 327-330

Andre:

Markedsordningen for storfekjøtt.

Grunnlagsdokument 2. halvår 2012, 7. utgave. Nortura

Veiledningshefte.

Søknad om produksjonstilskudd i jordbruket og tilskudd til avløsning ved ferie og fritid. SLF 2012

Notat

Ekspertgruppe Storfekjøtt – Mandat og sammensetning

Mandat

Det nedsettes en ekspertgruppe med mandat å gi statsråden råd om hvordan produksjonen av storfekjøtt kan økes. Rådene skal gi grunnlag for videre arbeid med utarbeiding av strategi for hvordan målet kan nås.

Ekspertgruppa skal primært vurdere produksjonsfaglige og markedsmessige forhold i verdikjeden for storfekjøtt, og i mindre grad gå inn på rammebetingelser for sektoren. Det er mange produksjonsfaglige og markedsmessige forhold som påvirker produksjonen av storfekjøtt, vedlagt følger liste over flere aktuelle spørsmål innen disse temaene.

Sammensetning/organisering

Med utgangspunkt i mandatet over oppnevnes følgende personer i ekspertgruppen:

- Tor Arne Ruud (Animalia) – leder av gruppa
- Ola Nafstad (Animalia)
- Hans Thorn Wittussen (Nortura SA)
- Bjørn-Ole Juul-Hansen (Kjøtt- og fjørfebransjens Landsforbund)
- Jan Ole Mellby (Geno SA)
- Erlend Røhnebæk (TYR)
- Laila Aass (UMB)
- Lars Johan Rustad (NILF)
- Åse Marit Flittie Anderssen (Tine)

Animalia, som er et kompetanseorgan innen kjøttsektoren, har det koordinerende ansvaret med å sammenstille anbefalingene fra gruppen.

Tidsperspektiv

Det foreligger allerede mye kunnskap på området, gruppen bør derfor kunne levere bidrag relativt raskt. Det tas sikte på et første møte med statsråden i slutten av oktober. Ekspertgruppens endelige anbefalinger skal foreligge til oppstart av arbeidet med å forberede jordbruksforhandlingene for 2013, og seinest innen 1. februar 2013. I mellomtiden vil statsråden benytte gruppen slik det synes naturlig.

VEDLEGG:

Mer om aktuelle problemstillinger:

Hovedoppdraget knytter seg til tiltak for å oppnå økt produksjon av storfekjøtt. Ekspertgruppa skal primært vurdere produksjonsfaglige og markedsmessige forhold i verdikjeden for storfekjøtt, og i mindre grad gå inn på rammebetingelser for sektoren.

Aktuelle produksjonsfaglige forhold

- a. Avlstiltak og bruk av semin
- b. Valg av rase (kjøttfe) tilpasset gårdens fôrgrunnlag
- c. Dyrehelse
- d. God fôring og stell
- e. Driftsopplegg mhp. hvordan økt kjøttproduksjon per foretak (f.eks. kalvingsintervall)
- f. Kvalitet på slaktet
- g. Valg av type fjøs og innredning – Kostnadsstyring
- h. Produksjonsstruktur
- i. Samarbeid, som f.eks. "Biffringer"

Aktuelle markedsmessige forhold

1. Leveringsbetingelser, inkl. produsentpris, førstehåndsomsetningen
2. Foredling – Produktutvikling
3. Økologisk produksjon
4. Livdyromsetning
5. Regelverk for sektoren

BESETNINGSSTRUKTUR OG DYRETALL I NORSK STORFENÆRING

Tabell V2.1. Antall besetninger fordelt etter besetningsstørrelser melkekyr og ammekyr (Identisk med tabell 2.1 i rapporten).

	Bare melkekyr	Besetningsstørrelse ammekyr							Alle
		1-6	7-13	14-20	21-30	31-50	51-75	76-	
Bare ammekyr		1 195	1 313	745	545	361	89	20	4 268
Besetningsstør. melkekyr	1-6	349	15	-	-	-	-	-	366
	7-13	2 373	96	29	4	-	-	-	2 512
	14-20	3 138	147	46	27	19	-	-	3 389
	21-30	2 113	125	57	26	15	-	-	2 343
	31-50	1 146	89	42	19	18	-	-	1 318
	51-75	452	32	11	5	-	-	-	504
	76	95	5	-	-	-	-	-	106
	Alle	9 666	1 704	1 503	826	607	388	92	20

Tabell V2.2 Totalt antall kyr i landet fordelt etter besetningsstørrelse melkekyr og ammekyr

	Bare melkekyr	Antall ammekyr og melkekyr fordelt etter besetningsstruktur ammekyr							Alle
		1-6	7-13	14-20	21-30	31-50	51-75	76-	
Bare ammekyr		4 561	12 523	12 256	13 746	13 922	5 096	2 225	6 4329 (90%)
Antall ammekyr og melkekyr fordelt etter besetningsstruktur melkekyr	1-6	1 754	47 67	-	-	-	-	-	103 1 834
	7-13	24 817	257 1 024	261 316	57 48	199 87	-	-	866 26 309
	14-20	52 835	435 2 469	436 812	434 461	481 324	-	-	2 274 57 093
	21-30	51 930	369 3 113	511 1 374	420 647	380 383	-	-	1 954 57 620
	31-50	43 795	256 3 382	373 1 594	322 716	471 694	-	-	1 604 50 351
	51-75	27 394	110 1 900	105 626	84 288	-	-	-	424 30 467
	76	8 596	19 427	- 366	-	-	-	-	122 9 547
	Alle	211 121 (90%)	6 054 12 382	14 253 5 094	13 588 5 094	15 327 2 161	13 922 1 620	5 096 749	2 225 94

Tabell V2.3: Antall besetninger fordelt etter besetningsstørrelse melkekyr og andre storfe i melkekubesetninger som ikke samtidig har ammekyr

		Besetningsstørrelse melkekyr							Alle
		1-6	7-13	14-20	21-30	31-50	51-75	76-	
Antall andre storfe	1-15	306	1 383	447	45	6	-	-	2187
	16-30	23	888	1 709	474	30	-	-	3127
	31-60	6	79	921	1 363	502	25	-	2 896
	61-100	-	4	50	197	511	173	25	939
	101-200	-	-	7	30	92	240	173	439
	201-400	-	-	-	-	4	11	240	34
	400-	-	-	-	-	-	-	11	3
	Alle	335	2 354	3 134	2 110	1 145	452	95	9 625

Tabell V2.4: Totalt antall andre storfe fordelt etter besetningstørrelse melkekyr i melkekubesetninger som ikke samtidig har ammekyr

		Besetningsstørrelse melkekyr							Alle
		1-6	7-13	14-20	21-30	31-50	51-75	76-	
Antall andre storfe	1-15	2 199	14 244	5 439	538	58	-	-	22 478
	16-30	454	18 345	39 358	11 767	757	-	-	70 776
	31-60	228	2 907	35 127	58 276	24 253	1 306	-	122 097
	61-100	-	317	3 745	14 048	38 958	14 336	374	71 778
	101-200	-	-	858	3 921	11 254	31 101	10 850	57 984
	201-400	-	-	-	-	1 007	2 613	4 345	8 187
	400-	-	-	-	-	-	-	-	1 440
	Alle	2 881	35 813	84 527	88 772	76 287	49 977	16 453	354 710

Tabell V2.5: Antall besetninger fordelt etter besetningstørrelse ammekyr og andre storfe i ammekubesetninger som ikke samtidig har melkekyr

		Besetningsstørrelse ammekyr							Alle
		1-6	7-13	14-20	21-30	31-50	51-75	76-	
Antall andre storfe	1-15	992	698	70	7	-	-	-	1 768
	16-30	121	526	451	141	11	-	-	1 250
	31-60	36	65	193	343	180	16	-	833
	61-100	11	17	20	38	138	35	-	261
	101-200	4	-	7	11	27	33	11	95
	201-400	3	-	-	4	3	5	7	23
	400-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Alle	1 167	1 308	742	544	361	89	20	4 231

Tabell V2.6: Totalt antall andre storfe fordelt etter besetningstørrelse ammekyr i ammekubesetninger som ikke samtidig har melkekyr

		Besetningsstørrelse ammekyr							Alle
		1-6	7-13	14-20	21-30	31-50	51-75	76-	
Antall andre storfe	1-15	6 739	7 649	871	87	-	-	-	15 361
	16-30	2 480	19 889	10 331	3 530	282	-	-	27 512
	31-60	1 423	2 507	7 568	14 368	8 440	833	-	35 039
	61-100	831	1 304	1 534	2 788	10 187	2 756	-	19 598
	101-200	541	-	1 021	1 416	3 277	4 244	1 578	12 414
	201-400	781	-	-	907	691	1 319	1 988	5 924
	400-	-	-	-	-	-	-	-	805
	Alle	12 795	22 686	21 463	23 096	23 697	9 153	3 764	116 653

Tabell V2.7: Antall besetninger fordelt etter totaltall kyr og andre storfe i besetninger som har både melkekyr og ammekyr

	Besetningsstørrelse totalt ammekyr og melkekyr							Alle
	1-6	7-13	14-20	21-30	31-50	51-75	76-	
Antall andre storfe	1-15	4	24	12	4	-	-	44
	16-30	-	29	85	24	4	-	143
	31-60	-	7	60	148	100	7	322
	61-100	-	-	7	30	145	36	221
	101-200	-	-	-	7	34	75	131
	201-400	-	-	-	-	-	-	9
	400-	-	-	-	-	-	-	-
	Alle	5	60	165	214	284	119	872

Tabell V2.8. Totalt antall andre storfe fordelt etter totaltall kyr i besetninger med både melkekyr og ammekyr

	Besetningsstørrelse ammekyr og melkekyr							Alle	
	1-6	7-13	14-20	21-30	31-50	51-75	76-		
Antall andre storfe	1-15	30	286	143	53	-	-	503	
	16-30	-	593	2 032	565	108	-	3 314	
	31-60	-	274	2 338	6 525	4 975	351	14 463	
	61-100	-	-	553	2 122	11 332	2 944	17 201	
	101-200	-	-	-	827	4 383	9 757	17 177	
	201-400	-	-	-	-	-	-	1 136	2 224
	400-	-	-	-	-	-	-	-	
	Alle	46	1 153	5 297	10 340	21 002	13 448	55 472	

Tabell V2.9. Antall besetninger og totaltall dyr i besetninger med bare ungdyr (andre storfe)(identisk med tabell 2.3. i rapporten)

	Antall besetninger	Totalt dyretall andre storfe
Antall andre storfe	1-15	6 436
	16-30	6 482
	31-60	7 309
	61-100	3 805
	101-200	3 686
	201-400	2 646
	400-	1 701
	Alle	32 065

Kilde Alle tabeller i vedlegg 2 er basert på tall fra SBB, søknad om produksjonstilskudd, endelige tall 2011. Tallene i celler der det er tre eller færre enheter bak opplysningene, oppgis ikke av konfidensialitetshensyn. Dette medfører også at tverrsummer tilsynelatende ikke alltid er riktig.

Foto:

Forside, 2, 6, 8, 15, 20, 30, 35 og 36 er tatt av Grethe Ringdal, Animalia.

Foto side 16 er tatt av Mads Opsahl, Animalia

